

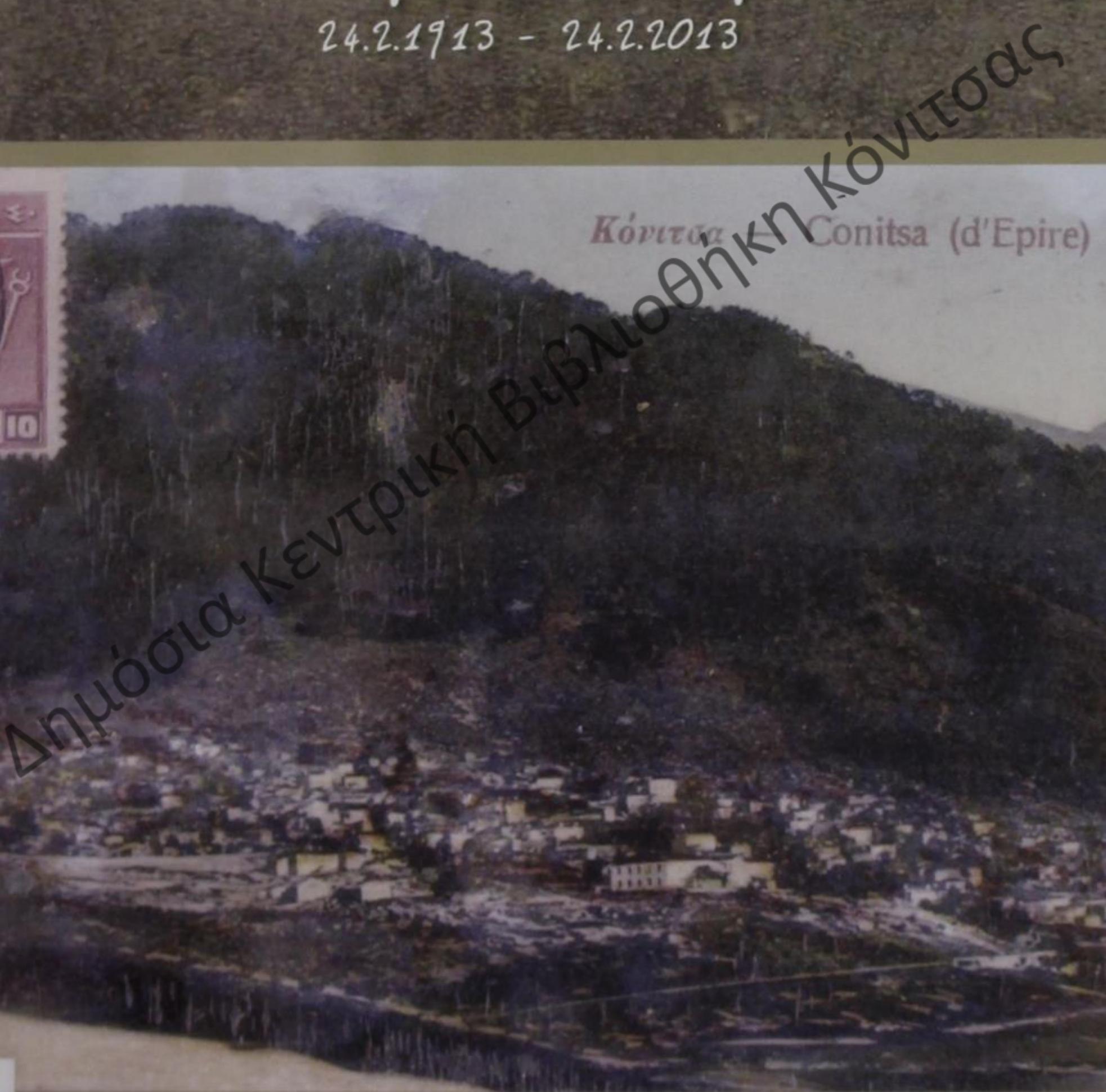
KONITSA

100 Χρόνια Ελευθερίας

24.2.1913 - 24.2.2013

Kónitsa — Conitsa (d'Epire)

ΥΛΛΟΓΟΣ ΦΙΛΩΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ «KONITSA»

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κονιτσας

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΦΙΛΩΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ
«ΚΟΝΙΤΣΑ»

ΚΟΝΙΤΣΑ
ΙΟΟ ΧΡΟΝΙΑ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ
(24-2-1913 - 24-2-2013)

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

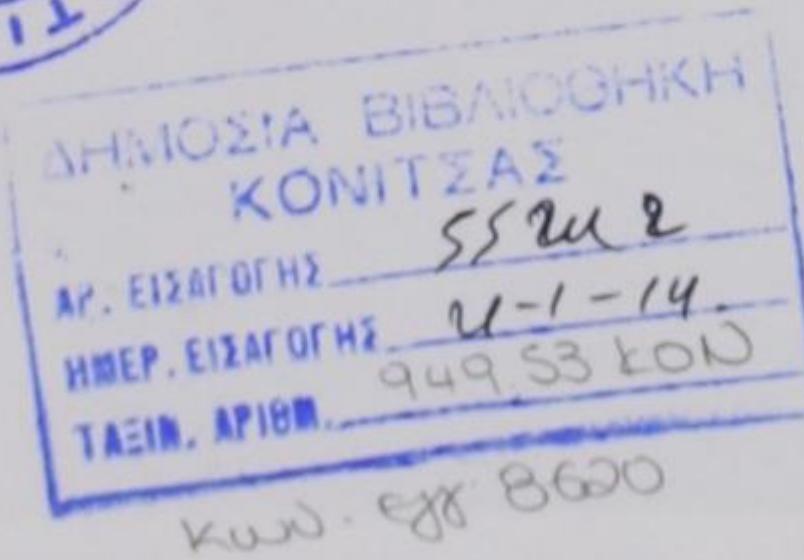
KONITSA 2013

*Η έκδοση του παρόντος βιβλίου έγινε από το Σύλλογο «Φίλων
του περιοδικού ΚΟΝΙΤΣΑ» για τα 100 χρόνια από την απε-
λευθέρωση της επαρχίας Κόνιτσας*

Γενική Επιμέλεια: Συντακτική Επιτροπή του περιοδικού
Ανδρέου Ηλιού
Τουφίδης Σωτήρης
Τσιαγκης Τζαρος

© ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΦΙΛΩΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ «ΚΟΝΙΤΣΑ»
ΚΟΝΙΤΣΑ 44100
ΤΗΛ. 26550 22212
KIN. 6979138737

Αφιερώνεται
στη Μνήμη των Αγωνιστών
του 1912-1913

Χάρτης επαρχίας Κόντσας.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Απόγευμα της 24ης Φεβρουαρίου 2013, Κυριακής της Τυρινής, ο θερμός και δυναμικός πατριώτης Μητροπολίτης Βελλάς και Κονίτσης, μετέπειτα Ιωαννίνων και αργότερα Αρχιεπίσκοπος, από Ρουψιά Πωγωνίου, Σπυρίδων Βλάχος, που 33 χρονος ήρθε το 1906 με εντολή του Οικουμενικού Πατριαρχείου να ποιμάνει την τουρκοκρατούμενη και δύστηνη Κόνιτσα και τα ταλαιπωρημένα χωριά της, με τον χριστιανικό χλήρο, τους χοτζάδες, τους πρόκριτους και ολόκληρο τον Κονιτσιώτικο Λαό, Χριστιανούς και Μουσουλμάνους, στον Αηγιάννη υποδέχεται με ξέφρενο ενθουσιασμό τους απελευθερωτές της Κόνιτσας μαχητές, στρατιώτες και άτακτους των ανταρτικών σωμάτων, με επικεφαλής τον ηρωϊκό συνταγματάρχη Δ. Παπανικολάου. Όλοι μαζί μεταβαίνουν στον Μητροπολιτικό Ναό του Αγίου Νικολάου όπου αναπέμπονται αναστάσιμη ευχαριστήρια δέηση γιατί ο τουρκικός ζυγός, που επιβλήθηκε το 1417, καταλύθηκε με τους γκράδες των επαναστατημένων, και η Κόνιτσα ενσωματώνεται πλέον στην μικρή σε έκταση αλλά μεγάλη σε βάθος ιστορίας και πολιτισμού ελεύθερη Ελλάδα. Την άλλη μέρα δυστήθηκε πολιτοφυλακή για την τήρηση της τάξης και οι Χριστιανοί με τις οδηγίες του Μητροπολίτη έδειξαν άφογη στάση απέναντι στο εγχώριο Μουσουλμανικό στοιχείο.

Πολλά θερμά συγχαρητήρια και περισσότερες ευχαριστίες στην συντακτική επιτροπή του περιοδικού ΚΟΝΙΤΣΑ και στο διοικητικό συμβούλιο του Σωματείου «Φίλοι του περιοδικού ΚΟΝΙΤΣΑ», που είχαν την πρωτοβουλία και υλοποίησαν την έκδοση του πολυσέλιδου πονήματος για την απελευθέρωση της Κόνιτσας γιορτάζοντας έτσι πανηγυρικά τα εκατό (100) χρόνια από το θαυμαστό γεγονός. Μεγάλος αριθμός συγγραφέων, μακαρίτες και ζώντες, συμπατριώτες μας και φίλοι της Κόνιτσας, προεξάρχοντος του αειμνήστου Κονιτσιώτη ιστοριογράφου Αναστασίου Ευδυμίου (Ρολογά), συνέβαλαν με τα πυκνά σε νοήματα και ποικίλα σε περιεχόμενο πολύτιμα κείμενα στο ωραίο συγγραφικό επίτευγμα προς τιμή των νεκρών του απελευθε-

ρωτικού, για την Κόνιτσα, ένοπλου αγώνα κατά της βάρβαρης τουρκικής κατοχής των πέντε αιώνων.

Μεγάλοι σταδμοί της ιστορίας στα εκατό (100) ελεύθερα χρόνια (1913-2013) της Κόνιτσας αποτελούν:

Ο ερχομός και η εγκατοίκηση στον τόπο μας των φιλόπονων ελλήνων προσφύγων από την Μικρά Ασία και τον Πόντο μετά την μικρασιατική καταστροφή και η αποχώρηση από την Κόνιτσα του μουσουλμανικού στοιχείου. Μεταξύ των ελλήνων προσφύγων συγκαταλέγεται και ο μακαριστός Αρσένιος Εζνεπίδης, μετέπειτα αγιορείτης γέροντας Παϊσιος, ανυπέρβλητο πνευματικό μέγεθος της ορθόδοξης πίστης μας.

Ο Ελληνοϊταλικός πόλεμος που κυρίως είχε ως πεδίο μάχης την επαρχία μας, η ένδοξη απόκρουση των Ιταλών εισβολέων φασιστών από τον στρατό μας και το κυνήγι τους στα αλβανικά βουνά, η μετέπειτα εισβολή των ναζιστικών στρατευμάτων και την αντίσταση τους νικηφόρα εδνική αντίσταση του ελληνικού λαού.

Τελευταίο και οδυνηρότατο γεγονός αποτέλει ο αδελφοκτόνος εμφύλιος πόλεμος (1946-1949) με εδνικές και διεθνείς διαστάσεις, που μάτωσε με ελληνικό αίμα τα βουνά μας, τον Γράμμο και το Βίτσι και την ίδια την πόλη της Κόνιτσας τα Χριστούγεννα του 1947. Ο εμφύλιος υπήρξε η αιτία του δεύτερου ατέλειωτου εδνικού διχασμού μας και για την επαρχία μας γεγονός με ανείπωτες δυσμενείς συνέπειες.

Οι σακάτικες μάρτιου του ζούμε σήμερα στην ταλανιζόμενη από την οικονομική κρίση χώρα μας μέσα στο επιβληθέν από τους δυτικούς καθεστώς της μειωμένης εδνικής κυριαρχίας, απαιτούν για το ξεπέρασμά τους θυσίες ανάλογες των απελευθερωτών της Κόνιτσας, αγράμματων και πενόμενων μεν, ελληνόψυχων δε, αγωνιστών του 1913.

Αγωνιστών μαχητών απελευθερωτών της Κόνιτσας έτους 1913 είη η μνήμη αυτών άληστος και η ευγνωμοσύνη πάντων ημών δια βίου.

Σεπτέμβριος 2013

Β. ΤΣΙΑΛΙΑΜΑΝΗΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ 1912-1913 Το λυκανγές του Ελληνικού 20ου αιώνα

Το τέλος του 19ου αιώνα για την Ελλάδα σηματοδοτείται από ένα πνεύμα αλυτρωτισμού με στοιχεία περισσότερο ρωμαντικά παρά ρεαλιστικά.

Αυτός ο ρωμαντισμός οδήγησε το ανέτοιμο τότε Ελληνικό κράτος στην τυχοδιωκτική εκστρατεία του 1897 της οποίας η κατάληξη ήταν μια οδυνηρή και ταπεινωτική ήττα στη Θεσσαλική πεδιάδα του Δομοκού.

Το δετικό πρόσημο της ήττας αυτής ήταν ότι, ο αλυτρωτισμός και το όραμα απελευθέρωσης των υπόδουλων ακόμη ομοεδνών, τέθηκε πλέον σε ρεαλιστικές βάσεις.

Η Ελληνικότατη, εδνοτικά, Μακεδονία την εποχή εκείνη ήταν μήλον της έριδος για τους ανερχόμενους και υπό ανέλιξη Βαλκανικούς εδνικισμούς και ειδικότερα για τον Βουλγαρικό. Ο Ελληνικός πληθυσμός της Μακεδονίας υπέφερε τα πάνδεια από τις συμμορίες των Βούλγαρων κοματζήδων, οι οποίοι ενίστε, αλλά μάλλον κατά κανόνα, δρούσαν ανενόχλητοι και υπό την ανοχή της παραπαίουσας Οδωμανικής κυριαρχίας της οποίας ύσταση προσπλανεί να αποφευχθεί η διάρρηξη της ενότητας της αυτοκρατορίας ήταν το κίνημα των Νέοτουρκων το 1908 στη Θεσσαλονίκη.

Ο μαρτυρικός δάνατος του Παύλου Μελά το 1904 στη Σιάτιστα συνήγαρε τις εδνικές συνειδήσεις τόσο στην Αδήνα όσο και στο υπόλοιπο μέρος τότε Ελληνικό κράτος.

Η Πανεθνική αυτή αφύπνιση και ειδικότερα οι διεργασίες στο στρατευμα οδήγησαν στο κίνημα του έτους 1909 και στην έλευση στην Ελλάδα από την Κρήτη του επιφανούς πολιτικού Ελευθερίου Βενιζέλου.

Στόχος του κινήματος του 1909 ήταν να δοθεί ένα τέλος στην κυριαρχία των ανακτόρων και τους αναχρονισμούς της παλαιάς ολιγαρχίας οι οποίοι ήταν εμπόδιο στον εκσυγχρονισμό της πολιτικής ζωής της χώρας. Μετά το ανωτέρω κίνημα νέες κοινωνικές ομάδες που προέρχονταν από την μεσαία αστική τάξη κάνουν την εμφάνισή τους στα πολιτικά δρώμενα περιο-

ρίζοντας εμφανώς τις επεμβάσεις του χρόνου.

Με την επικράτηση του κόμματος των φιλελευθέρων του Βενιζέλου μπαίνουν σε εφαρμογή εκείνες οι μεταρρυθμίσεις που διευκολύνουν τον αστικό μετασχηματισμό της Ελληνικής κοινωνίας και τη δημονοργία ενός σύγχρονου αστικού χράτους κατά τα πρότυπα των δυτικών κοινωνιών.

Το έτος 1912 το Ελληνικό Έδνος ένοιωσε πως είχε έρθει η στιγμή να μετουσιώσει σε πραγματικότητα τα αλυτρωτικά όνειρα.

Η κεραυνοβόλα επέλαση του Ελληνικού Στρατού στα πεδία των μαχών ήταν αναμενόμενη και φυσική κατάληξη ενός ολοκληρωμένου χράτους.

Σήμερα στην αυγή του 21ου αιώνα η χώρα μας βρίσκεται σε σταυροδρόμι χρίσμων διλημμάτων και καθοριστικών για το μέλλον της αποφάσεων ~~και~~ πράξεων.

Ο λαός τη φορά αυτή καλείται όχι σε πεδία πολέμου και μαχών για την απελευθέρωση υπόδουλων ομοεδωνών. Καλείται να ανακτήσει την απολεσθείσα αξιοπρέπειά του να ζει στηριζόμενος στις δικές του δυνάμεις και όχι στα δάνεια των παγκοσμιοποιημένου κεφαλαίου.

Ας ελπίσουμε ότι ο λαός μας, που βγήκε πάντα δυνατός στο διάβα της ιστορίας του, πορευόμενος στο μέλλον με ξεκάθαρο ηδικό κώδικα, σταθερές αξίες και σαφώς προσδιορισμένους προσανατολισμούς, να ξεπεράσει και την τωρινή χρίση.

Η Συντακτική Επιτροπή του Περιοδικού "Κόνιτσα" καθώς και ο Σύλλογος Φίλων του Περιοδικού δεν ήταν δυνατόν να αγνοήσουν την Επέτειο των Εκατό χρόνων από την απελευθέρωση της Επαρχίας Κόνιτσας από την Οδωμανική κυριαρχία. Στο αφιέρωμα της Επετείου αυτής παρουσιάζουμε κατά κύριο λόγο αφηγήματα συμπατριωτών μας ιστοριογράφων και άλλα κείμενα που αφορούν την ιστορική εκείνη εποχή. Όλα αυτά συμπληρώνονται με ένα φωτογραφικό πανόραμα της Επαρχίας μας στις αρχές του 20ου αιώνα, λίγο πριν και μετά την απελευθέρωση. Πιστεύουμε πως δίνουμε τη δυνατότητα στον αναγνώστη να σχηματίσει μια άποψη για εκείνη την ένδοξη εποχή και πως το αφιέρωμα αυτό θα αποτελέσει ένανσμα για εντατικότερη μελέτη και αναζήτηση της ιστορίας του τόπου μας στην εποχή των Βαλκανικών πολέμων.

Η ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΚΟΝΙΤΣΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ (Από το βιβλίο «ΚΟΝΙΤΣΑ-ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ»)

Toν ΓΙΑΝΝΗ ΛΥΜΠΕΡΟΠΟΥΛΟΥ

... Η Κόνιτσα και η επαρχία της, όπως και παραπάνω αναφέραμε, καταλήφτηκε από τους Τούρκους το 1417, μαζί με άλλες περιοχές και πολιτείες (Κάστρα) της Δυτικής Βαλκανικής του χώρου που αρχίζει από την Κροϊα και τελειώνει στο Πρεμέτι-Κόνιτσα.

Συντάνος αυτό τον καιρό είναι ο Μεχμέτ Α', που έγκαινιάζει νέα κατακτητική πολιτική. «Οι νεοκατακτημένες περιοχές θεωρούνται ως προσαρτώμενες και όχι αυτοτελείς. Οι υπόπιοι ευγενείς μικροί και μεγάλοι χάνουν την φεουδαρχική τους εξουσία».

Οι περιοχές χωρίζονται σε Σαντζάκια (νομούς), βιλαέτια (επαρχίες) και ναχιγιέδες (υποδιαιρέση της επαρχίας, χωρίς να γίνεται σαφής διάκριση μεταξύ βιλαετίου και ναχιγιέ, ακόμα ούτε και στο συνοπτικό τιμαριωτικό κατάστιχο που γράφτηκε το 1431 και δημοσιεύτηκε από τον Χαλίλ Ιναλτζίκ).

Έτσι το πρώτο σαντζάκι στην περιοχή είναι το σαντζάκι της Αρβανιτιάς (Σαντζάκ-ι-Αρβανίτ) με έδρα το Αργυρόκαστρο στο οποίο υπάγονται τα Γρεβενά και η Βέντσα. Στο βιλαέτι της Κόνιτσας από την αρχή φαίνεται ότι υπάγεται ο λεγόμενος Ναχιγιές του Τζαϊμ, δηλαδή το Λεσκοβίκο με την Καραμουρατιά. Το όνομα του Τζαϊμ είναι μία από τις παραφθορές του ονόματος του Σαχίμ μπέη ή Ισαήμ μπέη Σιούμπαση του Λεσκοβικίου, το δεύτερο ήμισυ του 14ου αιώνα και πολέμαρχου των Οθωμανικών δυνάμεων κατά την κατάληψη της Βοσνίας. Το Πρεμέτι τότε υπάγεται στο Σαντζάκ της Αρβανιτιάς, ενώ φαίνεται και το βιλαέτι του Πωγωνιού και της Παραμυθιάς (Αγιαντουνάτ) μάλλον από την αρχή δεν υπήχθησαν στο σαντζάκι των Ιωαννίνων.

Στις Οθωμανικές πηγές του 16ου-19ου αιώνα φαίνεται ότι οι

επαρχίες της Κόνιτσας και των Γρεβενών σχημάτιζαν μια ενιαία περιφέρεια με αδιευκρίνιστο καθεστώς, στην οποία υπάγονταν ακόμη και η Κορυτσά και το Πρεμέτι.

Η ενότητα των παραπάνω γειτονικών επαρχιών αυτών, δεν φαίνεται να ήταν οργανική. Θα αποτολμούσαμε να πούμε ότι μάλλον η φύλαξη των διαβάσεων της Πίνδου ήταν το στοιχείο που ένωνε σε μία ενιαία μονάδα τις παραπάνω επαρχίες αλλά δεν ξέρουμε πώς λειτουργούσε η μονάδα αυτή.

Τα Σαντζάκια της Αρβανιτιάς και των Ιωαννίνων υπήγοντο στο Εγιαλέτι της Ρούμελης. Επικεφαλής στο Εγιαλέτι ήταν ο Μπεηλές μπέης της Ρούμελης (Ρούμελη Βαλεσσή).

Το όλο διοικητικό σύστημα της Οδωμανικής Αυτοκρατορίας στα πρώτα βαλκανικά της βήματα είχε σοβαρά επηρεασθεί από τον τιμαριωτισμό, που ήταν το οικονομικό και κοινωνικό καθεστώς που συγχροτήθηκε μετά την κατάκτηση.

Ο τοπικός διοικητής στο βιλαέτι, όπως είπαμε, λέγονταν σιούμπασης, και ήταν ένας από τους τοπικούς σπαχήδες (τιμαριούχους), που στην ουσία εκπροσωπούσε την Σουλτανική εξουσία και ταυτόχρονα ήταν αρχηγός των υπολοίπων σπαχήδων. Κατ' αρχήν, τιμάρια (χάσια και ζιαμέτια) χορηγούνταν μόνο σε Τουρκομουσουλμάνους και κυρίως σε στρατιωτικούς ή σκλάβους του Σουλτάνου και των μπέηδων.

Στις περιοχές που κατάκτησαν οι Τούρκοι το έτος 1417 (από Κροϊα μέχρι και Κόνιτσα), από στοιχεία του έτους 1431 βγαίνει ότι το 16% των σπαχήδων (γαιοκτημόνων) ήταν πρώην Χριστιανοί (ανάμεσα στους οποίους και Κονιτσιώτες φεουδάρχες), 30% ήταν Τούρκοι της Μικρασίας και 50% σκλάβοι του Σουλτάνου και των μπέηδων (πολεμιστές που συνόδευαν τον Οδωμανικό στρατό η μεταφέρονταν για μετεγκατάσταση στις νέες περιοχές τα πρώτα χρόνια της κατάκτησης).

Αναφέρονται εδώ στους πρώην Χριστιανούς φεουδάρχες που εξισλαμίστηκαν πριν από το 1431, γιατί με την κατάκτηση των Ιωαννίνων (1431), οι φεουδάρχες Καστρινοί Γιαννιώτες παρέμεναν ταυτόχρονα φεουδάρχες και Χριστιανοί, σύμφωνα με τον ορισμό του Σινάν Πασά.

Είναι από πολλές πηγές γνωστό ότι μετά την κατάκτηση κατά τα έτη 1419 μέχρι και 1421, απεστάλησαν στην νεοκατακτηθείσα

περιοχή Εμίνηδες και έκαναν απογραφή των αγροτικών εκμεταλλεύσεων και των εσόδων, βάσει των οποίων προσδιορίστηκε η φεουδαρχική πρόσοδος για κάθε οικισμό. Τα χωράφια χωρίστηκαν σε στρατιωτικά φέουδα και μοιράστηκαν σε σπαχήδες. Η έγνοια του Σουλτάνου να καλλιεργηθεί η γη, με κάθε θυσία, ήταν δεμελιώδης αρχή των πρώτων χρόνων της κατάκτησης.

Από μελέτη του T. Gokbilgin, που χρησιμοποιεί ο N. Τοντόρωφ στο βιβλίο του «Η Βαλκανική πόλη» (Αθήνα 1986, σελ. 656), φαίνεται ότι το σύνολο των προσόδων της Κόνιτσας την περίοδο από 1526-1528, ανέβαινε σε 21.012 ακτσέδες (ακτσές=ασημένιο τούρκικο νόμισμα ενός γραμμαρίου). Την ίδια εποχή και από την ίδια πηγή φαίνεται ότι το βιλαέτι της Κόνιτσας εξακολούθει να διοικείται από τον Σιούμπαση.

Οι λέξεις βιλαέτι και ναχιγιές, που αποτελούσαν τη βάση του διοικητικού συστήματος είναι αραβογενείς. Και σύμφωνα «με αρχειακές και περιηγητικές πηγές» το βιλαέτι αποτελούσε «εδαφική υποδιαιρεση του σαντζακίου, που περιελάμβανε μία πόλη ή κωμόπολη, κατά προτίμηση οχυρωμένη, με σαφή διοικητική υπόσταση η οποία εκδηλώνεται στο πρόσωπο του σιούμπαση, στρατιωτικού αρχηγού του, από τη, μια μεριά, και του ιεροδίκη -Καδή- από την άλλη». Επειδή όμως μια περιφέρεια βιλαετιού ταυτιζόταν με τη δικαιοδοσία ενός καδή, με τον καιρό αντικαταστάθηκε η λέξη «βιλαέτι» από τον όρο «καζάς» ή «καδηλίκι», που εξέφραζε ακριβέστερα αυτήν την δικαιοδοσία. Αντη η αλλαγή καθιερώνεται και επίσημα κατά τον 17ο αιώνα. «Από ρει και πέρα η ονομασία καζάς – καδηλίκι όταν αποκτήσει τη δική της δυναμική ... έτσι ώστε τον 19ο αιώνα ο όρος «καζάς» να αντικαταστήσει πλήρως τον όρο «βιλαέτι».

Όταν λέμε καζά της Κόνιτσας, λοιπόν, δεν είναι παρά η συνέχεια του αρχικού βιλαετιού της Κόνιτσας που πρωτοσυστήμηκε στην Κόνιτσα αμέσως μετά την κατάληψή της.

Η έκταση του βιλαετιού – καζά της Κόνιτσας δεν είναι σαφώς προσδιορισμένη για τα πρώτα χρόνια της κατάκτησης. Η περιοχή της Καραμουρατιάς λ.χ. φαίνεται από στοιχεία, ότι βρίσκεται στο βιλαέτι της Κόνιτσας από την αρχή, αφού τον 16ο αιώνα, σε μία από τις οδωμανικές πηγές «συναντάται να ανήκει στο βιλαέτι της Κόνιτσας

ο Ναχιγιές του Τζαϊμ. (Λεσκοβικίου) μέχρι τον 17ο αιώνα, οπότε ο Ναχιγιές του Τζαϊμ προσκολλάται στον καζά του Πωγωνίου, προσωρινά». Αργότερα ο Ναχιγιές του Τζαϊμ χωρίζεται στα δύο. Τα χωριά που βρίσκονται αριστερά στον Αόο, (Οστανίτσα, Δεπαλίτσα, Συκιά κλπ.) υπάγονται στον καζά του Πωγωνίου και τα υπόλοιπα (Λεσκοβίκιο, Περάτι, Μπότα κλπ.) υπάγονται στον καζά της Κόνιτσας.

Από την άλλη μεριά, η Σαμαρίνα, η Σλάτινα (Χρυσή) και Βίσατσκο (Πευκόφυτο) κάποια εποχή στον 19ο αιώνα φεύγουν από τον καζά της Κόνιτσας, οριστικώς. Το Δέντσικο (Αετομηλίτσα) τα έτη 1846 και 1895 αναφέρεται σαν τμήμα του καζά της Κόνιτσας, ενώ το 1880, το 1900 και το 1905 αναφέρεται σαν τμήμα του καζά της Κολώνιας. Τα χωριά Πληκάτι και Τούρνοβο αναφέρονται από τον Κοσμά το Θεοπρωτό (1831) σαν χωριά του καζά της Κολώνιας. Τα χωριά Χιονιάδες και Λεσκάτσι (Ασημοχώρι) εκτίθενται από τη δεκαετία του 1890, αναφέρονται στις πηγές μονίμων στην χωριά της Κολώνιας.

Το 1882 σχηματίζεται ο καζάς του Λεσκοβικίου και κάποια χωριά του καζά της Κόνιτσας: Προβολανη, Βούρμπιανη, Στράτσιανη, Πλάβαλη, Ίσβορος, Μπελθύκι, Οστανίτσα, Δεπαλίτσα, Κοσάρτσικο, Μπουτσικό και Συκιά υπάγονται στον καζά αυτό. Η αλλαγή αυτή τυμηματικά και μέχρι το 1903 έπαφε να ισχύει και όλα τα χωριά αυτά είτε με ειδικούς ιδιαίτερους, είτε και απύπως επανήλθαν στον καζά της Κόνιτσας, όπου ανήκαν γεωγραφικά και εκκλησιαστικά.

Ύπλος παραπάνω συνδήκες και ανακατατάξεις, είναι φανερό ότι την επταση του καζά της Κόνιτσας κατά τον 19ο αιώνα αυξομείονταν, από 1192 τετραγωνικά χιλιόμετρα, έπεφτε στα 1120, την περίοδο 1871-1876, και στα 810 την περίοδο 1882-1903 κλπ.

Για λόγους «περίεργους» στα χρονικά της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (καθυπόταξης της ληστοχρατίας που χυριαρχούσε στην περιοχή) δημιουργείται ταυτόχρονα με τον καζά το 1882 στο Λεσκοβίκιο και Σαντζάκι το οποίο διεύθυνε για πολύ και εξέπνευσε το 1887. Στο σαντζάκι αυτό (ένα είδος Νομαρχίας) υπήχθη και ο καζάς της Πρεμετής, του Πωγωνίου και του Λεσκοβικίου, από το 1882 μέχρι το 1887.

Σε πίνακα καζάδων της Ρούμελης, που συντάχθηκε το 1678

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

(έτος εγείρας 1078), διαβάζουμε ότι ο καζάς της Κόνιτσας αναφέρεται ως καζάς Κόνιτσε, υπάγεται στο Σαντζάκι Ιωαννίνων, απέχει 12 χιλιόμετρα (διανυκτερεύσεις) από την Κωνσταντινούπολη, ο κατής του καζά παίρνει ημερομίσθιο 100 άσπρα και έχει βαθμό 8 (βλ. Νεοκλή Σαρρή: Οσμανική Πραγματικότητα, τόμος 2ος, σελ. 75).

Στον καζά επικεφαλής του διοικητικού ήταν όπως είπαμε ο κατής. Οι αναπληρωτές του Κατή λέγονταν **Ναΐμπηδες**. Ο κατής ήταν ανώτατος πολιτικός, διοικητικός, δικαστικός ἀρχοντας και ταυτόχρονα προϊστάμενος όλων των κοινωφελών ιδρυμάτων του καζά. Για τα θέματα δημόσιας τάξης, τις εντολές του κατή εκτελούσε ο σιούμπασης, που ήταν περισσότερο στρατιωτικό αξίωμα (ο σιούμπασης του καζά, αλλά ο εκπρόσωπος του μπέη, στο τσιφλήκ). Τα οικονομικά των ιδρυμάτων (βακουφιών-ιμαρέτ κλπ) τα διαχειρίζονταν ειδικοί επίτροποι, οι μουταβελήδες, που βοηθιώνταν από τους μουλτεζίμηδες.

Ο καζάς της Κόνιτσας ήταν από τους καλιότερους στην περιοχή (από την πρώτη μέρα της κατάκτησης και παρ' ότι με τον καιρό έχασε τη σημασία που του είχαν προσδώσει οι πρώτοι Τούρκοι (είχε μειωθεί και πληθυσμιακά) σταντιώς έμενε χωρίς κατή.

Στις αρχές του 19ου αιώνα και όταν ήταν Σουλτάνος ο Μαχμούτ Β', ο Αλή Πασάς καθώς άλλοι «ντερεμπέηδες» της Μικράς Ασίας, του Κουρδιστάν και της Μεσοποταμίας ανησύχησαν σε μεγάλο βαθμό την Υψηλή Ινέλη. «Έπειτα η Ελληνική Επανάσταση και ακολούθησε η θεαματική ήττα των τούρκικων στρατευμάτων στο Ρωσοτούρκικό πόλεμο του 1828-1829. Ξέσπασε η ανταρσία στην Αίγυπτο με τον Μεχμέτ Αλή, άρχισαν οι επειβάσεις των ξένων και η διάλυση του αποτελούντος «κράτος εν κράτει» σώματος των Γιαννιτσάρων το 1826». Αυτά είναι γεγονότα που έδωσαν αφορμή στην άρχουσα οδωμανική τάξη να αρχίσει να σκέφτεται πως η αποσύνθεση της Αυτοκρατορίας βρίσκεται προ των πυλών και ότι ένα πρόγραμμα εξευρωπαϊσμού και φιλελευθεροποίησης ήταν παραπάνω από αναγκαίο.

Πρώτος που συνέλαβε το νόημα αυτό της εποχής και άρχισε να εφαρμόζει στην περιοχή του ανάλογα μέτρα (από το 1825 που αν-

τικατέστησε στα 3 Εγιαλέτια της Ρούμελης τον Ομέρ Βρυώνη) ήταν ο Βεζύρ Μεχμέτ Ρεσήτ Πασάς Ρούμελη Βαλεσή. Γράφεται ότι «όλες οι ενέργειές του έδειχναν πως απέβλεπε: Στη σφυρηλάτηση του αισθήματος ενότητας στους λαούς των Βαλκανίων που ήταν κάτω από τη δική του διοίκηση (μέσα στους οποίους περιλαμβάνονταν Ηπειρώτες και Αρβανίτες). Στο χτύπημα των διακρίσεων και των παρανομών ενεργειών. Στην δίωξη της διαφθοράς και της αυθαιρεσίας». Το έντονο στοιχείο φιλελευθεροποίησης, που έδειχναν όλες του οι ενέργειες, έδωσαν αφορμή να προβούν οι κάτοικοι της επαρχίας Κόνιτσας (ή τουλάχιστον αυτοί που έπαιζαν τον ρόλο των ταγών, προεστώτων) την Τρίτη δεκαετία του 19ου αιώνα στην συγκρότηση ομάδων, επιτροπών, που θα αναλάμβαναν την διαχείριση των κοινών, και την υπεράσπιση των συμφερόντων τους. Οι ομάδες αυτές, στις οποίες μετείχαν Οδωμανοί (εκπρόσωποι των αρχών – ο μουσελίμης, οι αγάδες και οι μπέηδες κλπ), αλλά και Χριστιανοί προεστώτες του βιλαετιού, ξεκίνησαν από απλοί διαχειριστές των κοινών δαπανών του βιλαετιού – προς αποφυγή «χαταχρησεων», «χαλασμών», ταραχών και ανωμαλίας»- για να καταλήξουν σε όργανα επίσημα –ιερές συμφωνίες και αδελφότητες – αναγνωρισμένες από το ντοβλέτι, οι οποίες κατά το Ε. Σούρλα, αποκαλούνταν «Συμβούλιο των Προεστώτων των Πέντε κύκλων» (Ηπ. Χρ. 1929, σελ. 206).

Το κύριο πρόβλημα που ταλάνιζε τότε το βιλαέτι της Κόνιτσας (έτσι συνήδιζαν να το αποκαλούν οι συγκεντρωμένοι κάτοικοι, ενώ οι επίσημες αρχές το αποκαλούσαν καζά της Κόνιτσας) ήταν οι αυθαιρέτες επεμβάσεις στα χωριά της Κόνιτσας (Αγαλίκια, Σιουμπαλίκια, ληστείες, απαγωγές για λήψη λύτρων κλπ)_των απείδαρχων αλλά και αποτελούντων κράτος εν κράτει Κολωνιατών Αλβανών μπέηδων. Τα παντός είδους βάσανα που τράβαγαν οι κάτοικοι, η ανασφάλεια που δημιουργούσε η κατάσταση αυτή, ο άμεσος κίνδυνος που διέτρεχαν όλοι, ανάγκασε Χριστιανούς και Μουσουλμάνους να ανασκούμπωδούν για να βρουν άμεση λύση στο πρόβλημα, δείχνοντας αλληλεγγύη μεταξύ τους και να ζητούν από τον Μπεηλέρμπεη της Ρούμελης επέμβαση και σωτηρία. Έτσι ο Ρούμελη Βαλεσή (Μπεηλέρμπεη της Ρούμελης Βεζύρης Μεχμέτ Ρεσήτ Πασάς) ανταποκρινόμενος στις εκκλήσεις, έχοντας όμως και μία σειρά από άλλες

αφορμές αναρχίας και ασυδοσίας των Αρβανιτών, γράφει σε γράμμα του προς τον Κώστα Γραμματικό τον Ιούνιο του 1830 (Ηπ. Χρονικά 1929, σελ. 220), με τον οποίο οι προσωπικές σχέσεις εξακολουθούν να είναι πολύ εγκάρδιες... «θα κατέβω μόνος μου εις αυτά τα μέρη όπου να βάλω εις τάξη καλή τα πράγματα και να δώσω μίαν γενικήν ησυχίαν προς όλους τους κατοίκους φουκαράδες αυτών των μερών δια να ησυχάσουν από τα τοσαύτα μεγάλα και ανυπόφορα δεινά που εδοκίμασαν και χάλια δοκιμάζουν τώρα τόσα χρόνια...».

Κι επειδή ήταν άνθρωπος της άμεσης δράσης (γι' αυτό και αργότερα ο Σουλτάνος Μαχμούτ τον έκανε Μεγάλο Βεζύρη) τον Ιούλιο του ίδιου έτους βρίσκεται στα Μπιτώλια (Μοναστήρι) όπου συγκεντρώνει με πρόσκλησή του πάνω από χίλιους «ενόχους» Αλβανούς¹⁵ τους οποίους «επί λόγω εναρέστου και πρωτοφανούς θάνατος»- πολεμικού γυμνασίου, «δολοφονεί» κυριλεκτικά με τηλεβόλα και τηφέκια, ενώ ούτοι απελάμβανον αμέριμνοι το δεάμα.

Ταυτόχρονα προκαλεί φιρμάνι βασιλικό με το οποίο καταργούνται τα αγαλίκια και σουμπασλίκια από την επαρχία (τα χωριά) της Κόνιτσας και το Δεκέμβριο του 1830 στέλνει στα χωριά της Κόνιτσας το παρακάτω Μπουγιουρντί:

«Μεχμέτ Ρεσήτ Πασάς. Εγώ ο Σαντραζέμης Ελχακέν Ρούμελη Βαλεσή Τεπιδέν. Δίδω το Μπουγιουρντί μου εις όλα τα χωριά της Κόνιτσας όπου τα αγαλίκια εσηκώθηκαν, έγιναν μεμνού με φιρμάνι βασιλικόν, ομοίως και τα σιουμπλασλίκια, δια τούτο προστάζω και εγώ με το παρόν μου μπουγιουρντί όπου τα ειρημένα αγαλίκια και σιουμπασλίκια από κάθε χωρίον να είναι εμποδισμένα και άκυρα, μη ζητήσας τινάς και ζητήσει αγαλίκι ή τις προεστώς δώσει με το κεφάλι του, δεν με δίδεις τζεβάτι, ομοίως και σιουμπασης να μη κατασταθεί σε χωρίον, όλα τα χωρία όταν έχουν χρεία δια τούρκου να κοιτάξουν τις δουλειές τους, να γράφουν προς τον εις Κόνιτσαν μουσελίμην μου να τους στέλνει παλικάρι να τους θεωρεί τις δουλειές τους, να τρώγει ψωμί και φαγί, ότι λάχει και να τον πληρώνουν προς είκοσι γρόσια τον μήνα, να τον κρατούν το παλικάρι όσο να έχουν δουλειά οι ζαγιάδες να παίρνει γράμμα από τον κοτζάμπασην και να γυρίζει πίσω εις τον μουσελίμην, και συ ιδικέ μου μουσελίμη έτσι να ακολουθήσεις και όχι διαφορετικά. Εξ αποφάσεως 1830 Δεκέμβριος 4, Ιωάννινα».

Είναι φανερό τι κεφαλαιώδους σημασίας για την επαρχία Κόνιτσας είναι αυτό το Μπουγιουρντί, και οι ενέργειες του Μπεηλέρμπεη Μεχμέτ Ρεσήτ Πασά για τα χωριά της Κόνιτσας.

Οι ενέργειες του Μεχμέτ Ρεσήτ Πασά ενέσπειραν το φόβο στους Κολωνιάτες μπέηδες, και τους ανάγκασαν να τραβήξουν χέρι από τα χωριά της Κόνιτσας, σταμάτησαν τους εκβιασμούς, τις ληστείες και τις άλλες αναστατώσεις, αλλά άλλοι μπέηδες, ακόμη και Χριστιανοί παραλήδες, βρήκαν τρόπο να εξασφαλίσουν επίσημους τίτλους και ταπιά ιδιοκτησίας νόμιμης σε χωριά της επαρχίας, μια και το οδωμανικό δίκαιο αναγνώριζε την κολληγική σχέση ως νόμιμη και τα αντίστοιχα χωριά ως τσιφλίκια.

Έτσι κατά τον Π. Αραβαντινό το έτος 1846 στην περιφέρεια του καζά της Κόνιτσας υπάρχουν 29 χωριά λεύτερα, 18 ιδιωτικά τσιφλίκια, 2 υμιλιάκια και 1 μικτό.

Η περίοδος της ηρεμίας (σχετικής πορείας) στην Επαρχία της Κόνιτσας βάσταξε μέχρι το 1870. Οι μπέηδες της Κολώνιας είχαν κατά κάποιο τρόπο συμμαζευτεί. Όπως όπως περνούσε ο καιρός και ξεχνιούνταν η σφαγή στο Μοναστηρί (Μπιτώλια), νέα συμπτώματα ληστειών και εκβιασμών ανούριονταν στην περιοχή. Έσωσε όμως μετά τον Κριμαϊκό πόλεμο ελληνικά εθελοντικά σώματα να μπαίνουν στις περιφέρειες Άρτας, Πρέβεζας, Ιωαννίνων, Παραμυθιάς, και μετά το 1880, από την περιοχή της Θεσσαλίας στην Ήπειρο για να βοηθήσουν τους «σκλάβους αδερφούς» και βρήκαν ευκαιρία αμέτρητες ληστεικές συμμορίες να ξεχυδούν στις Ηπειρωτικές επαρχίες και να μην αφήσουν τίποτα όρθιο. Το κυριότερο κέντρο αυτής της ληστρικής δραστηριότητας και ο τόπος στον οποίο συγκροτούνταν οι μόνιμες αλλά και ευκαιριακές ληστοσυμμορίες, ήταν η επαρχία Κολώνιας, κι αυτό υπήρξε ο λόγος για τον οποίο το Τούρκικο Δημόσιο την περίοδο 1882-1887 έκανε το Λεσκοβίκο έδρα Σαντζακίου, και υπήγαγε τον καζά της Κόνιτσας εκεί. Η εμφάνιση των ληστοσυμμοριών αυτών θορύβησε πάρα πολύ Μουσουλμάνους και Χριστιανούς στην Κόνιτσα και τους έκανε να φροντίσουν να χτιστούν στρατώνες στην Κόνιτσα, τότε, για να μην τολμούν οι ληστές να μπαίνουν και σε αυτήν και να δρούν ανενόχλητοι.

Οι εκσυγχρονιστικές πρωτοβουλίες του Βεζύρη Μαχμούτ Ρεσήτ

Πασά που είδαμε παραπάνω, έδειξαν να βρίσκονται μέσα στο γενικότερο πνεύμα που επικρατούσε στην Πόλη ανάμεσα στους κυρίαρχους κύκλους της Υψηλής Πύλης. Κι από τη μια μεριά επιβραβεύτηκε ο ίδιος προαγόμενος σε Μεγάλο Βεζύρη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, από την άλλη με την ευκαιρία της ανάρρησης στο Σουλτανικό θρόνο του Αβδούλ Μετζήτ (1838) εξαγγέλλεται το περίφημο Χάττ-ι Σερίφ του Γκιουλχανέ το 1839, με το οποίο καθιερώνεται το Τανζιμάτ, όπως καθιερώθηκε να ονομάζεται η περίοδος των μεταρρυθμίσεων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Το προγραμματικό αυτό διάγγελμα πρόβλεπε τον καταρτισμό ενός νομοθετικού προγράμματος με τρεις κυρίως στόχους: «Την εγγύηση της πλήρους ασφάλειας των Οθωμανών υπηκόων σε ό,τι αφορά τη ζωή, την τιμή και την περιουσία τους, ανεξάρτητα από το θρησκευμα και τις δοξασίες τους, τον καθορισμό ενός ομοιόμορφου σύστηματος άμεσης φορολογίας και τη διαρρύθμιση του ζητήματος της υποχρεωτικής στρατολογίας».

Επακολουθεί με τα χρόνια η οριστική κατάργηση των τιμαιωτικών σχέσεων και η Έκδοση Ποινικού και Εμπορικού Νόμου. Ανατίθεται η διαχείριση των εσόδων σε δεφτερδάρηδες. Η πολιτική εραρχία χωρίζεται από τη στρατιωτική και η δύναμη των Επαρχιακών Διοικητών περιορίζεται με τη θέσπιση μονίμων τοπικών Συμβουλίων στα οποία παίρνουν μέρος Μουσουλμάνοι εκπρόσωποι της Διοίκησης κλπ., αλλά και προύχοντες των τοπικών θρησκευτικών κοινοτήτων. Ησθετείται ένα πρόγραμμα κρατικής παιδείας, αναμορφώνεται το φορολογικό σύστημα κλπ.

Βάσαια, η πλειοψηφία των Μουσουλμάνων της απέραντης Αυτοκρατορίας παρέμεινε εχθρική στην ιδέα της ισότητας των ανηκόντων στις διάφορες θρησκείες και δόγματα υπηκόων. Παρέμεινε εχθρική ακόμα και σε άλλα νομοθετήματα προοδευτικά. Στην Ήπειρο όμως τα περισσότερα νομοθετήματα έγιναν αποδεκτά από το 1846, το έδαφος ήταν αρχετά προετοιμασμένο.

Γενικά θα μπορούσε όμως να πει κανείς ότι όσο προχωρούσε ο 19ος αιώνας, όλο και πιο δυσδιάκριτα γίνονταν τα οφέλη της πολιτικής του Τανζιμάτ.

Περαιτέρω στον ορίζοντα ήταν εμφανείς, εκτός των άλλων και οι

ζυμώσεις που γίνονταν για τη χειραφέτηση και απελευθέρωση των βαλκανικών λαών, ανάμεσα στους οποίους έκαναν εμφάνιση και οι Αλβανοί. Με την έντονη επέμβαση προσωπικοτήτων Αλβανών που συμμετείχαν στην Τούρκικη κρατική διοίκηση, και θεωρούσαν ότι ο αλβανικός λαός θα πρέπει να παραμείνει αδελφωμένος με τους Τούρκους Μουσουλμάνους, όταν άρχισαν να συζητούν επισήμως και ανεπισήμως τις υπό εκκόλαψη προς εθνική αποκατάσταση (απελευθέρωση) γεωγραφικές περιοχές όπου κατοικούσαν Αλβανοί, εμφανίζεται ως ημεπίσημη κρατική θέση στις τούρκικες αρχές και προωθείται σε υποβολιμαία δημοσιότητα ότι ο «καζάς της Κόνιτσας παρ' ότι ελληνογλωσσος... Σύμφωνα με τις κοινές αλήθειες που μας κληροδοτήθησαν από στόμα σε στόμα η ιστορία και η παράδοση παλιά, ήταν κατώ από τη διοίκηση Αλβανών αρχηγών, και αποτελεί έναν από τους προαιώνιους χώρους εγκαταστάσεως του αλβανικού λαού». Με αποτέλεσμα στις απογραφές και στατιστικές που κάνουν στις τούρκικες αρχές να μην κατατάσσουν τους ξεκάθαρα ελληνογλωσσους Κονιτσιώτες (Χριστιανούς και Μουσουλμάνους) στην κατηγορία των Ρωμιών, αλλά στην κατηγορία των Αλβανών. Ειδικά δε τους κατοίκους του ορθόδοξου θρησκεύματος στους «Αλβανούς Ορθοδόξους». Αυτά τα «περίεργα» εμφανίζει το Σαλναμέτ Βιλαγέτι Γιάντα (1892) στον τ. 6 (Μ. 1311), σελ. 254. Ευτυχώς αι περίεργες και αστήριχτες αυτές απόψεις του έτους 1892. Ίσως διότι εντω μεταξύ οι δραστηριότητες πολλών Αλβανών έδειξαν στους Τούρκους πως θα ταν μάλλον μάταιο να περιμένουν από τους ομοδημοκράτους τους Αλβανούς συμπόρευση, και καταλάβαιναν πως διεθνώς τέτοιες απόψεις μάλλον θα φαίνονταν να εγγίζουν τα όρια της παραδοξολογίας.

ΠΩΣ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΘΗΚΕ Η ΚΟΝΙΤΣΑ ΚΑΙ Η ΕΠΑΡΧΙΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΤΟΥΡΚΙΚΟ ΖΥΓΟ (Σελίδες από την Ιστορία της Κόνιτσας)

Από το βιβλίο του ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΕΥΘΥΜΙΟΥ

Η Κόνιτσα, λόγω της γεωγραφικής της θέσεως και της γειτνιάσεώς της με τη Βόρειο Ήπειρο, τη φοβερή αυτή αιμοδότρια τον Τουρκικού στρατού, απελευθερώθηκε σχεδόν τελευταία απ' όλα τις άλλες πόλεις της Ηπείρου, κατά την 24η Φεβρουαρίου 1913. Για να ελευθερωθή όμως, προηγήθησαν αρκετοί αγώνες, τους οποίους διεξήγαγον τόσον ο Ελληνικός Στρατός και τα ανταρτικά σώματα, όσον και οι κάτοικοι των γύρω χωριών και υπέφεραν όχι ολίγα και η ίδια η πόλη από τα στίφη των εχθρών που την κατέκλυσαν.

Μετά την τελευταία ήττα του στην Κορυτσά (6.12.1912), εδώ στην Κόνιτσα κατέφυγε τελικώς ο πρωθύπητος Τζαβήτ Πασιάς με τα υπόλειμματα του στρατού του, δύο χιλιάδες περίπου ελεεινών και πειναλέων στρατιωτών, τους οποίους εγκατέστησε μέσα στην πόλη. Τοποθέτησε και 3-4 κανόνια που διέθετε ακόμη κάτω από την πλατεία και εν συνεχεία άρχισε να απειλή και να εκβιάζη τους κατοίκους, και ιδίως τους Χριστιανούς, να του φέρουν τρόφιμα.

Εδώ κατέφυγε επίσης και εγκατέστησε την έδρα του και ο τρομερός και απαίσιος Μπεκήρ αγάς, αφού κατελήφθησαν τα Γρεβενά, που ήταν η ιδιαίτερη πατρίδα του, και όλη η Μακεδονία από τον Ελληνικό Στρατό και απ' εδώ εξορμούσε και κατέστρεφε τα χωριά της Ηπείρου, και κυρίως του Ζαγορίου, λεηλατώντας, σφάζοντας, καίγοντας, και μη σεβόμενος ούτε τους ιερούς ναούς και τα ιερά άμφια, σκεύη και εικόνες.

Έδρευαν τότε στην Κόνιτσα και ο περίφημος Μουχτάραγας ή Μουχτάρης Σεβράνης, ο παλαιός διώκτης των Λεωνίδα και Νταβέλη με 250-300 άνδρες, ο Μπίμπασης Αχμέτ Βέης με το τάγμα του, καθώς και οι Κυρήλι, Ιζέτ και Τζιαφέρ Τσιαούσηδες με τα αποσπάσματά των. Όλος αυτός ο Τουρκικός στρατός, που έφθανε ή ξεπερνούσε τις τέσσερις

χιλιάδες, τρεφόταν από την Κόνιτσα και τα ελάχιστα κοντινά χωριά. Οι δύστυχοι κάτοικοι στερούσαν τους εαυτούς των επί τρεις μήνες για να τροφοδοτούν αυτά τα άγρια και πειναλέα στίφη.

Αλλά το άστρο της ελευθερίας είχε αρχίσει να ανατέλλῃ στον ορίζοντα. Τα περισσότερα από τα ορεινά χωριά της επαρχίας είχαν υψώσει την Ελληνική σημαία. Από τις αρχές Νοεμβρίου του 1912 είχαν κάνει κιόλας την εμφάνισή τους τα πρώτα αντάρτικα σώματα. Ο καπετάν Σιδέρης από το Γιαννοβένι της Μακεδονίας εμφανίστηκε στη Βούρμπιανη με εθελοντές Βουρμπιανίτες και από άλλα χωριά, ερχόμενος κατ' ευθείαν από την Αδήνα, και οι Βουρμπιανίτες εξωπλίσθησαν αμέσως με 100 γκράδες σταλμένους από την Αδελφότητά των.

Οι Σελτσιώτες εξωπλίσθησαν κι' αυτοί με 10 γκράδες, ο γηγούμενος της Μονής Ζέρμας Διονύσιος Παπαδάτος, μυημάνος από τον Δεσπότη Σπυρίδωνα, δημιούργησε αντάρτικο σώμα με εθελοντάς από διάφορα χωριά της επαρχίας και ξεσήκωσε τα χωριά Ζέρμα (νυν Πλαγιά) και Κάντσικο (νυν Δροσοπηγή). Η Φούρκα, μιμούμενη τη γειτονική της γενέτειρα ηρώων Σαμαρίνα, είχε επαναστατήσει ακόμη νωρίτερα και κοντά σ' αυτή το ποικιλό Κεράσοβο (νυν Αγία Παρασκευή), που εξοπλίσθηκε με 150 γκράδες, τους οποίους μετέφεραν από τα Γρεβενά ο αγωγιατης Κώστας Γαλάνης με την παρέα του.

'Όπως διηγείται στο Β.Τζαλόπουλος στο "Ηπειρωτικό Ημερολόγιο" (1914, σελ.137), οι αρχές της Κονίτσης ζήτησαν από τους μουχτάρηδες της Φούρκας να τους στείλουν μάλλινα εσώρουχα. Κι' εκείνοι τους έστειλαν ένα δέμα με κόκκινα φέσια κι' ένα λακωνικό σημείωμα που έγραφε: "Ελάτε να τα πάρετε".

Λαβαίνοντας λοιπόν οι Τούρκοι της Κόνιτσας αυτή την επιστολή και μαδαίνοντας συγχρόνως ότι η Φούρκα και τα τριγύρω χωριά επαναστάτησαν, ετοίμασαν ένα σώμα από πεντακόσιους περίπου άνδρες, με επικεφαλής τον Κυρήμ Τσιαούση που γνώριζε τα μέρη και τους ανθρώπους, γιατί είχε χρηματίσει σταδιμάρχης άλλοτε εκεί, και το έστειλαν να καταστρέψη τη Φούρκα και το Κεράσοβο. Δεν κατόρθωσε δύμως να κάνη σχεδόν τίποτε. Παρ' όλο που έκανε τρεις εφόδους, αναγκάσθηκε να γυρίση πίσω κατησχημένος στην Κόνιτσα, αφού ελεηλάτησε μόνον το Κεράσοβο.

Κατόπιν ο Κυρήμ Τσιαούσης στράφηκε προς την Στράτιανη (νυν

Πύργος), όπου συνέλαβε σαράντα περίπου κατοίκους και τους έστειλε δεμένους στην Κόνιτσα. Βαδίζοντας δε προς την Πυρσόγιαννη και τη Βούρμπιανη, εφόνευσε πέντε-έξι χωρικούς και αφού έφτασε μέχρι το χωριό Οξυά (πρώην Σέλτση), όπου συνεπλάκησαν οι προφύλακές του με ενόπλους Βουρμπιανίτες και Σελτσιώτες, ξαναγύρισε πάλι στη Στράτιανη, απ' όπου έκανε άλλες μία- δύο εξορμήσεις προς βορράν, λεηλατώντας και αρπάζοντας τα τρόφιμα των χωρικών.

Προτού προηγηθούν τα παραπάνω γεγονότα, προσπάθησε ο διοικητής της τουρκικής Χωροφυλακής Κονίτσης Φετή Εφένδης να επαναφέρῃ με την πειδώ τα επαναστατημένα χωριά σε υποταγή, αλλά οι ηρωικοί κάτοικοι του απάντησαν, όπως είδαμε, μόνον με τα όπλα.

Εκτός όμως από τα χωριά που αναφέραμε, μόλις απελευθερωθηκαν τα Γρεβενά και η Κοζάνη, επαναστάτησαν και όλα τα βλαχόφωνα χωριά της λάκκας του Αώου. Παρ' όλο που η Ρουμανική προπαγάνδα, με την ανοχή και συμπαράσταση της Τουρκικής Διοικήσεως, είχε αγωνιστεί τόσο για να πετύχη τον αφελληνισμόν των και ο τρομερός και αιμοβόρος Ρουμάνως λησταρχος Τραγιάν με τη συμμορία του τριγύριζε προς εκείνα τα μερη, ωπλίστηκαν και ύψωσαν την Ελληνική σημαία.

Πρώτη-πρώτη ξεσηκώθηκε η ηρωϊκή κωμόπολη Βριάζα (νυν Δίστρατο) με αρχηγούς τον μουχτάρη της Νικόλα Γούλα, τον δάσκαλο Ξενοφώντα από τη Ντοβρά, τον Τζήμο Γεράση και τον ιερέα Παπαδανάση. Με ογδόντα περίπου γιγράδες, που τους είχαν κρυμένους στο κοιμητήριο της εκκλησίας από την εποχή του Μακεδονικού αγώνος, ωπλίσθηκαν ισάριδια Βριαζιώτικα παλληκάρια με επικεφαλής τους: Χρήστο Αρέφοια, Νικόλα Καραγιάννη, Γούλα Κατσίμπαρη και Γούσια Μάϊπα, έπιασαν τους γύρω λόφους και με τα στρατηγήματά των ανάγκασαν τον αποσπασματάρχη Τζιαφέρ Τσιαούση και τον απαίσιο Ρουμάνο αρχιληστή Τραγιάν να φύγουν διά νυκτός από το χωριό τους.

Ακολουθώντας το παράδειγμα της Βριάζας επαναστάτησαν και τα άλλα χωριά. Το Αρμάτοβο (νυν Άρματα) με αρχηγό τον Γιάννη Γκρόσο, οι Πάδες με επικεφαλής τον Μουχτάρη των Θανάση Παπόνη και το Παλαιοσέλι με αρχηγό τον ηρωικό Τενεκέ. Σε λίγες ημέρες ήρθαν στα χωριά αυτά και οι οπλαρχηγοί Γεώργιος Τσιοκαντάνας από το Περιβόλι (ή μάλλον από το Προσγόλι), ο Κανιζιέλος από τη

Λάϊστα και τελευταίος ο Θεσσαλός (νομίζω Καρδιτσιώτης) Νικόλαος Μπλατσής με τα σώματά των, και έτσι ενωμένοι όλοι μαζί δεν άφησαν τους Τούρκους να πατήσουν πιο πάνω από το Γκριζμπάνι (νυν Ελεύθερο). Εις μάτην έστειλε και σ' αυτούς ανθρώπους - όπως τον Πλατή από το Γκριζμπάνι - ο Φετή εφένδης για να τους πείση να υποταχθούν. Έκείνοι του απαντούσαν πάντοτε με το "Μολών λαβέ".

Αλλά ας φέρουμε και μια ματιά να δούμε και τι γινόταν μέσα στην Κόνιτσα. Προτού ανατείλουν η 23η και 24η Φεβρουάριου 1913, οι ημέρες της ελευθερίας της, αυτή υπόφερε αρκετά, όπως είπαμε. Και πρώτα-πρώτα περιορίσθηκε, φυλακίσθηκε και παρ' ολίγον να καταδικασθή εις την εσχάτην των ποινών ο Μητροπολίτης της Οφλογερός, ένθερμος και ακαταδάμαστος πατριώτης Σπυρίδων Βλάχος, ο οποίος ήταν επί μακράν σειράν ετών ένα από τα σημαίνοντα μέλη της Ηπειρωτικής Εταιρείας και επικοινωνούσε συνεχώς με τα ανταρτικά σώματα και τους μεμυημένους πολεμίτους της Επαρχίας.

Οι τουρκικές αρχές της Κονίτσης πάντοτε τον υποψιάζονταν, αλλά δεν μπορούσαν να βρούν εύκολα αιτία και αφορμή να τον ενοχοποιήσουν για κάτι και να τον συλλάβουν. Ο επιτελής του Ιωάννης Κέντρος, ανθυπασπιστής του Ελληνικού Στρατού και φαινομενικά υπάλληλος της Μητροπόλεως, τα κανόνιζε ωραία. Και ο έμπιστος αγωγιάτης του, ο περίφημος Τουρκοκονιτσιώτης Χουσέν Μπαλατίνας, μολονότι Μουσουλμάνος, μετέφερνε ασφαλέστατα τα έγγραφα και τις επιστολές του στα Γιαννινά, χωρίς να γίνεται καθόλου ύποπτος ή αντιληπτός.

Κάποτε όμως, έβαλε ο διάβολος την ουρά του και οι Τούρκοι συνέλαβαν έναν αγγελιοφόρο, ο οποίος μετέφερνε μία επιστολή, την οποία ο Σπυρίδων απηύθυνε προς τον γιατρό Λουκά Δημάρατο στο Λεσκοβίκι, και τον ρωτούσε συνδηματικά να του απαντήσῃ αν έπεισε ή όχι ακόμη η Κορυτσά. Ο αγγελιοφόρος αυτός φαίνεται πως θα βασανίστηκε και φλυάρησε και οι Τούρκοι έθεσαν αμέσως κάτω από αυστηρή παρακολούθηση τον Δεσπότη, ζητώντας αφορμή να τον συλλάβουν.

Και αυτή δεν άργησε να παρουσιασθεί. Όταν ο Μητροπολίτης επεσκέφθηκε, περί τας αρχές Φεβρουάριου του 1913, τον Τζαβήτ Πασά και του εξήτησε να απελευθερώση τους κρατουμένους που είχε στείλει ο Κυρήμ Τσαούσης από τη Στράτιανη και άλλα χωριά, ο άγριος και Χριστιανομάχος αυτός Πασάς, όχι μόνο δεν θέλησε να

τον ακούση, αλλά τον απεδίωξε σκαιότατα και τον περιόρισε στην Μητρόπολι, γύρω από την οποία ετοποθέτησε φρουρά.

Ο γέρων Μ.Μπινόλας διηγείται ότι όχι μόνον τον Δεσπότη, που δεν ήθελε να κάνῃ έγγραφα παραινετικά προς τα διάφορα χωριά για να υποταχθούν, προφασιζόμενος ότι δεν εισακούεται, εκακοποίησε ο Τζαβήτ Πασάς, αλλά και τους ίδιους τους προκρίτους Τουρκοκονιτσιώτες και τις Αρχές επέπληξε, διότι δεν εφρόντισαν να πατάξουν εγκαίρως τα κινήματα των γκιαούρηδων χωρικών. Προσπάθησε δε ο ίδιος αυτός Πασάς να βρή μεταξύ των Χριστιανών κατασκόπους για να τους στείλη να του φέρουν πληροφορίες από τα γύρω χωριά, και πρόσφερε αρχετά, αλλά με μεγάλη δυσκολία κατόρθωσε να βρή έναν ή δύο. Είπαν για κάποιον που κατήγετο από την Πιρέα γιαννη ότι εστάλη εκεί για να κατασκοπεύσῃ, αλλά μόλις εντοπησαν τις προθέσεις του ή ειδοποιήθηκαν καταλλήλως οι συμπατριώτες του, τον εξυλοκόπησαν άγρια και δεν τον άφησαν να επιστρέψῃ πίσω στην Κόνιτσα. Την ίδια τύχη είχε και ο άλλος, κάποιος Στ. Τζινιέρης, υπάλληλος του Χουσέν Σιαϊμπερ, ο οποίος κατήγετο από το Γκριζμπάνι, και προσποιούμενος τον άρρωστο μεταφέρθηκε στο χωριό του από τον Θωμά Γάκη, ο οποίος δύμως μυημένος στην Εθνική ιδέα τον παρέδωσε αμέσως στους αντάρτες και κατατάχθηκε και ο ίδιος στα ανταρτικά σώματα. Κατά Γούσια Γεράσην όμως, Βριαζιώτην αγωνιστήν, ο Τζινιέρης πήγε στο Γκριζμπάνι (νυν Ελεύθερο) και εξελήφθη ως κατάσκοπος, αλλά δεν ήταν τοιούτος, ή μάλλον υπεσχέδη στους Τούρκους να τους στείλη ειδήσεις, αλλά δεν το έκανε. Απόδειξη, ότι δεν ήταν κατάσκοπος ή ότι εξαπάτησε τους Τούρκους, είναι το ότι αυτοί οι ίδιοι οι Τούρκοι πρώτο-πρώτο κάψανε το σπίτι του, υποχωρέντας τον Φεβρουάριο του 1913.

Βλέποντας ο Τζαβήτ Πασάς ότι τα στρατεύματά του δεν μπορούσαν να καταβάλουν τους αντάρτες και τους επαναστατημένους χωρικούς, οι οποίοι δεν άφηναν τους Τούρκους να καταπατήσουν τα ορεινά χωριά, ξέσπασε και πάλιν εναντίον του Μητροπολίτου. Τον συνέλαβε λοιπόν περί τας αρχάς (πρώτον δεκαήμερον) Φεβρουαρίου του 1913 και τον εφυλάκισε εκεί που είναι τώρα το σπίτι της Ολυμπιάδας. Αφού δε τον εβασάνισε αρχετά, τον παρέπεμψε στο στρατοδικείο, με σκοπό να τον καταδικάση εις την εσχάτην των ποινών.

Ο Γραμματεύς του όμως Σπύρο Δόβας, ο αείμνηστος Σχολάρχης Νικ.Παπακώστας και τα άλλα μέλη του Εθνικού Κομιτάτου Κονίτσης, κινήθηκαν δραστηρίως. Έφθασε η είδηση στ' αυτιά του Διαδόχου Κωνσταντίνου, κι' εκείνος τηλεγράφησε αμέσως στον Εσάτ Πασά των Ιωαννίνων, λέγοντάς του ότι τον καθιστά υπεύθυνον για τη ζωή του Μητροπολίτη Σπυρίδωνος. Ο δε Εσάτ Πασάς, προβλέποντας ότι πολύ σύντομα θα ηττηθή ή θα παραδοθή, ειδοποίησε αμέσως τον Τζαβήτ Πασά και του παρήγγειλε να μη θίξη ούτε τρίχα της κεφαλής του Δεσπότη.

Παράλληλα δε, οι Χριστιανοί κινήθηκαν και προς την κατεύθυνσι των εγχώριων Τούρκων, οι οποίοι, προβλέποντας επίσης ότι θα πέσουν στα χέρια των Ελλήνων, έσπευσαν να μεσολαβήσουν και αυτοί υπέρ του Μητροπολίτου. Ο Τζαβήτ όμως ήταν αμετάπειστος, διότι δεν είχε λάβει ακόμη τη διαταγή του Εσάτ Πασά. Επενέβη τότε ο γηραιός Μουχτάραγας ή Μουχτάρμπεης Σεβράνης και του είπε:

- Εσύ Πασιά μου θα φύγης με το ασκέρι σου, τι δ' απογίνονταν όμως ετούτοι εδώ; Και έδειξε τους Τουρκοκομισιώτες. Θα τους σφάξουν όλους, πρόσθεσε, οι Έλληνες σαν έρδουν και δε βρουν ζωντανό τον Δεσπότη τους.

- Δεν έχεις καμιά θέση εδύ για να μου δώσης συμβουλές ή να με διατάξης τι θα κάνω, απάντησε περιφρονητικά ο Τζαβήτ Πασάς.

- Πρόσεξε χαλά! τόνισε ο Μουχτάρμπεης, μόλις αγγίξης έστω και μία τρίχα του Δεσπότη θα χτυπηθούμε. Δεν θα φύγης ζωντανός από την Κόνιτσα. Βλέπεις τα παλληκάρια μου; και του έδειξε τους άντρες του που ήταν συγκεντρωμένοι κάτω από την πλατεία. Είναι έτοιμα να χτυπηθούν με τους δικούς σου ντουντούμηδες μόλις τα διατάξω.

Ο Τζαβήτ αποσύρθηκε βλοσυρός. Δεν άργησε όμως να λάβη τη διαταγή του Εσάτ Πασά και τότε άλλαξε αμέσως τακτική. Φώναξε ευθύς τους αξιωματικούς που θα αποτελούσαν το Στρατοδικείο και τους έδωσε εντολές. Την άλλη ημέρα κι' όλας ο Μητροπολίτης οδηγήθηκε από τη φυλακή στο Διοικητήριο, όπου αθωώθηκε, όπως ήταν επόμενο, και αφέθηκε ελεύθερος να επιστρέψῃ στη Μητρόπολι ύστερα από φυλάκισι αρκετών ημερών, όπως διηγείται ο Αλ.Φλώρος, ο οποίος ήταν αυτόπτης μάρτυς των γεγονότων.

Την άλλη ημέρα το απόγευμα, ο Σπυρίδων μαζί με τους Τούρκους

αξιωματικούς (πλην Τζαβήτ Πασά) συζητούσαν τουρκικά σαν καλοί φίλοι μέσα στο αργυραμοιβείο των αδελφών Φλώρου, σαν να μην είχε συμβή τίποτε. Και όταν μάλιστα ετοιμάσθηκε για αποχώρησι, του επρότειναν να του προσφέρουν και άλογο για να ανηφορίσῃ προς τη Μητρόπολι, αλλά αυτός αποποιήθηκε με εύσχημο τρόπο.

Και τώρα ας περιγράψωμε με λίγα λόγια τις μάχες που προηγήθηκαν από την απελευθέρωση της Κονίτσης.

Στις 15 περίπου του Ιανουαρίου 1913 εξεστράτευσαν και πάλι οι Τούρκοι εναντίον του ηρωϊκού Κερασόβου, οι κάτοικοι του οποίου, μαζί με τους οπλαρχηγούς Σιδέρην, Ηγούμενον Ζέρμας Περικλήν, και τους Τσιοκαντάναν, Κανιζιέλον, Ρόφσιαν, Μάϊπαν και λοιπούς που κρατούσαν τα προς τον Σμόλιγκαν υψώματα, κακούς ολίγους Φουρκιώτες, επολέμησαν επί δύο ημέρας γενναιότατα. Αλλά, λόγω του ότι αφ' ενός μεν οι εχθροί ήταν πολυάριθμοι, αφ' ετέρου δε εξαντλήθηκαν τα πυρομαχικά των, την τρίτη ημέρα, 18 Ιανουαρίου, εξαναγκάσθηκαν να εκκενώσουν το χωριό των και να αποσυρθούν συν γυναιξί και τέκνοις προς Φουρκαν και Σαμαρίναν.

Οι Τούρκοι κατέλαβαν το χωριό, στο οποίο είχαν παραμείνει μόνον 5-6 γέροντες και γρηγές και επεδόθησαν στη λεηλασία.

Αλλά οι Κερασοβίτες δεν εκδιηγούνται με σταυρωμένα χέρια. Έσπευσαν αμέσως στα Γρεβενά, όποτε επρομηθεύτηκαν νέα πυρομαχικά, και ο Φρουράρχος συνταγματάρχης Καλογερόπουλος απέστειλε προς ενίσχυσί των δύο λόχους του Α' Συντάγματος, υπό την αρχηγία του γενναίου λοχαγού Δ. Παπανικολάου, ο οποίος είχε υπό τας διαταγάς του τους ανθυπολοχαγούς Αντωνόπουλον, Κωνσταντάτον, Γκούμαν και Τρίγκαν.

Αυτά έφθασε ο Παπανικολάου στη Φουρκα, εκάλεσε σε σύσκεψη όλους τους οπλαρχηγούς και αποφάσισαν να κάνουν πρώτα αναγνώρισι του εδάφους και ακολούθως να πλήξουν τον εχθρό. Έξαφνα διμώς, διαδόθηκε η φήμη ότι οι Τούρκοι βαδίζουν προς τη Φουρκα. Και τότε συγκεντρώθηκαν όλοι, τακτικός στρατός και ανταρτικά σώματα, και εβάδισαν προφυλακτικά προς το Κεράσοβο.

Οι Τούρκοι διμώς δεν είχαν μετακινηθή καθόλου και τους εκύκλωσαν χωρίς να το αντιληφθούν. Πριν ακόμη κατεβή η κύρια δύναμις των Ελλήνων και ο Διοικητής Παπανικολάου, οι άτακτοι άρχισαν να πυροβολούν και εφόνευσαν δύο-τρεις Τούρκους. Πρώτος (κατά Β. Τζα-

λόπουλον "Ηπειρ.Ημερολ." 1914, σελ.204) επυροβόλησε ο ηγούμενος Ζέρμας ή (κατά Κ.Γαλάνη, αυτόπτην μάρτυρα) ο Κερασοβίτης Θόδωρος της Ντούλαινας. Η μάχη γενικεύθηκε και οι Τούρκοι έπαθαν μεγάλες ζημιές. Οι δικοί μας είχαν μόνον έναν τραυματία. Ενώ όμως οι άτακτοι Τουρκαλβανοί υποχώρησαν πανικόβλητοι, ο μπίμπασης Αχμέτ Βέης με το τάγμα του εκράτησε μέχρι αργά το βράδυ ωχυρωμένος μέσα στο χωριό.

Ο Παπανικολάου αποσύρθηκε προς διανυκτέρευσι στη Φούρκα αφήνοντας προφυλακές και το πρωί ξαναγύρισε. Οι Τούρκοι, αφού έλαβαν ενισχύσεις και από τον Κυρήμ Τσιαούση από τη Στράτσιανη, ξαναγύρισαν στο Κεράσοβο την άλλη μέρα και ετόλμησαν να δοσούν και μερικές αφιμαχίες εναντίον των δυνάμεων του Παπανικολάου, ο οποίος όμως είχε εντολή να μην προχωρήσει ακόμη προς κατάληψη του Κερασόβου άνευ νεωτέρας διαταγής.

Κατά το βραδάκι της 25ης Ιανουαρίου 1913, φοβούμενοι οι Τούρκοι μήπως κυκλωθούν, αφού ελεηλάτησαν πρώτα όλα τα σπίτια, έβαλαν φωτιά στο Κεράσοβο και υπεχώρησαν. Έσπευσαν αμέσως οι δύστυχοι Κερασοβίτες μαζί με τον στρατό και τα ανταρτικά σώματα, αλλά ήταν αργά. Μόλις κατόρθωσαν να περισώσουν 40-50 σπίτια. Τα υπόλοιπα 80 περίπου, μαζί με 70 αχυρώνες, έγιναν παρανάλωμα του πυρός.

Μέχρι της 7ης Φεβρουαρίου, ο Λοχαγός Παπανικολάου με τον ταχτικό στρατό και με τα υπ' αυτόν ανταρτικά σώματα, αναπαυθήκανε στη Φούρκα, αφ' ενός μεν διότι επικρατούσε αφόρητη κακοκαιρία, αφ' ετέρου δε διότι δεν είχε διαταγή προελάσεως. Τέλος δε, η διαταγή έφθασε και μαζί μ' αυτή ήρθε προς ενίσχυσιν και ο 4ος Λόχος υπό τον υπολοχαγό ΑΘ.Τριανταφύλλου.

Οι Τούρκοι, αφού ελεηλάτησαν και έκαψαν το Κεράσοβο, επέστρεψαν πάλι στην Κόνιτσα, αφήνοντας μόνο δύο Λόχους, έναν στη Μόλιστα και έναν στην Στράτσιανη, για προφυλακές.

Έξαφνα όμως, ενώ ο Τζαβήτ Πασάς, ο οποίος βρισκόταν εδώ από τις αρχές Φεβρουαρίου και αναπαυόταν, παρουσιάζεται κάποιος καταδότης και λέει ότι οι αντάρτες (τα σώματα δηλαδή της Λάκκας Αώου) είχαν φτάσει στη Σουσνίτσα και απειλούσαν να αποκόψουν τους Λόχους της Μόλιστας και Στράτσιανης. Ο Πασάς ταράχτηκε

και αμέσως ετοίμασε δύο σώματα, από 300 άνδρες το καθένα, και τα έστειλε το ένα από το μέρος του Πεκλαρίου (νυν Πηγή) και το άλλο μέσω των στενών Αώου-Μονής Στομίου, με εντολή να περικυκλώσουν και να εξοντώσουν τους "χομίτες".

Το μόνο όμως που κατόρθωσαν αυτά τα δύο σώματα ήταν να καταλάβουν με αρκετές απώλειες και να λεηλατήσουν το χωριό Γκριζμπάνι. Αποπειράθηκαν δε να προχωρήσουν και προς το Παλαιοσέλι, αλλά αποκρούσθηκαν γενναία από τους αντάρτες και τους οπλισμένους χωρικούς και καθηλώθηκαν εκεί, όπως προαναφέραμε.

Ενώ τα παραπάνω γεγονότα συνέβαιναν εις την Σουσνίτσαν και το Γκριζμπάνι, ο Λοχαγός Παπανικολάου ξεκίνησε από τη Φούρκα και διά μέσου Σταρίτσιανης (νυν Πουρνιά) έφθασε στη Μόλιστα, όπου την αυγή της 9 Φεβρουάριου επετέθη εναντίον οχυρωμένων στην συνοικία Μποτσιφάρι και ύστερα από πεισματώδη μάχη τους εξουδετέρωσε και συνέλαβε και 86 αιχμαλώτους. Έρχονται προς ενίσχυσίν των οι Τούρκοι της Στράτσιανης, αλλά αναγκάζονται να υποχωρήσουν κακήν κακώς προς την Κόνιτσα, αφού άφησαν εις το πεδίον της μάχης περί τους 30 νεκρούς.

Νικητής λοιπόν ο ηρωικός Διοικητής Παπανικολάου εγκαθίσταται στη Μόλιστα και μολονότι λαβαίνει διαταγή του Συνταγματάρχου Καλογερά να συμπλυγή, δεν υπακούει, αλλά απαντάει ότι προτιμά να αποθάνει παρά να εγκαταλείψῃ τόσα χωριά εις το έλεος της Τουρκικής μάχαιρας. Ο Καλογεράς αναγνωρίζει την ορθότητα της αποφάσεώς του και όχι μόνο δεν τον τιμωρεί, αλλά του στέλλει και νέες ενισχύσεις, έναν ακόμη Λόχον υπό τον Λοχαγόν Πλατανιάν, ο οποίος καταλαμβάνει την Ζάρωση.

Ο Τζαβήτ Πασάς μαίνεται και ξεκινά ο ίδιος με όλες του τις δυνάμεις πανστρατιά από την Κόνιτσα στις 15 Φεβρουάριου, με τα κανόνια και τα πολυβόλα του, και επιτίθεται με 4.000 περίπου στρατιώτες εναντίον των Ελλήνων.

Ο Παπανικολάου όμως, αν και με πολύ ολιγώτερα μέσα και δυνάμεις, αμύνεται σθεναρά και επί έξι ημέρες ο Τούρκος δεν κατορθώνει τίποτε. Τέλος δε, την έβδομη ημέρα (21 Φεβρουάριου) το απόγευμα, ο Τζαβήτ Πασάς λαβαίνει τη θλιβερή γι' αυτόν είδηση της πτώσεως των Ιωαννίνων και υποχωρεί πανικόβλητος, αφού προ-

ηγουμένως πυρπολεί αρκετά σπίτια του χωριού Γκρισμπάνι.

Την επομένη, στις 22 Φεβρουάριου, κυκλοφορεί αστραπιαία σ' όλη την Κόνιτσα η είδηση ότι έπεσαν τα Γιάννενα και οι Τούρκοι υποχωρούν. Τα στήθη των Χριστιανών κατοίκων πλημμυρίζουν από χαρά, αλλά ακόμη φοβούνται, φοβούνται μήπως οι βάρβαροι υποχωρώντας προβούν σε λεηλασίες και βανδαλισμούς. Ευτυχώς όμως, οι φόβοι των αποδείχτηκαν περιττοί. Οι Τούρκοι είχαν πανικοβληθεί και ήταν εντελώς αβέβαιοι για την τύχη τους. Ξεθάρρεψαν λοιπόν σιγά-σιγά οι κάτοικοι και άρχισαν να βγαίνουν στην αγορά. Κατέβηκαν όλοι οι πρόκριτοι, Χριστιανοί και Μουσουλμάνοι, ακόμη και ο ίδιος ο Μητροπολίτης.

Οι Τούρκοι υποχωρούσαν συνεχώς και όλοι οι απάλληλοι της Τουρκικής Διοικήσεως, οι μεμούρηδες όπως τους έλεγαν, πήραν τις οικογένειές των και τράβηξαν προς την Πρεμετή. Ο ίδιος ο Τζαβήτ Πασάς πέρασε βλοσυρός και αμίλητος μαζί με το επιτελείο του και τράβηξε για το Μπουραζάνι, χωρίς να καταδεχτεί να αποχαιρετήσῃ ούτε και αυτούς τους προκρίτους Τουρκοκονιτσιώτες ακόμη που είχαν παραμείνει εδώ.

Τελευταίος έμεινε ένας κενειοφόρος Τούρκος συνταγματάρχης, ο οποίος εμίλησε προς τους συγκεντρωμένους Κονιτσιώτες, λέγοντάς τους περίπου τα εξής: "Αυτή είναι αγαπητοί μου η μοίρα των κρατών και των εδνών. Άλλο ανυψώνεται και άλλο κατεβαίνει, όπως ο ήλιος και το φεγγάρι που ανατέλλουν και βασιλεύουν. Ας υποταχθούμε στο κισμέτ και στη θελησι του παντοδύναμου Θεού. Επί πέντε αιώνες η Τουρκία κυβέρνησε αυτά τα μέρη, τώρα ήρθε η σειρά των Ελλήνων. Εμείς φεύγουμε ίσως για πάντα. Σας συνιστώ όμως, εσείς να είστε πάντα ενωμένοι και αγαπημένοι. Και όπως ζήσατε έως τώρα σαν αδέλφια, Χριστιανοί και Μουσουλμάνοι μαζί, έτσι να ζήτε και στο εξής". Κατόπιν, ο ευγενής αυτός Τούρκος (εν αντιθέσει προς τον αιμοβόρο αρχηγό του) χαιρέτησε διά χειραψίας όλους ανεξαιρέτως τους προκρίτους, Χριστιανούς και Μουσουλμάνους, και ανεβαίνοντας στο άλογό του ανεχώρησε.

Ενώ είχε φύγει και ο τελευταίος Τούρκος από την πόλι, μια έκρηξη ακούστηκε χαμηλά προς το ποτάμι. Ο κακούργος Τζαβήτ Πασάς είχε αποπειραθή να ανατινάξη τη γέφυρα. Την είχε υπονομεύσει από καιρό, αλλά, καθώς λένε, κάποιοι τσοπαναραίοι βαλμένοι από το Δεσπότη

αφαιρεσαν κρυφά τη μεγαλύτερη ποσότητα των εκρηκτικών υλών και έτσι η ζημιά που έπαθε ήταν πολύ μικρή. Άλλοι πάλι είπαν πως ο ίδιος ο Τουρκοκονιτσιώτης αξιωματικός Ρουστέμ Νταλήπ Βέης φρόντισε να μην καταστραφή. Όπως και να έχη το πράγμα, το σπουδαιότερο είναι ότι η γέφυρα γλύτωσε και εξυπηρέτησε επί αρκετές δεκαετίες τον λαό της Κόνιτσας και της Επαρχίας και αποτελεί σήμερα ένα εξαιρετικό μνημείο της λαϊκής μας αρχιτεκτονικής.

Και οι μεν Τούρκοι έφυγαν, εξαφανίσθηκαν από την Κόνιτσα, οι Έλληνες όμως δεν εφάνηκαν να τους καταδιώκουν, ούτε έδωσαν σημεία ζωής μέχρι το βράδυ της 22ας Φεβρουαρίου. Ο λοχαγός Παπανικολάου αφ' ενός μεν δεν είχε εντολή να προελάσῃ, αφ' ετέρου δε δεν είχε πληροφορηθεί πιθανόν την πτώσι των Ιωαννίγων, ούτε και αντιλήφθηκε ίσως τη γενική υποχώρηση των Τούρκων αμέσως. Με την πρωτοβουλία λοιπόν του Μητροπολίτου, σχηματίστηκε μία επιτροπή από τους Νικ.Παπακώσταν Σχολάρχην, Σπυρ.Δόθαν Γραμματέα της Μητροπόλεως, Ιωάν.Αδαμαντίου ιατρόν και από δύο Μουσουλμάνους (τους Σιέχ Κιαμήλ και Δερβίς Αμπεντίν νομίζω), η οποία την άλλη μέρα ξεκίνησε προϊ-πρώι για τη Μόλιστα, να συναντήση τον Διοικητή των Ελληνικών Δυνάμεων Παπανικολάου, για να του παραδώση την Κόνιτσα.

Ο Β.Τζαλόπουλος ("Ηπειρ.Ημερολ." 1914, σελ.214) λέει ότι τα μέλη της επιτροπής αυτής έφτασαν μόνο μέχρι το χωριό Πεκλάρι, όπου συνάντησαν τον Λοχαγό Πλατανιά που είχε κατεβή από τη Σουσνίτσα, καθώς και τους ανιχνευτές του Παπανικολάου, και τους ανακοίνωσαν ότι η Κόνιτσα εκκενώθηκε από χθές. Ο Αλ.Φλώρος όμως, ως αυτόπτης μάρτυρας που έζησε τα γεγονότα, λέει ότι η επιτροπή έφθασε μέχρι τη Μόλιστα όπου συναντήθηκε με τον λοχαγό Παπανικολάου και τον εκάλεσε να κατέληπη προς κατάληψιν της πόλεως. Αυτός όμως απάντησε ότι περιμένει τη σχετική δικαστική του Συνταγματάρχου Καλογερά. Τα μέλη της επιτροπής επέστρεψαν στην Κόνιτσα το απόγευμα (πλην του ιατρού Ι.Αδαμαντίου) όπου έφεραν την απάντησί του.

Εν τω μεταξύ όμως, μέσα στην Κόνιτσα άλλοι από τους ντόπιους Τούρκους είχαν καταφύγει σε χριστιανικά σπίτια και στη Μητρόπολι προς ασφάλειά των και άλλοι όμως που ήταν οπλισμένοι, μη βλέποντας

να έρχονται οι Έλληνες, άρχισαν να αναθαρρεύουν. Έστειλε τότε εσπευσμένως ο Δεσπότης αγγελιοφόρον και κατά το δειλινό κατέβαιναν κιόλας οι πρώτοι αντάρτες από το Κουρί. Ήταν περί τους εκατό και κυρίως Βραζιώτες υπό τους Γούσια, Μάϊπαν, Μπλατσήν, Μπατατέλον, Αρόφσιαν και Καραγιάννην. Πρώτος τους αντελήφθη, όπως λένε, ο Αγγείλαος Παπαχρηστίδης και αμέσως σκαρφάλωσε στο καμπαναριό και άρχισε να κρούει χαριμόσυνα την καμπάνα. Οι αντάρτες έβαλαν δύο-τρεις ομοβροντίες στον αέρα και ζητωκραύγασαν. Κατόπιν, ο σημαιοφόρος των Γούσια Γεράσης, ο οποίος επιζεί ακόμη θαλερός γέροντας στο Δίστρατο, ανέβηκε απάνω στο καμπαναριό και έστησε την Ελληνική σημαία. Οι Τουρκοκονιτσιώτες μαζεύτηκαν αμέσως στο καβούκι τους.

Ο Μητροπολίτης και οι πρόκριτοι τους υποδέχτηκαν με ενθουσιασμό και τους μοίρασαν φαγητά και κρασί. "Καλά που ήρθεταν αδέρφια, τα ντόπια σκυλιά είχαν αρχίσει να το παίρνουν απάνω τους. Νόμιζαν πως θα ξαναγυρίση ο Τζιαβριτής".

Οι αντάρτες αγρίεψαν ακούγοντας από τα λόγια κι' ετοιμάστηκαν να χτυπήσουν τα σπίτια των μπέηδων. Ήθελαν να χαλάσουν και τον τεκέ (τουρκ. μοναστήρι) της μάτω Κόνιτσας, γιατί είχε κυκλοφορήσει προ ημερών τόσο στην Κόνιτσα, όσο και στα χωριά, η φήμη πως ο ηγούμενός του, ο μισέλληρας μπαμπά Χαϊντάρης, είχε φέρει και έκρυψε εκεί Κολωνιάτες κακούργους για να κάνουν σφαγές μέσα στην πόλι και να πλιατσικούντουν. Ο Δεσπότης όμως τους καθησύχασε. Τους επέδειξε μάλιστα και ένα ψεύτικο σημείωμα που έλεγε ότι οι Τούρκοι ανακατέλαβαν τη Στράτιανη και ετοιμάζονται να επιτεθούν από τα νότα. Κι έτσι σταμάτησαν κι αναγκάσθηκαν να βγούνε σε φυλάκια, στον Άγιο Αθανάσιο, στον Αη-Αιά και τη Μακριά Ράχη.

Την άλλη μέρα, Κυριακή της Τυρινής στις 24 Φεβρουαρίου, διαδόθηκε η είδησι πως θα ερχόταν ο Ελληνικός Στρατός και όλος ο κόσμος, Χριστιανοί και Μουσουλμάνοι, συγκεντρώθηκαν έξω στον Αγιάννη και περίμεναν. Επικεφαλής όλων ήταν ο Μητροπολίτης Σπυρίδων ντυμένος με τα χρυσοστόλιστα άμφια του και δίπλα του οι παπάδες, δάσκαλοι, χοτζάδες και όλοι οι πρόκριτοι. Ενώ οι ώρες περνούν, τα μάτια ολονών είναι καρφωμένα πέρα προς τη Μακρορράχη.

Είχε περάσει σχεδόν το μεσημέρι, όταν έξαφνα καταφθάνει έφιππος ο γέρων ιατρός Αδαμαντίου και αναγγέλλει ότι έρχεται ο Πα-

πανικολάου με τον Στρατό. Έπειτα από καμμιά ώρα περίπου εμφανίζονται οι πρώτοι καβαλλάρηδες στη Μακριά Ράχη. Είναι ο Παπανικολάου με το επιτελείο του και κοντά του ακολουθούν άνω από 1.800 άντρες στρατιώτες και αντάρτες. Να, πλησιάζουν. Ο κόσμος παραληρεί από ενθουσιασμό. Οι ζητωκραυγές του φθάνουν μέχρι τον ουρανό και δονούν τις γύρω ψηλές βουνοκορφές της Τύμφης, του Λαζάρου, της Γκαμήλας, του γέρο Σμόλικα.

— Χριστός Ανέστη αδέρφια! καλωσορίσεταν, φωνάζουν οι προσώνιοι σκλάβοι καθώς αντικρύζουν τους φορείς της ελευθερίας των.

Ο γενναίος ταγματαρχεύων Λοχαγός αντιχαιρετά τα πλήθη συγκινημένος και μόλις φθάνει στον Μητροπολίτη αφιππεύει και του χαιρετά στρατιωτικά. Έπειτα του ασπάζεται το χέρι και ο Σπυρίδων τον αγκαλιάζει και τον φιλεί και τον ευλογεί. Οι άλλοι αξιωματικοί επαναλαμβάνουν κι αυτοί τα ίδια. Κατόπιν ο Μητροπολίτης τον προσεφώνησε με ενθουσιώδη και πύρινο λόγο, ο δα Παπανικολάου ανταπάντησε στον ίδιο τόνο.

Όλοι οι Χριστιανοί αγκαλιάζουν και φιλούν τους αξιωματικούς και τους στρατιώτες, χλαίγοντας από χαρά και συγκίνηση. Οι ντόπιοι Τούρκοι, κάνοντας την ανάγκη φιλοτιμία, χαιρετούν κι αυτοί τους Έλληνες.

Έπειτα, μπαίνουν όλοι μέσα στην πόλι και κατευθύνονται προς τον Μητροπολιτικό Ναό του Αγίου Νικολάου, όπου τελείται χαρμόσυνη δοξολογία και κατόπι παρατίθεται γεύμα στους αξιωματικούς και οπλαρχηγούς.

Οι στρατιώτες και οι αντάρτες φιλοξενούνται στα σπίτια. Οι άρχοντες, όπως οι Φλωραίοι, οι Μπεκιαραίοι κλπ., διαδέτουν άφθονα φαγητά και κρασιά για να φιλοξενήσουν τους ελευθερωτάς.

Οι επίσημοι Τούρκοι προσέρχονται στη Μητρόπολι και δηλώνουν πίστι και υποταγή στον αρχηγό του Ελληνικού Στρατού, συνάμα δε ζητούν και προστασία. Ο Παπανικολάου διατάσσει αμέσως να τοποθετηθούν φρουρές στα επίσημα Τουρκικά σπίτια και βγάζει περιπόλους για να διατηρήσει την τάξι. Την ίδια μέρα συγκεντρώνει και καμμιά ογδονταριά αιχμαλώτους, από τους οποίους άλλοι ήταν ασθενείς και άλλοι παραδόθηκαν αυθόρυμητα, μη θέλοντας να ακολουθήσουν τον εξουθενωμένο Τουρκικό στρατό.

Την επομένη συστήθηκε και τοπική πολιτοφυλακή, επικεφαλής της οποίας τοποθετήθηκαν οι Βασίλειος Κούσιος, Λάμπρος Κωλέτσης και, ας μην σας φανή παράξενο, ο Τούρκος πρώην αστυνόμος Αχήφ εφέντης, άνθρωπος που είχε επιδείξει πολύ καλή διαγωγή και ήταν ακεραίου χαρακτήρος. Εννοείται όμως, όπως συμβαίνει σε τέτοιες περιστάσεις, δεν έλλειψαν και οι μικροαντεκδικήσεις. Ο πρώην τζιανταρμάς (χωροφύλακας) Τουρκοχονιτσιώτης Χαρούμης που είχε κάψει κόσμο και κοσμάκη, ξυλοδάρδηκε άγρια από τους Χρήστο Οικονόμου και Κώσταν Τρουμπούκην, καθώς και μερικοί άλλοι Τούρκοι χαστουκίστηκαν. Άλλα πολύ γρήγορα επεβλήθηκε η τάξι και οι Χριστιανοί έδειχαν άφογη στάσι απέναντι στο εγχώριο Μουσουλμανικό στοιχείο.

Επισκευή της γεφυρας ΛΩΟΥ μετά την αποτυχημένη απόπειρα του Τζαφήτ πασά

Απλιείωση: Τα κεφάλαια «Διοικητική Οργάνωση της Επαρχίας Κόνιτσας κατά την Τουρκοχρατία» του Ι. Λυμπερόπουλου από το βιβλίο «ΚΟΝΙΤΣΑ ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ».

«Πώς απέλευθερώθηκε η Κόνιτσα και η Επαρχία της από τον Τουρκικό Ζυγό» του Α. Ευθυμίου από το βιβλίο του «ΣΕΛΙΔΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΚΟΝΙΤΣΑΣ», δημοσιεύονται αυτούσια για δύο λόγους.

Τα βιβλία αυτά θεωρούνται σημαντικά για όποιον μελετητή και οποιονδήποτε άλλον αναγνώστη θέλει να ενημερωθεί για την ιστορία του τόπου μας. Ο δεύτερος λόγος αφορά το γεγονός ότι τα ανωτέρω βιβλία δεν είναι γνωστά στο ευρύ αναγνωστικό κοινό και για τούτο το περιοδικό «ΚΟΝΙΤΣΑ» με το Επετειακό αφιέρωμα θέλει να τα κάνει γνωστά στους πολυάριθμους συνδρομητές και αναγνώστες του.

Η ΜΠΡΙΑΖΑ ΣΤΟΝ ΞΕΣΗΚΩΜΟ ΓΙΑ ΤΗ ΛΕΥΤΕΡΙΑ ΤΗΣ

(Από το ανέκδοτο βιβλίο «ΤΟ ΔΙΣΤΡΑΤΟ» - Μπριάζα
του αείμνηστου δασκάλου ΕΥΘΥΜΙΟΥ ΣΤ. ΝΙΚΟΥ.
Ευγενική παραχώρηση από τα παιδιά του Κώστα & Καίτη Νίκου)

Οι προετοιμασίες

Οι πληροφορίες για το μεγάλο ξεσηκωμό των σκλάβων Ελλήνων, σ' όλες τις κοντινές περιοχές, φτάνανε συνεχώς στη Μπριάζα και προκαλούσαν μεγάλο ενθουσιασμό. Συνεχώς ανέβαινε ο πύρετός της λευτεριάς. Όλοι ετοιμάζονταν για να κάνουν άλλη μια φορά το καθήκον τους. Έπρεπε όλοι ν' αγωνιστούν, για να ξήσουν ήσυχοι και να γνωρίσουν λίγες μέρες χαράς και ευτυχίας.

Στη Μπριάζα, τις μέρες εκείνες, δεν υπήρχε οργανωμένος στρατός. Οι περισσότεροι απ' τους εμπειροπόλεμους πολεμιστές της ή σκοτώθηκαν ή ήταν στις φυλακές. Λιγοστά τα τουφέκια, λίγα τα πυρομαχικά. Έλειπε η οργάνωση, η παιδαρχία. Δεν έλειπε, όμως, η γενναία ψυχή, το ακατάβλητο θάρρος, η απόφαση για νίκη ή θάνατο.

"Μυστικές συνεννοήσεις άρχισαν να γίνονται με διάφορες κλέφτικες ομάδες καθώς και με τα κοντινά χωριά" για να συντονίζουν τις ενέργειές τους.

Κρυφά προσπαθούσαν να συγκεντρώσουν τρόφιμα και χυρίως οπλισμό. Κι αυτό, γιατί στο χωριό παραμένανε ακόμα οι λίγοι Τούρκοι.

Μια Επιτροπή, αποτελούμενη απ' το Νικόλα Γούλα, τον Τέγο Γλυκό και το δάσκαλο του χωριού Ξενοφώντα Παπάζογλου, πήγε στα Γρεβενά και στην Κοζάνη, που στο μεταξύ είχαν απελευθερωθεί. Πήραν 80 "μαουζέρια" και 40 "τογράδες" και μια ποσότητα φυσέκια. Αυτά μεταφέρθηκαν στο χωριό και κρυφά μοιράστηκαν στους χωριανούς. Συγκροτήθηκε τότε ένα Σώμα από 85 άντρες μ' επικεφαλής το Νίκο Καραγιάννη, όπως αυτό αναγράφεται και στην Κατάσταση των Ηπειρωτικών Ανταρτικών Σωμάτων, που πήραν μέρος στον

Απελευθερωτικό Αγώνα, που συμπεριλαμβάνεται στο βιβλίο "Ηπειρωτικό Κομιτάτο, σελ. 189

«α/α 15.-Καραγιάννης Νικόλαος εκ Μπριάζας, άνδρες 85». Ο Περιστέρης Παναγιώτης απ' τη Λάϊστα, καπετάνιος κι αυτός, αναφέρεται με α/α 39 και με 60 άνδρες.

Παράλληλα, με διάφορους τρόπους και μέσα, προσπαθούσαν να κλονίσουν το ηδικό των Τούρκων του χωριού, ή των τυχόν αποσπασμάτων, που περνούσαν τότε πιο συχνά απ' το χωριό. Διέδιδαν, ότι ο Ελληνικός στρατός, όλο προχωράει νικητής και λευτερώνει τις σκλαβωμένες γειτονικές περιοχές, κι ότι οι Τούρκοι παραδίνονται σ' αυτόν.

Επίσης, κάθε τόσο, πολλοί χωριανοί, συνεννοημένοι μεταξύ τους, ντύνονταν με φουστανέλες και πήγαιναν κρυφά στην "Πάτια-Λούγκα" κι επιδεικτικά πηγαινοέρχονταν στην κορυφογραμμή, για να τους δουν οι Τούρκοι από το χωριό. Τη νύχτα δε αναθαν εκεί πολλές φωτιές. Διέδιδαν δε σκόπιμα οι κάτοικοι, ότι αυτοί είναι κλέφτες κι αντάρτες, ότι ο τόπος γιόμισε από αυτούς και ότι αρχίζουν να ζώνουν το χωριό από παντού.

Με τέτοιες καλοσχεδιασμένες ενέργειες, οι κάτοικοι ανάγκασαν τους Τούρκους του χωριού, νύχτα να φύγουν να πάνε να βρούν καταφύγιο στην Κόνιτσα.

Με την αναχρεωηση των Τούρκων απ' το χωριό, μπορούσαν πλέον οι κάτοικοι να κάνουν τις προετοιμασίες πιο λεύτερα, για το μεγάλο ξεσηκωμό τους. Έπαιρναν δε όλα τ' απαραίτητα μέτρα, να μη διαρρεύσει το μυστικό στους Τούρκους της Κόνιτσας. Έτσι, ένας τενέκετζής απ' τη Κόνιτσα που βρέθηκε στο χωριό εκείνες τις μέρες για δουλειά, χρατήθηκε εκεί και δεν του επέτρεψαν να γυρίσει πίσω, οι υπένθυνοι.

Ο Μητροπολίτης Κόνιτσας Σπυρίδωνας, ειδοποίησε τον Παπαδανάση στο χωριό, να οργανώσει γρήγορα τους κατοίκους και να 'ναι έτοιμοι να κάνουν το μεγάλο τους καθήκον στην κατάλληλη στιγμή.

Ο Παπαδανάσης κάλεσε τον τότε Μουχτάρη Νικόλα Γούλα και τους Νίκο Καραγιάννη, Χρήστο Ρόφτσια και το δάσκαλο του χωριού Ξενοφώντα Παπάζογλου, απ' τη Ντοβρά, να σκεφθούν για τον τρόπο δράσης τους. Παράλληλα κι όλοι οι κάτοικοι ήταν πανέτοιμοι

και πρόδυμοι να πολεμήσουν. Τα κρυμμένα όπλα βγήκαν⁷ όλα στα φανερά. Τα πυρομαχικά συγκεντρώνονταν. Τα μαχαίρια τροχίζονταν. Όλοι στο "πόδι" περίμεναν το σύνθημα.

Ο κίνδυνος, τώρα, μόνο απ' την Κόνιτσα προερχόταν.

Τα Γρεβενά ήδη είχαν απελευθερωθεί και συνεπώς κανένας κίνδυνος δεν προερχόταν απ' την κατεύθυνση αυτή.

Η ώρα της λευτεριάς πλησιάζει.

Βρισκόμαστε στο Νοέμβρη μήνα του 1912.

Στις τούρκικες αρχές της Κόνιτσας, διαρκώς καταφθάνουν ανησυχητικές πληροφορίες. Όλη η επαρχία βρίσκεται σε πολεμικό συναγερμό. Έντονες προετοιμασίες παντού θέλουν να προλάβουν κάθε, δυσάρεστο για αυτούς, και προσπαθούν να ενεργήσουν ανάλογα.

Αρχές Νοέμβρη ξεκίνησε απ' την Κόνιτσα ο διοικητής της τούρκικης Χωροφυλακής Γιούζμπασης Νετζήπ Εφάντης. Κατάγονταν απ' τη Μεσαριά και ήταν πολύ φιλοχρήματος. Είχε μαζί του 80 ζαπτιέδες και 350-400 άτακτους Τουρκαλβανούς. Σκοπός του ήταν να φτάσει μέχρι τη Μπριάζα, για να σχηματίσει προσωπική αντίληψη, για ότι συμβαίνουν στην περιοχή "Λάκκας Αώου" και να προσπαθήσει με την εξυπνάδα του και την πειθώ, να καθησυχάσει τα χωριά και να σταματήσουν κάθε ανταρσία κατά της εξουσίας.

Στο Παλιοσέλι που έφτασε, κάλεσε με γράμματα κολακευτικά τους πρόκριτους των Πάδων, Αρματόβου και Μπριάζας, να πάνε στο Παλιοσέλι, μαζί με τους παπάδες των χωριών τους, για να κουβεντιάσουν, για όλα τα ζητήματα που αφορούν τους κατοίκους των χωριών τους.

Από τη Μπριάζα, δεν άργησε πολύ να πάρει την απάντηση. Ο Παπαδανάσης με τους οπλαρχηγούς του χωριού, Νίκο Καραγιάννη, Χρήστο Ρόφτσια, Γούλα Κατσίμπαρη, Γούσια Μάϊπα, του στείλανε, μια λακωνική απάντηση: "θα σε περιμένουμε στη Σκάλα στον Ασπροπόταμο να μετρηθούμε".

Η τόσο θαρραλέα αυτή απάντηση, προξένησε μεγάλη εντύπωση, μα και ανησυχία στο Γιούζμπαση. Δεν ήξερε τι ακριβώς συμβαίνει στη Μπριάζα και για να μη φανεί δειλός είπε. "Πήρα την απόφαση να κάμω τους Μπραζιώτες αρνάκια. Αύριο θα πάω να τους δείξω.

Στην αμηχανία του επάνω, έλεγε προς τους συγκεντρωμένους στο Παλιοσέλι "Γιατί είστε βιαστικοί και πάτε φιδί-φιδί να χαλαστείτε; Εδώ χρειάζεται υπομονή και φρονιμάδα. Εκείνο όπου περιμένετε να ζητεί, θα έρθει(εννοούσε το Ελληνικό Κράτος). Θα έρθει μόνο του, αφού έτσι το θέλησε η μοίρα...". Τελικά απογοητευμένος και απελπισμένος, γύρισε στην Κόνιτσα.

Οι Τούρκοι, δεν σταμάτησαν σ' όλο αυτό το διάστημα να μεταχειριστούν όλους τους τρόπους κι όλα τα μέσα, για να καταπνίξουν την επαναστατική φλόγα.

Στάλθηκε λίγο αργότερα, στη Μπριάζα, ένας Λόχος από 120 αντρες, με σκοπό να αποτρέψουν κάθε επαναστατική εκδήλωση. Κι όπως έλεγε, μετά την απελευθέρωση ο διοικητής του Λόχου αυτού, που ζούσε στο Φανάρι, όταν μπήκε στο χωριό, δεν βρήκε κανένα απ' τους κατοίκους, οι οποίοι, με την πληροφορία ότι έρχονται οι Τούρκοι, κατέφυγαν στα γύρω βουνά να κρυφτούν και να σωθούν απ' την τελευταία αυτή μεγάλη μπόρα. Ο Παπαδανάσης με δυό άλλους συγχωριανούς, έτρεξε στη Σμίξη, να ζητήσει βοήθεια για να γλυτώσουν το χωριό. Ο μόνος που προδύμωποιήθηκε, ήταν ο Γουσιάνας Νασίκας. Οι απεσταλμένοι δεν απογοητεύθηκαν. Ο Παπαδανάσης είχε ήδη κάνει το σχέδιό του. Έστειλε δηλ. το Γουσιάνα στο χωριό. Του συνάντησαν οι Τούρκοι. Τους δικαιολογήθηκε, ότι είναι απ' τη Σμίξη κι ότι τάχα πήγε στο χωριό (Μπριάζα) να μάσει κάτι χρέη του. Ο Τούρκος λοχαγός τότε του ρώτησε. «Υπάρχει αντάρτικος στρατός εδώ γύρω»;

«Ου! Μιλιούνια! Για κοίτα ολόγυρα πόσες φωτιές πολλές έχουν ανάψει».

Και πράγματι, οι κρυμμένοι στα βουνά κάτοικοι, με υπόδειξη του Παπάδανάση, είχαν ανάψει φωτιές, σε μέρη οπού να φαίνονται απ' το χωριό.

Σε λίγο μπήκε κι ο Παπαδανάσης στο χωριό. Σ' ερωτήσεις του λοχαγού, που βρίσκονται οι κάτοικοι, του απάντησε ότι όλοι πήγαν στη Θεσσαλία, για να εργαστούν, βγάζοντας πουρνάρι κι ότι αυτός είχε κληθεί σ' ένα χωριό στα Χάσια σε μια κηδεία. Σε ερώτηση, αν υπάρχει αντάρτικος στρατός ολόγυρα, πήρε την ίδια απάντηση, κι ότι ετοιμάζεται μάλιστα να κατέβει και να μπει σε λίγο μέσα στο χωριό.

Τότε ο λοχαγός, πρότεινε στον Παπαθανάση, να πάει αμέσως να ειδοποιήσει, ότι παραδίνεται μ' όλο το στρατό του.

Πράγματι οι Τούρκοι συγκεντρώθηκαν σε μερικά σπίτια. Έφτασε όμως εκείνη τη στιγμή απεσταλμένος απ' το Μητροπολίτη Κόνιτσας Σπυρίδωνα, να μη σκοτώσουν τους Τούρκους και αυτό για να αποφευχθούν τυχόν αντίποινα κατά της Μπριάζας και των άλλων χωριών, τώρα που άρχισε η Λευτεριά να χαμογελά και αναμένονταν η παράδοση όλων των Τούρκων στην περιοχή. Έτσι αφέθηκαν ελεύθεροι και γύρισαν αμέσως στην Κόνιτσα.

Στο μεταξύ στο χωριό οι οπλαρχηγοί συσκέπτονταν για τον τρόπο δράσης τους. Τελικά πάρθηκε η απόφαση, όλη η δύναμη των χωριανών, με επικεφαλής τους οπλαρχηγούς Νίκο Καραγιάννη, Χρήστο Ρόφτσια, Τζήμο Γεράση, το Γούσια Μάϊπα και Γούλα Καραγιάννη, να κατευθυνθούν αμέσως προς το Γκριζμπάν (ν. Ελεύθερο), για να φράξουν το δρόμο απ' την Κόνιτσα και να μην επιτρέψουν στους Τούρκους να μπουν στη "Λάκκα" αυτή. Οι κάτοικοι δε των χωριών της Λάκκας, θα αναλάβουν την υποχρέωση να κρατήσουν λεύτερο το δρόμο "Παλιοσέλι-Μπριάζα-Γρεβενά" από τα χιόνια, για να μπορέσουν, σε ώρα κινδύνου, να καταφύγουν τα γυναικόπαιδα σε περιοχές άλλες που ήταν δύσκολο στους Τούρκους να προχωρήσουν και να τα καταδιώξουν ή να καταφύγουν στα Γρεβενά που στο μεταξύ άιχνευαν λευθερωθεί.

Στο μεταξύ και τάλλα χωριά της "Λάκκας" κινήθηκαν δραστήρια κι άρπαξαν τα τουφέκια να πολεμήσουν σκληρά τον κατακτητή. Αρχηγοί ήταν: Στο Αρμάτοβο ο Γιάννης Γκρόσος, στις Πάδες ο Θανάσης Ηαπόνης, στο Παλιοσέλι ο Τενεκές.

Στην περιοχή αυτή, έφτασαν σε λίγες μέρες κι άλλοι οπλαρχηγοί, όπως: Γιώργος Τσουκαντάνας από το Περιβόλι, Κανιζιέλος απ' τη Λάιστα, Νικόλας Μπλατσής, απ' τη Θεσσαλία, με τα παλικάρια τους. Έτσι συγκροτήθηκε μια γερή επαναστατική δύναμη.

Στο μεταξύ, οι υπεύθυνοι της Μπριάζας, φρόντιζαν να ενημερώνουν και τα γειτονικά χωριά, για κάθε σοβαρό κίνδυνο που διέτρεχαν. Αυτό φαίνεται και σε ένα γράμμα της Κοινότητας Βωβούσας, προς τον Ιατρόπουλο στο Μέτσοβο.

"Αξιότιμε κ. Ιατρόπουλε

Την στιγμήν ταύτην ήλθεν απεσταλμένος εκ Βρεάζας με επιστολήν εκ μέρους της κοινότητος Βρεάζας και μάς γράφει ότι σώμα εκ (300) Αλβανών ψές ήρχετο εις Βρεάζαν σήμερον δε έως αύριον έρχονται εδώ.

Προ τεσσάρων ημερών συνελάθομεν κατάσκοπον εκ μέρους του αξιωματικού Ζαγορίου Σαδίκ με επιστολήν προς Ρουμούνον αξιωματικόν Τραϊάν, τον οποίον ενόμιζε ότι είχε έλθει εις Βωβούσαν, αντίγραφον δε της επιστολής, εσωκλείομεν σήμερον εις τον κ. Φρούραρχον...

Βωβούσα 7 Νοεμβρίου 1912. Ορθόδοξος Κοινότης Βωβούσας Τ.Σ.

(Από το βιβλίο "Το Σημειωματάρι ενός Μετσοβίτη" του Γ. Πλατάρη, σελ. 139).

Οι Τούρκοι, άρχισαν να διαισθάνονται τώρα το σοβαρό κίνδυνο που διέτρεχαν απ' τη "Λάκκα" αυτή. Ο Φετιχ Εφέντης, έστελνε ανθρώπους της εμπιστοσύνης του, για να πείσουν τους επαναστάτες, να σταματήσουν κάθε τους ενέργεια εναντίον των Τούρκων, γιατί διαφορετικά θα παίρνανε σκληρά μέτρα. Στις απειλές αυτές και στην πρόσκληση να παραδοσουν τα όπλα, η απάντηση όλων των ξεσηκωμένων ήταν ένα τέρας "Μολών Λαβέ".

Ο Μητροπολίτης Σπυρίδωνας, στις χρίσμες αυτές στιγμές, στάθηκε άξιος στον ώψος της αποστολής του. Έγινε η ψυχή των επαναστατημένων κατοίκων των χωριών της περιφέρειάς του κι έταξε τον εαυτό του στη διάθεση του ιερού αγώνα, αφηφώντας τους κινδύνους και τις απειλές των Τούρκων.

Κρατούσε πάντοτε ενήμερους τους οπλαρχηγούς της περιοχής, για τις προδέσεις των Τούρκων, στέλνοντας σ' αυτούς, τον έμπιστο Γιάννη Καραγιάννη, απ' το Πεκλάρι. Επίσης σαν αγγελιαφόρος χειμοποιούνταν και ο Γιάννης Τούλης ή Γυφτογόρνας, οργανοπαιήτης. Ντυμένος αυτός σα "διακονιάρης", για να μην τον υποψιάζονται, μετέφερνε στην Κόνιτσα έγγραφα, χρήματα κ.λ.π.

Μετά την απελευθέρωση των Γρεβενών, ο Έλληνας συνταγματάρχης Καλογεράς, Στρατιωτικός Διοικητής της πόλης Γρεβενών, έστειλε προς την κατεύθυνση της Κόνιτσας το λοχαγό του Ιου Συντάγματος Δ. Παπανικολάου, με δύναμη δύο Λόχων.

Η δύναμη αυτή, ενισχυμένη και με τους οπλαρχηγούς της περιοχής και τους κατοίκους των χωριών Φούρκας, Κερασόβου, Μόλιστας, Στράτσιανης, έδωσε σκληρές μάχες με τις τούρκικες δυνάμεις που είχαν εισχωρήσει στην περιοχή.

Μάχη στο Γκριζμπάνι

Στην περιοχή Γκριζμπανιού, είχαν συγκεντρωθεί πολλοί οπλαρχηγοί με τα παλικάρια τους. Ανάμεσά τους και οι οπλαρχηγοί της Μπριάζας.

Μια μέρα, όπως διηγούνταν, κάθονταν οι πολεμιστές μας και λιάζονταν στον Άι - Λιά του Γκριζμπανιού. Ήταν ο Νίκο Καραγιάνης, ο Μανώλης Τσαρούχης, ο Στέφανος Νίκου, ο Στέφανος Μάϊπας, ο Γούσιας Μάϊπας, ο Γούσιας Γεράσης, ο Βαγγέλης Μάρκου, ο Τέγος Πίσπας, ο Κώστας Σπανός, ο Τζήμος Γεράσης, ο Αλέξης Ηλπίας, ο Χρήστος Καραγιάνης, ο Γεώργιος Γκόγκου, ο Τρύφωνος Τσιουλέκης, και ο Γούσιας Τσαρούχης. Ενώ κουβέντιαζαν, αιφνιδιάστηκαν από μια μικρή τούρκικη δύναμη. Γρήγορα όμως συνήλθαν απ' την έκπληξη κι αντέδρασαν αμέσως. Οι Τουρκοί τράπηκαν σε φυγή, φοβούμενοι μην κυριωθούν.

Στο μεταξύ έφτασε και ο Δόχος Πλατανιά και κατέλαβε το ύψωμα Ζάρωση.

Ο Τζιαβήτ Πασάς οργισμένος για όσα λάβαιναν χώρα, αποφάσισε να ηγηθεί ο ίδιος της εκστρατείας εναντίον των συγκεντρωμένων επαναστατών. Συγκέντρωσε περί τις 4.000 άντρες, με κανόνια και πολυβόλα και ξεκίνησε. Τις δυνάμεις του τις κατεύθυνε προς Κεράσοβο, Μόλιστα, Στράτσιανη. Πρός την κατεύθυνση της Σιουσνίτσας, άπειλε 750 άντρες, μ' εντολή να διαλύσουν και να εξοντώσουν όλους τους εκεί επαναστάτες.

Πολλές προσπάθειες έγιναν, χωρίς κανένα αποτέλεσμα, γιατί οι ελληνικές δυνάμεις κρατούσαν γερά τις θέσεις τους, αν και ήταν λιγότερες απ' τις τούρκικες δυνάμεις, με λιγότερο οπλισμό, ταλαιπωρημένες γιατί έμεναν ακίνητες αρκετά μερόνυχτα στις θέσεις τους, κάτω απ' το τσουχτερό χρύο, τα χιόνια και τις παγωνιές.

Στο μεταξύ ο Τζιαβήτ, πληροφορήθηκε το απόγευμα της 21 Φλεβάρη 1913 την πτώση κι απελευθέρωση των Ιωαννίνων. Ύστερα,

μάλιστα, κι απ' τις αποτυχίες που είχαν τα τμήματά του, αναγκάστηκε να συμπτυχθεί πανικόβλητος προς την Κόνιτσα.

Οι Τούρκοι απ' την περιοχή στο Γκριζμπάνι, παίρνοντας τη διαταγή υποχώρησης, και για να παραπλανήσουν τους Έλληνες μαχητές, έκαψαν μερικά σπίτια στο χωριό. Οι Έλληνες τότε είπαν «Να δείτε που οι Τουρκαλάδες θα φύγουν». Και πράγματι σε λίγο άρχισαν ν' αποσύρονται. Οι Μπραζιώτες επιτέθηκαν κι έπιασαν 16 αιχμαλώτους. Τους άλλους τους κυνήγησαν μέχρι τη Σιουσνίτσα επάνω.

Όλοι οι συγκεντρωμένοι τώρα Τούρκοι στην Κόνιτσα, φοβισμένοι, άρχισαν στις 23 Φλεβάρη να εγκαταλείπουν και την Κόνιτσα και να τραπούν προς την Αλβανία.

Στο κέντρο ο οπλαρχηγός Ρόφτσιας

Φωτ. αρχ. Ηλία Πίσπα

ΕΤΣΙ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΘΗΚΕ ΤΟ ΠΑΛΑΙΟΣΕΛΛΙ

(Από τα απομνημονεύματα του αείμνηστου Δημοδιδασκάλου
ΗΛΙΑ ΠΑΠΑΖΗΣΗ)

Στις αρχές του Οκτωβρίου του έτους 1912, όπως γνωρίζουμε κηρύχθηκε ο Βαλκανικός Πόλεμος. Η Ελλάδα, η τότε Σερβία, το Μαυροβούνιο και η Βουλγαρία, όλα χράτη χριστιανικά, συνεμάχησαν κατά της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Πήραν την απόφαση να διώξουν τους Τούρκους απ' τη Βαλκανική Χερσόνησο. Οι Τούρκοι τότε επέβαλαν τον στρατιωτικό νόμο, εκήρυξαν επιστράτευση, επίταξαν όλα τα κατάλληλα για φορτίο ζώα. Οι πολεμικές επιχειρήσεις άρχισαν με καλό αποτέλεσμα. Στο ελληνικό μέτωπο η προέλαση του στρατού ήτο ακάθεκτη προς τη Μακεδονία. Ήπειρο και αλλαχού. Οι Τούρκοι αναγκάσθηκαν να συμπτυξουν τους διεσπαρμένους στα διάφορα μέρη αστυνομικούς σταδιούς (χαρακόλια) στα κέντρα ασφαλείας και η ύπαιθρος χώρα απαλλάχθηκε απ' αυτούς. Η όλη κατάσταση αναζωογόνησε, ανεξωπύρωσε τον πόδο, τη φλόγα για ελευθερία στους κατοίκους. Επιστευσαν ότι ήλθε πλέον το πλήρωμα του χρόνου και το επαναστατικό πνεύμα κυριαρχούσε παντού. Πρώτη, όπως πάντα στο επαναστατικό ξέσπασμα η Κοιλάδα του Αώου. Στις 24 Οκτωβρίου (π.η.) ολόκληρος συρρικνεύεται από άνδρες των χωριών Διστράτου (Βρυάζα), Αρμάτων, Πάδων, οπλισμένοι με τα υπάρχοντα όπλα της εποχής (Γκράδες, Μαρτίνια), και οι περισσότεροι με κυνηγητικά όπλα, πλημμύρισαν το Παλαιοσέλλι. Σκοπός των να αμυνθούν, στις βουνοκορφές του Παλαιοσελλίου, να πολεμήσουν, να εμποδίσουν την προέλαση προς τη Λάκκα Αώου, τουρκικού τάγματος με πολλούς ατάκτους που ξεκίνησε απ' την Κόνιτσα. Σ' αυτούς προσεχώρησαν και πολλοί ενδουσιώδεις νέοι από το Παλαιοσέλλι. Ήταν πράγματι ένα παρακινδυνευμένο κίνημα, ήταν ένα παραλήρημα, εάν λάβουμε υπ' όψιν τον ατελή οπλισμό των και ότι ο καθένας ήταν εφοδιασμένος με 10-20 μόνο φυσίγγια. Ο ενδουσιασμός όμως,

η μανία για εκδίκηση, η ακάθεκτη ορμή για αναμέτρηση με τους Τούρχους κυριαρχούσε σ' όλους.

Μουχτάρης στο Παλαιοσέλλι, εκείνη την εποχή ήταν ο Παύλος Στυλ. Ζησάκης. Άνθρωπος συγκρατημένος, έξυπνος, επιβλητικός, διορατικός. Κατάλαβε ότι ο ενθουσιασμός οδηγούσε τους ανθρώπους εκείνους στην άδικη σφαγή, και τα χωριά της Λάκκας στην τέλεια καταστροφή. Διεφώνησε μαζί τους. Τους είπε καθαρά και ξάστερα, ότι με τα πολεμικά μέσα που διαδέτουν είναι ανίσχυροι να αντιμετωπίσουν τακτικό τουρκικό στρατό. Τους συνέστησε συγκράτηση και ν' αποσυρθούν απ' το χωριό το ταχύτερο. Στην επιμονή των, ο μουχτάρης τους είπε: «Αυτή την κρίσιμη στιγμή, το μοναδικό όπλο για μας, είναι η διπλωματία, η προσποιούμενη υποταγή και όχι τα όπλα που κρατάτε σεις. Κάμετε υπομονή και θα έρθει ~~η~~ κατάλληλη ώρα να τα χρησιμοποιήσουμε και αυτά». Την περίοδο εκείνη ο Μουχτάρης του Παλαιοσελλίου, είχε και τον τίτλο του «Εκλέκτορος» στη Λάκκα του Αώου. Ήταν τίτλος τιμητικός, αλλά και επωφελής για την περιοχή της Λάκκας, γιατί την αντιπροσώπευε με δικαιώμα ψήφου στις συνελεύσεις μετά των άλλων εκλεκτόρων της περιφερείας Κονίτσης, και υπεστήριζε τη δίκαιη λύση των προβλημάτων της. Είχε εκλεγεί ως Εκλέκτωρ απ' τους κατοίκους των χωριών της Λάκκας του Αώου, σύμφωνα με τον τουρκικό νόμο που ίσχυε τότε. Υποψήφιοι εκλέκτορες στη Λάκκα του Αώου, ήταν δύο, ο Παύλος Ζησάκης απ' το Παλαιοσέλλι και ο Αθανάσιος Πεπόνης απ' τους Πάδες. Η εκλογή του Ζησάκη υπήρξε πανηγυρική. Εξελέγη με μεγάλη πλειοψηφία. Ακολούθησε τετρακούβερτο γλέντι με όργανα, χορούς και πυροβολισμούς. Ήταν δε τόσο έντονος και έκδηλος ο πανηγυρισμός, ώστε ένας χωροφύλακας τουρκαλβανός «Μητσάν» στο όνομα που παραβρέθηκε στο χωριό, εντυπωσιάσθηκε πολύ και είπε «πώ, και Στουλτάνο να βάζατε στο θρόνο, τέτοιο νταλαβέρι δεν θα κάματε». Σαν εκλεκτός λοιπόν αντιπρόσωπος της Λάκκας του Αώου, απελάμβανε και ιδιαιτέρας εκτιμήσεως απ' τους κατοίκους της περιοχής ο Μουχτάρης του Παλαιοσελλίου. Εξασκούσε σ' αυτούς κάποια επιρροή, είχε μια επιβλητικότητα. Γι' αυτό στις προτάσεις του ν' αποχωρήσουν οι επαναστάτες απ' το χωριό, εκείνοι δεν έφεραν μεγάλες αντιρρήσεις. Απεχώρησαν με ελαφρές μόνο μεμψιμοιρίες.

Τις βραδινές ώρες της επαναστατημένης εκείνης ημέρας, ήρθε η είδηση ότι οι Τούρκοι πέρασαν το Ελεύθερο και βαδίζουν προς το Παλαιοσέλλι. Οι κάτοικοι του Παλαιοσελλίου, παρά τις συστάσεις των Μουχταροδημογερόντων, να παραμείνουν στα σπίτια των και να φανούν ψύχραιμοι, δεν συγκρατήθηκαν.

Επηρεασμένοι απ' την πληροφορία, ότι μαζί με τον ταχτικό στρατό είναι και άτακτοι, επιρρεπείς σε αρπαγές, λεηλασίες και φόνους, πανικόβλητοι και ασυγκράτητοι εγκατέλειψαν τις κατοικίες των. Παίρνοντας ο καθένας, ότι μπορούσε, ξεχύμηκε αυτό το πλήθος προς τα αμπέλια προς το ποτάμι για να βρει καταφύγιο. Ακριβώς, σ' εκείνη την αναταραχή, την ανεμοζάλη, οι Τούρκοι έφθασαν στην τοποθεσία «Σουρπάσα». Απ' εκεί αντίκρισαν την ταραχώδη φύγη των κατοίκων του χωριού και σταμάτησαν. Κατάλαβαν, στις κάτι το ύποπτο συμβαίνει. Προχώρησαν, όταν επιτροπή του χωριού απ' τους Μουχτάρη, Δημογέροντες, ιερείς και άλλους κατοίκους που δεν είχαν φύγει, απ' την τοποθεσία «Καλύβες» τους ένευσε να προχωρήσουν. Η εμπροσθοφυλακή αποτελείτο από 100 χωροφύλακες στους οποίους ήτο και ο γνωστός Σταδμάρχης του Αστυνομικού Σταδμού των Πάδων, «Τζαφέρ Τσαούσης» με τους άντρες του. Αρχηγός δε της εμπροσθοφυλακής και όλου του Εκστρατευτικού σώματος (Τάγματος), ήτο ο Διοικητής της Χωρ/κής Κονίτσης «Φετή-Εφένδης». Ανώτερος σε βαθμό αξιωματικός, μορφωμένος, με σπουδές στη Γερμανία και διπλωματικότατος, ρώτησε ανήσυχος, γιατί φεύγουν οι κάτοικοι του χωριού και πήρε την απάντηση, απ' τη διάδοση, ότι ο στρατός θα προβεί σε αρπαγές, λεηλασίες κ.τ.λ. Του απέκρυψε η επιφύλαξη την παρουσία των επαναστατών στο χωριό, με την πεποίθηση ότι δεν θα τη μάθαιναν οι Τούρκοι. Ο Αρχηγός διέψευσε κατηγορηματικά την πληροφορία, έδωσε καθησυχαστικές διαβεβαιώσεις, και διέταξε να ειδοποιηθούν οι κάτοικοι να γυρίσουν άφοβα στις κατοικίες των. Η εμπροσθοφυλακή με τον Αρχηγό της και μερικούς αξιωματικούς του τάγματος μπήκαν στο χωριό. Το Τάγμα κατόπιν διαταγής του Αρχηγού, κατεσκήνωσε στα χωράφια της τοποθεσίας «Σουρπάσα» με την αυστηρά εντολή ουδείς να μπει στο χωριό. Τα πράγματα πήγαιναν καλά. Φροντίδα μόνο κατεβάλετο για την ταχτοποίηση εκείνων των ανδρών που θα διενυκτέρευαν μέσα στο χω-

ριό. Ξαφνικά όμως η κατάσταση άλλαξε. Ένας κακός δαιμών του χωριού, ένας σπιούνος, ένας τύπος που αρέσκονταν να καρφώνει και να ενοχοποιεί ο Δ.Τ. πλησίασε έναν Τούρκο αξιωματικό και του απεκάλυψε όλα όσα έγιναν την ημέρα αυτή στο χωριό. Ο αξιωματικός θύμωσε, αγρίεψε πολύ και στο θυμό του εράπισε τον Μουχτάρη για την απόκρυψη της αλήθειας. Επενέβη αμέσως ο γνωστός στον Μουχτάρη αστυνομικός σταδιμάρχης Πάδων Τζαφέρ Τσαούσης, ο οποίος έδωσε υπεύθυνες διαθεβαιώσεις, ότι ο Μουχτάρης Παύλος είναι καλός και υποτακτικός άνθρωπος και πολλά άλλα κολακευτικά λόγια, επέδειξε τόσο ενδιαφέρον ο Τζαφέρ Τσαούσης, γιατί ο μουχτάρης Παύλος Ζησάκης ήξερε γι' αυτόν μυστικό που δεν ήπειρε να το μάθει ο αρχηγός Φετή Εφέντης. Ο Τζαφέρ Τσαούσης ήτο Αλβανός και είχε μυηθεί στο Αλβανικό κίνημα για την ίδρυση ανεξάρτητου Αλβανικού κράτους, στην οποία ενάντιοί ήταν οι Νεότουρκοι. Η είδηση για την παρουσία επαναστατών στο Παλαιοσέλλι, επόμενο ήτο να φέρει αναταραχή και αναστάτωση στους Τούρκους. Πήραν πολλά προληπτικά μέτρα και γύρω από το χωριό στήθηκαν φυλάκια επανδρωμένα με αρκετούς άνδρες. Ο Φετή Εφένδης εκάλεσε σε ιδιαίτερη συνομιλία τον Παύλο Ζησάκη και εζήτησε λεπτομερείς εξηγήσεις για τους επαναστάτες. Ο Ζησάκης με τη δεξιοτεχνία που τον διέκρινε απήντησε ότι δεν ήταν οι αφιχθέντες στο χωριό επαναστάτες, αλλά μια ομάδα κυνηγών και ότι όλοι ήταν οπλισμένοι με κυνηγετικά όπλα και όχι πολεμικά. Δεν ανέφερε το γεγονός γιατί δεν διεπέτευσε επαναστατικές εκδηλώσεις και εδεώρησε αυτό ασήμαντο. Ο Φετή Εφένδης επέδειξε κατανόηση και είπε ότι μένει ικανοποιημένος απ' την πειθαρχημένη και υποτακτική στάση του χωριού. Προσπάθησε ακόμη με την πειθώ να υποταγούν και τα άλλα χωριά γράφοντας στους προκρίτους κολακευτικά και παραινετικά γράμματα, και να έλθουν οι μουχταροδημογέροντες και ιερείς στο Παλαιοσέλλι. Και οι μεν πρόκριτοι των Πάδων ήλθαν στο Παλαιοσέλλι και δήλωσαν υποταγή. Οι Βραζιώτες όμως Νίκος Καραγιάννης, Χρήστος Ρόφσιας και άλλοι αρνήθηκαν και του απήντησαν, ότι τον περιμένουν στη θέση «Σκάλα» μεταξύ Πάδων Αρμάτων ν' αναμετρηθούν.

Η απάντηση των Βραζιωτών ερέθισε πολύ τον Φετή Εφέντη. Συγκρατήθηκε όμως και ήρεμα είπε σ' όσους παρευρίσκονταν εκεί,

«πήρα την απόφαση να κάμω τους Βραζιώτες αρνάκια. Αύριο θα πάω μόνος μου με 5 χωροφύλακες μόνο, για να τους αποδείξω ότι δεν σκέφτομαι κακά εναντίον των».

Δεν πέρασαν όμως πολλές ώρες και τα πράγματα άλλαξαν. Ήρθε διαταγή να γυρίσει το Τάγμα στην Κόνιτσα αμέσως. Προφανώς γιατί ο ελληνικός στρατός κατέλαβε τα Πέντε Πηγάδια και προχωρούσε προς το Μπιζάνι. Για να ενθαρρύνουν δε τους στρατιώτες και τους ατάκτους να συγκρατήσουν από άνομες ενέργειες, είπαν ότι ο τουρκικός στρατός κατέλαβε το Αγρίνιο, προελαύνει και το Τάγμα των πηγαίνει για στρατός κατοχής. Και ότι εκεί θα περάσουν από κάθε πλευρά πολύ καλά. Σήμανε η σάλπιγγα και σε μια ώρα η φάλαγγα ανεχώρησε για την Κόνιτσα. Το Παλαιοσέλλι και τα άλλα χωριά γλιτώσαν χάρις στην πολιτική του Μουχτάρη Παύλου Ζησάκη. Η Λάκκα Αώου απαλλάχθηκε από την παρουσία των προαιώνιων εχθρών μας. Οι ζημιές δε που έγιναν στο χωριό απ' τον εφορικό των Τούρκων και την 24ωρη περίπου διαμονή των, ήταν η αρπαγή και σφαγή 20 γιδοπροβάτων απ' το κοπάδι του χωριού, το οποίο εγκαταλείφθηκε μόνο του απ' τον βοσκό «Πάντη» στην τοποθεσία «Σεμνικοάρα». Ο βοσκός παρασύρθηκε απ' τη φυγή των κατοίκων και τους ακολούθησε. Από απροσεξία δε των ενοίκων κάηκε και το σπίτι του Νικολάου Μούχου ή Τενεκέ. Στην κατάσβεση της φωτιάς πήραν μέρος η χωροφυλακή και τμήμα του στρατού και περιορίστηκε η έκτασή της.

Τώρα απηλλαγμένη απ' την παρουσία των Τούρκων η Κοιλάδα του Αώου συνεχίζει τις επαναστατικές εκδηλώσεις με γοργό ρυθμό. Γίνεται το ορμητήριο των Απελευθερωτικών ομάδων κατά του κατακτητού. Κάθε χωριό οργανώνει την επαναστατική ομάδα με τον Αρχηγό της. Το Δίστρατο με τον ιερέα Οικονόμο Παπαδανάση, τον Νίκο Καραγιάννη και τους στενούς συνεργάτες τους, τους Γ. Κατσίμπαρη, Χρήστο Ρόφσια, Γούσια Μάϊπα, Οικονόμου και άλλους. Τα Άρματα με τον εφημέριο του χωριού Αρχιμανδρίτη Αγαθάγγελο απ' το Παλαιοσέλλι, τους Γκρόσο (Καρακώστα), Μιχάλη Χρυσικό και άλλους.

Οι Πάδες με τον Νικόλαο Σίμο. Το Παλαιοσέλλι με τους Αθανάσιο Μούχο, Δημ. Παπαγεωργίου και λοιπούς. Το Ελεύθερο με τον Καπετάν Σέτα ή Μπισίνα.

Το Βρυσοχώρι, με τον Δημήτριο Πασχάλη και πολλούς άλλους

μεταξύ των οποίων ήταν και ο Νικόλαος Τσάμης και ο Ιωάννης Καρκατσούλης και ο Αδανάσιος Εξάρχου που σκοτώθηκαν στη μάχη του Σχαμνελίου τον Οκτώβριο του 1912. Το Ηλιοχώρι με τον Γέρο Νικολάκη που έλαβε μέρος στη μάχη του Σχαμνελίου. Στη Λάιστα και σ' όλη την περιοχή εκείνη, ο Λαϊστινός Παναγιώτης Περιστέρης καταρτίζει επαναστατικές ομάδες. Για την ενίσχυση δε όλων των τοπικών επαναστατικών ομάδων και συντονισμό της δράσης των, ήρθαν και από άλλες περιοχές Απελευθερωτικές Ομάδες.

Καπετάν Παν. Περιστέρης
(1884-1969)

Κατέφθασαν οι ομάδες των αδελφών Γεωργίου και Παναγιώτου Τσοκαντάνα απ' το Περιβόλι Γρεβενών, του Χρήστου Λώλα απ' τους Φιλιππαίους επίσης Γρεβενών, του Νικολάου Μπλατσά και του οποίο έλεγαν, ότι ήτο αξιωματικός και ανέλαβε την οργάνωση και εποπτεία των ανταρτικών ομάδων της Λάκκας, ο δε Παναγιώτης Περιστέρης των ομάδων του Ακροζαγορίου.

Όλοι οι νέοι κάθε χωριού, με ενθουσιασμό ενετάγησαν στις ένοπλες απελευθερωτικές ομάδες. Πολλοί δε που ταξίδευαν σ' άλλα μέρη εγκατέλειψαν τις εργασίες των, κι ήρθαν να καταταγούν στις επαναστατικές ομάδες. Στο Παλαιοσέλλι οι πρώτοι που ήρθαν απ' την Καλαμπάκα ήταν οι Νικόλαος Ιωάννου Νικολίτσας και Ιωάννης Νικολάου Νικολίτσας. Ακολούθησε ο Βασίλειος Δημητρίου Τζίμας που εργαζόταν στην Άρτα. Όλοι ήταν οπλισμένοι με το φημισμένο πολεμικό όπλο «Μάνλιχερ» αυστριακού τύπου. Πρώτη φορά βλέπαμε το όπλο αυτό και με περιέργεια και θαυμασμό το περιεργαζόμασταν. Την 1η Δεκεμβρίου (π. η.) του 1912, έγινε η εγκατάστασις του Αρχηγείου των Απελευθερωτικών σωμάτων εις το Παλαιοσέλλι. Στο Ναό της Αγίας

Παρασκευής Παλαιοσελλίου εψάλη πάνδημος Δοξολογία. Ο Ναός γέμισε από οπλισμένους νέους και άλλους κατοίκους. Εχοροστάτησε ο πρεσβύτερος των ιερέων Ζήσης Σακελλάριος (Παπαζήσης). Τον Πανηγυρικό εξεφώνησε ο Διεθνυτής του Σχολείου Παλαιοσελλίου, ελληνοδιδάσκαλος Ιωάννης Ταμπάκος απ' το Μέτσοβο. Κάτω απ' την κυματίζουσα ελληνική σημαία, εψάλη ο Εθνικός Ύμνος. Ρίγη από συγκίνηση και θαυμασμό κατέλαβε τους πάντας. Στο προαύλιο του Ναού και μετά τη Δοξολογία, τα παιδιά συνταγμένα και παρατεταγμένα τραγουδήσαμε διάφορα πολεμικά τραγούδια που μαθαίναμε στο σχολείο: «ώ! Λυγερόν και χοπτερόν σπαδί μου, και συ τουφέκι φλογερόν πουλί μου, εσείς τον Τούρκο σφάξατε τον τύραννον σπαράξατε...». Επίσης του Ρήγα το τραγούδι «ως πότε παλικαριά θα ζούμε στα στενά...» και άλλα πολλά. Τέλος όλοι οι παρόντες άνδρες έσχισαν τα κόκκινα φέσια που φορούσαν και με ρανία τα καταπατούσαν φωνάζοντας «Ζήτω η Λευτεριά».

Έτσι, η Κοιλάδα του Αώου ανέπνεε τώρα τον αέρα της Λευτεριάς. Παντού εκυμάτιζε η γλανόλευκη σημαία. Στους άνδρες του χωριού που έσχισαν τα φέσια, ήταν και ο Νικόλαος Μαλάμος ή Γιάνκος, ξυλουργός το επάγγελμα. Κάποια μέρα του περασμένου Οκτώβρη, γύριζε από τη δουλειά του σπίτι του. Ήταν σούρουπο, ώρα απαγορευμένη για κυκλοφορία, γιατί την περίοδο εκείνη ίσχυε ο στρατιωτικός νόμος που είχε κηρυχθεί μετην έναρξη του πολέμου. Συμπτωματικά, και ακριβώς στο προαύλιο του Ναού της Αγίας Παρασκευής, έπεσε πάνω σε διερχόμενο τουρκικό απόσπασμα. Οι Τούρκοι τον σταμάτησαν, του ζήτησαν επηγήσεις και τέλος τον έδειραν για την παράβαση του στρατιωτικού νόμου και του συνέστησαν να μη το ξανακάμει. Τώρα ο Νικόλαος Μαλάμος είναι απηλλαγμένος απ' τον τούρκικο βραχνά. Είναι ελεύθερος. Αρπάζει το κόκκινο φέσι που φορούσε και το σχίζει. Το δαγκώνει με τα δόντια, το ρίχνει κάτω, το πατά και ικανοποιημένος φωνάζει: «εδώ με δείρατε παλιότουρκοι, εδώ κι εγώ καταπατώ το φέσι σας» και συνέχιζε να το τσαλαπατά.

Τρεις νέοι απ' την Κόνιτσα που κατάγονταν από καλές οικογένειες, μεταξύ των οποίων και ο υιός του Σχολάρχη ελληνοδιδασκάλου Παπακώστα, ο Όθων, όταν άκουσαν, ότι στο Παλαιοσέλλι εγκαταστάθηκε το Αρχηγείο των επαναστατών, ήρθαν όχι να κατατα-

γούν, αλλ' απλώς να ιδούν τους επαναστάτες, να τους θαυμάσουν και να γυρίσουν πάλι στην Κόνιτσα. Το αρχηγείο όμως δεν επέτρεψε την επιστροφή των στην Κόνιτσα. Δεν ήθελε να μάθουν οι Τούρκοι την πραγματικότητα, παρ' ότι οι νέοι υπόσχονταν εχεμύθεια. Παραστάσεις παραγόντων να επιτραπεί η επιστροφή των απέβησαν άκαρπες. Παρέμειναν αυτοί οι νέοι στο Παλαιοσέλλι φιλοξενούμενοι στο σπίτι του τότε ευκατάστατου και Μουχτάρη του χωριού Παύλου Στυλιανού Ζησάκη. Γύρισαν στην Κόνιτσα, όταν ελευθερώθηκε, δηλαδή ύστερο από τρεις μήνες.

Στις 2 Φεβρουαρίου (π.η.) του έτους 1913, οι Τούρκοι πήραν απόφαση να εκκαθαρίσουν τη λεκάνη του Αώου, και προ παντός τη Λάκκα του απ' τα επαναστατικά στοιχεία. Αυτή την περίοδα χιόνιζε πολύ. Όλα ήταν σκεπασμένα με χιόνι. Πυροβολισμοί ανήγγειλαν ότι οι Τούρκοι έφθασαν στο Ελεύθερο. Οι επαναστατικές δυνάμεις πήραν την απόφαση ν' αμυνθούν στην κορυφαγματική «Μεταμόρφωση». Φυλάκια στήθηκαν από τη «Σκουντέρι» μέχρι Αώου ποταμού στην περιφέρεια Παλαιοσελλίου. Οι κάτοικοι του Παλαιοσελλίου εγκατέλειψαν το χωριό. Διεσκορπίσθηκαν άλλοι προς Πάδες, άλλοι προς Βρυσοχώρι, οι περισσότεροι κατέφυγαν σε κρυσφύγετα κοντά στο γεφύρι Πάδων-Παλαιοχωρίου. Οι Τούρκοι έμειναν στο Ελεύθερο περίπου οκτώ μέρες. Ελεγλάτησαν, επυρπόλησαν ορισμένα σπίτια. Τότε έκαψαν και το σπίτι του παράγοντα του Ελευθέρου Στέργιου Τζινέρη. Δεν πρόλαβαν όμως να προχωρήσουν προς το Παλαιοσέλλι. Η αμφάνηση τακτικού ελληνικού στρατού στη Μόλιστα τους ανάγκασε να υποχωρήσουν στην Κόνιτσα. Σε λίγες μέρες ένας λόχος ελληνικού στρατού απ' τη Μόλιστα, στρατοπέδευσε στο Ελεύθερο. Οι κάτοικοι με χαρά πληροφορήθηκαν το γεγονός. Ξαναγύρισαν όλοι στο χωριό. Με χαρά ασυγκράτητη πηγαίναμε στο Ελεύθερο να δούμε από κοντά τους Έλληνες στρατιώτες, να τους καμαρώνουμε και να πιστεύσουμε, ότι είμαστε πλέον Ελεύθεροι. Ο απόηχος των κανονιοβολισμών στο Μπιζάνι, ακούονταν καθαρά.

Μας έδινε την ελπίδα, ότι και τα Γιάννενα γρήγορα θα ελευθερωθούν. Και η χαριόσυνη είδηση έφθασε την 21 Φεβρουαρίου του έτους 1913. Τα Γιάννενα έπεσαν. Ακολούθησαν συνεχείς πυροβολισμοί, κωδωνοκρουσίες, πανηγυρισμοί. Και μετά την Απελευθέρωσή

μας, δυστυχώς ο πόλεμος δεν τελείωσε. Στην Ήπειρο δημιουργείται το Αλβανικό ζήτημα. Η Ιταλία και η τότε Αυστρούγγαρια για τα συμφέροντά των υπεστήριξαν την ίδρυση του Αλβανικού Κράτους. Ακολούθησε η Αυτονομία της Βορείου Ήπειρου όχι με καλά αποτελέσματα. Τον Ιούνιο του 1913, κηρύχθηκε ο Ελληνοβουλγαρικός Πόλεμος. Ο Ελληνικός στρατός ύστερα από σκληρότατες φονικές μάχες κατέλαβε τας πόλεις Κιλκίς, Σέρρες, Δράμα, Καβάλα και έφθασε στο Νέστο. Φεύγοντας όμως οι Βούλγαροι με Τούρκους συνεργάτες των πήραν πολλούς Έλληνες κατοίκους μαζί τους ως ομήρους, πολλούς σκότωσαν και έσφαξαν.

Ανάμεσά των και πολλούς που κατάγονταν απ' την Κοιλάδα του Αώου, Λάιστα, Πάδες, Παλαιοσέλλι, ταξιδευομένους εκεί. Συκεκριμένα απ' το Παλαιοσέλλι έσφαξαν τους αδελφούς Παντού και Ευθύμιου Γιαννούση που δούλευαν στο Δοξάτο. Στα Κυργια της Δράμας σκότωσαν ή έσφαξαν τον Ζήση Μπακόπουλον, τον Αλέξανδρο Γεωργίου Μπακόπουλο, τον Δημήτριο Αναστασίου Λούπα και τον Δημήτριο Γαϊτάνη ή Ζουμπούλη, ως αντιδραστικούς. Η είδηση της σφαγής των συνεκλόνισε, συνεχίστε τους πάντες.

Και οι θυσίες συνεχίζονται. Ο Ιωάννης Καραζήσης απ' το Παλαιοσέλλι εκλεκτός πατριώτης εγκατεστημένος στην Οδησσό της Ρωσίας, σκοτώθηκε απ' τους Μπολσεβίκους το 1919. Στην περίοδο της Κατοχής (1941-1944) οι Βούλγαροι εφόνευσαν στη Δράμα τον Αναστάσιο Γ. Ταπετσόπουλον και στην Καβάλα τον Στέργιο Δ. Τροχόπουλο εγκατεστημένον ως αντιδραστικούς.

Δημόσια Τρίπολης
Λακωνίας Λακωνίας Λακωνίας

Μερική άποψη Παλαιοβελίου της εποχής

Α' ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΜΟΛΙΣΤΑΣ - ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΗΣ ΚΟΝΙΤΣΑΣ

Επιμέλεια: ΑΝΔΡΕΑΣ ΠΑΠΑΣΠΥΡΟΥ

Είναι γενικά αποδεκτό ότι όσο πιο μικρή είναι μία χώρα, όσο πιο μικρός είναι ένας λαός, τόσο εντονότερες πρέπει να είναι οι ιστορικές μνήμες του, τόσο ισχυρότερες και συχνότερες οι αναδρομές του στα ιστορικά γεγονότα που σφράγισαν την ύπαρξη και επιβίωσή του ως έθνος. Αυτό γιατί ένα μικρό έθνος χρειάζεται μεγάλες αντοχές και οι αντοχές αυτές αντλούνται από την συνειδητοποίηση των μεγάλων στιγμών της ιστορίας ενός λαού.

Οι Βαλκανικοί πόλεμοι ήταν από τις μεγάλες στιγμές, τους μεγαλύτερους σταδιούς της νεότερης ιστορίας της χώρας μας. Μετά την επανάσταση του 1821 είναι η δεύτερη μεγάλη εξόρμηση, πανεθνικού χαρακτήρα, που είχε σαν επιδίωξη τον ίδιο υψηλό σκοπό, που δεν ήταν άλλος από την απελευθέρωση των αλύτρωτων αδερφών μας στη Μακεδονία, στην Ήπειρο, το Αιγαίο πέλαγος και την ένωση των εδαφών αυτών με τον εθνικό κορμό.

Οι πόλεμοι αυτοί, όπως είναι γνωστό, έγιναν αρχικά από τα συναπισθεντα χριστιανικά κράτη της Βαλκανικής, Ελλάδα, Σερβία, Βουλγαρία, Μαυροβούνιο, εναντίον της Τουρκίας για την απελευθέρωση των υπόδουλων ομοεθνών τους (Α' Βαλκανικός πόλεμος) και στη συνέχεια από την Ελλάδα και Σερβία εναντίον της Βουλγαρίας, εξαιτίας επιθετικών ενεργειών της τελευταίας, που εκδηλώθηκαν στα πλαίσια των προδέσεων της, να διεκδικήσει εδάφη σε βάρος των πρώην συμμάχων της (Β' Βαλκανικός πόλεμος).

Με την υπογραφή των συνθηκών του Λονδίνου (17 Μαΐου 1913) και Βουκουρεστίου (28 Ιουλίου 1913) επισφραγίστηκε ένα μεγάλο κατόρθωμα του Ελληνισμού. Η Ελλάδα σε διάστημα λιγότερο από δέκα μήνες πέτυχε να διπλασιάσει την έκτασή της, να υπερδιπλα-

σιάσει τον πληθυσμό της και να πολλαπλασιάσει τις πλουτοπαραγωγικές πηγές της. Αναβάθμισε διεθνώς το γόητρό της και από μία ασήμαντη μικρή χώρα μεταβλήθηκε σε ένα σημαντικό παράγοντα δύναμης, αφού κυριάρχησε απόλυτα σε δύο υψηλής ζωτικής γεωπολιτικής σημασίας χώρους της Βαλκανικής, τη Μακεδονία και το Αιγαίο, ενώ με την ενσωμάτωση της Κρήτης απέκτησε τη νέα διάσταση της στρατηγικής στη Μεσόγειο.

Πολιτικοστρατιωτική κατάσταση στα Βαλκάνια πριν από την έναρξη του Βαλκανικού πολέμου

Από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα, η μέχρι τότε πανίσχυρη οθωμανική αυτοκρατορία, άρχισε προοδευτικά να χάνει τη δύναμή της, να αποσυντίθεται και να παρακυάζει. Τα χριστιανικά κράτη της Βαλκανικής (Ελλάδα, Σερβία, Βουλγαρία, Μαυροβούνιο) απέκτησαν σταδιακά την ανεξαρτησία τους και επιδόθηκαν με ιδιαίτερο ζήλο στην οργάνωση και ανασυγχρότησή τους. Παράλληλα ανέπτυξαν έντονη δραστηριότητα προκειμένου να βοηθήσουν τους σκλαβωμένους ομοεθνείς τους και να δημιουργήσουν προϋποθέσεις για προβολή και ικανοποίηση διεκδικήσεων στα τουρκοκρατούμενα εδάφη, ιδιαίτερα σε αυτά της Μακεδονίας και της Θράκης.

Οι περιοχές αυτές αποτέλεσαν πεδίο έντονου εθνικιστικού ανταγωνισμού των γειτονικών χριστιανικών κρατών, τα οποία επιδίωκαν να επηρεάσουν το φρόνημα του πληθυσμού, το καθένα για τον εαυτό του, με στόχο την προώθηση των εθνικών τους στόχων, σε βάρος χωρίων του Ελληνισμού.

Η Ελλάδα δεν είχε τη δυνατότητα να εκδηλώσει μεμονωμένα οποιαδήποτε σοβαρή προσπάθεια για απελευθέρωση του υπόδουλου ελληνισμού, γιατί αντιμετώπιζε σοβαρά εσωτερικά προβλήματα και υστερούσε στρατιωτικά από πλευράς δύναμης, οργάνωσης και μέσων. Επιπλέον, η Τουρκία, παρά την αποδυνάμωσή της, εξακολουθούσε να είναι μεγάλη δύναμη στην περιοχή και είχε υπέρ αυτής την πάγια διαμορφωμένη πολιτική των Ευρωπαϊκών δυνάμεων, της διατήρησης του τότε εδαφικού καθεστώτος στην περιοχή (*status quo*).

Η Βουλγαρία, από την στιγμή που απέκτησε κρατική οντότητα, επιδόθηκε σε συστηματική προσπάθεια εκβούλγαρισμού των κατοί-

κων της Μακεδονίας και της Θράκης, με απότερο σκοπό να δημιουργήσει προϋποθέσεις διεκδίκησης εδαφικών ορίων, που αυθαιρέτα προσδιορίστηκαν με τη συνθήκη του Αγ. Στεφάνου το 1878. Προσάρτησε πραξικοπηματικά την αυτόνομη περιοχή της Ανατολικής Ρωμυλίας, όπου κατοικούσαν περισσότεροι από 100.000 Έλληνες, κατόρθωσε να διεισδύσει με κομιτάτα στο χώρο της Μακεδονίας και να υποκινήσει με αυτά το 1903 την κίβδηλη εξέγερση κατά των Τούρκων, με ζητούμενο δήθεν την αυτονομία της περιοχής, ενώ πραγματικά επεδίωκε να προβάλει το γεγονός αυτό, ως επιχείρημα ύπαρξης βουλγαρικής μειονότητας στην περιοχή.

Στην περιοχή, παράλληλα με τη Βουλγαρία, ασκούσαν προπαγάνδα η Σερβία και η Ρουμανία, σε μικρότερη όμως κλίμακα.

Η Τουρκία, απέναντι στις δραστηριότητες αυτές, τηρούσε την στάση του «επιτήδειου ουδέτερου» και εφαρμόζοντας την πολιτική του «διαιρει και βασίλευε» επιχειρούσε σε κάθε ευκαιρία, να εμβολίσει οποιαδήποτε προσπάθεια συνασπισμού των χριστιανικών κρατών εναντίον της.

Από το 1904 εκδηλώνεται έντονα η ελληνική αντίδραση. Κυβέρνηση και λαός συνειδητοποίησαν την μεγάλη απειλή που διέτρεχε ο υπόδουλος ελληνισμός της Μακεδονίας και Θράκης και πείστηκαν ότι μόνο με σοβαρό οργανωμένο ένοπλο αγώνα θα αντιμετωπίζονταν ο κίνδυνος. Έτσι οργάνωσαν και απέστειλαν ανταρτικά σώματα με δοκιμασμένους αρχηγούς, τα οποία, με τη συνδρομή του γηγενούς στοιχείου, αγωνίστηκαν επιτυχώς για τη διατήρηση της ελληνικότητας της περιοχής.

Ο Μακεδονικός αγώνας, όπως ονομάστηκε η εθνική αυτή προσπάθεια, συνεχίστηκε μέχρι το 1908. Ήταν σκληρός, πολυαίμακτος, αλλά πολύτιμος για τη διάσωση του Ελληνισμού.

Τον Ιούνιο του 1908, ενώ η αντίθεση των χριστιανικών Βαλκανικών κρατών είχε κορυφωθεί, εκδηλώθηκε στη Θεσσαλονίκη το κίνημα των Νεότουρκων. Το κίνημα αυτό οργανώθηκε από Τούρκους αξιωματικούς, οπαδούς μεταρρυθμιστικής κίνησης, οι οποίοι φαινομενικά στρέφονταν κατά του απολυταρχικού καθεστώτος του Σουλτάνου, προβάλλοντας ως αρχές τους, την κατάργηση των τρομοκρατικών μεθόδων, την δικαιοσύνη και την ισονομία, αλλά στην

πραγματικότητα επιδίωκαν την ανάσχεση της ανάμειξης των ευρωπαϊκών δυνάμεων στα εσωτερικά του Τουρκικού κράτους, που είχε αρχίσει να εφαρμόζεται μετά τη συμφωνία της Μυρστέγης (20 Σεπτεμβρίου 1903), την οποία είχε αποδεχθεί ο Σουλτάνος.

Η εθνικιστική πολιτική τέθηκε σε εφαρμογή με σειρά μέτρων, όπως η υποχρεωτική στρατολογία των Χριστιανών, η διδασκαλία της τουρκικής γλώσσας στα ξένα σχολεία, η κατάργηση ορισμένων προνομίων κ.λπ. Η οργή των Νεότουρκων στράφηκε κυρίως εναντίον των Ελλήνων προκειμένου να εξουδετερώσουν την μεγάλη τους ισχύ στο Τουρκικό κράτος, λόγω της πνευματικής τους υπεροχής και της βαθιάς ριζωμένης εθνικής τους συνείδησης. Έτσι, ο υπόδουλος Ελληνισμός τέθηκε πάλι σε διωγμό.

Επιχειρήσεις Ελληνικού Στρατού στη Μακεδονία

Οι διακηρύξεις των Νεότουρκων δημιουργήθηκαν σοβαρές ελπίδες, για βελτίωση των συνθηκών ζωής των χριστιανικών πληθυσμών στην τουρκική επικράτεια. Οι ελπίδες όμως αυτές διαψεύστηκαν σύντομα. Η επικράτηση του κινήματος των Νεότουρκων τον Ιούλιο του 1908, όχι μόνο δε βελτίωσε, αλλά αντίθετα χειροτέρεψε τραγικά την ζωή των χριστιανών. Τα μέτρα που έπαιρνε το καθεστώς των Νεότουρκων ήταν εξοντωτικά και ο κίνδυνος αφανισμού του χριστιανικού σταυρίου εμφανής και επικείμενος.

Μπροστά σε αυτή την κατάσταση, τα χριστιανικά βαλκανικά κράτη παρατείνουν τις διαφορές τους και αντιμετώπισαν την Τουρκία, ως ένα κοινό εχθρό. Στα πλαίσια αυτής της προοπτικής, στις 22 Φεβρουαρίου 1912 υπογράφηκε συνθήκη αμυντικής συμφωνίας μεταξύ Σερβίας και Βουλγαρίας, στις 16 Μαΐου του ίδιου έτους παρόμοια συνθήκη μεταξύ Ελλάδος και Βουλγαρίας, το δε Σεπτέμβριο του 1912 αντίστοιχη συμφωνία του Μαυροβουνίου με Σερβία. Πέρα από τις συνθήκες αυτές, τα συμβαλλόμενα κράτη συνήψαν μεταξύ τους διάφορες στρατιωτικές συμφωνίες, με τις οποίες αναλάμβαναν αμοιβαίες υποχρεώσεις αλληλούποστήριξης, σε περίπτωση πολέμου με την Τουρκία.

Στις ενέργειες αυτές η Τουρκία αντέδρασε άμεσα και δυναμικά, με ενίσχυση των παραμεθόριων περιοχών και τη μετακίνηση, υπό το πρόσχημα διεξαγωγής στρατιωτικών ασκήσεων, σημαντικών δυ-

νάμεων από την Ανατολή στη Μακεδονία και Θράκη.

Τα βαλκανικά συμμαχικά κράτη κήρυξαν γενική επιστράτευση και κλιμακώνοντας την αντίδρασή τους, το μεν Μαυροβούνιο κήρυξε τον πόλεμο κατά της Τουρκίας στις 25 Σεπτεμβρίου, η δε Ελλάδα, Σερβία και Βουλγαρία, πέντε μέρες αργότερα, με έντονη διακοίνωσή τους, ζήτησαν από την Τουρκία να προχωρήσει σε οιζικές μεταρρυθμίσεις, όσον αφορά στον τρόπο διοίκησης των υπόδουλων χριστιανών τις Ευρωπαϊκής Τουρκίας. Η διακοίνωση, όμως αναμένονταν, απερρίφθη και ο πόλεμος μεταξύ Βαλκανικών συμμάχων και Τουρκίας ήταν πλέον αναπόφευκτος.

Στις 5 Οκτωβρίου 1912 άρχισαν οι εχθροπραξίες, με τον Ελληνικό Στρατό να ενεργεί προς Μακεδονία και Ήπειρο, τον Σερβικό προς Σκόπια και Μοναστήρι και τον Βουλγαρικό προς Ανατολική Θράκη.

Είναι ιδιαίτερα σημαντικό να τονιστεί, ότι η Ελλάδα, κατώ από την εμπνευσμένη πολιτική ηγεσία του Ελευθερίου Βενιζέλου, έμπαινε σε αυτό το σκληρό αγώνα με άριστες προϋποδέσεις που βασίζονταν στην εθνική ομοψυχία, την άρτια οργάνωση και εκπαίδευση του Στρατού, την ναυτική υπεροπλία, αλλά ιδιαίτερα στις αναπτερωμένες ηθικές δυνάμεις, που είχαν σφυρηλατήσει οι πνευματικοί ταγοί της χώρας με το λόγο τους, τη πένα τους και κυρίως με το παράδειγμά τους, παρασύροντας τη νεολαία σε μία γενική ενδουσιώδη συμμετοχή στον αγώνα, για την εκπλήρωση των εθνικών στόχων και το μεγαλείο της πατρίδος.

Ο Ελληνικός Στρατός οργανώθηκε σε δύο στρατιές:

– Την στρατιά Θεσσαλίας, που αποτελούσε τον κύριο όγκο του (7 μεραρχίες πεζικού, 1 ταξιαρχία ιππικού, 4 τάγματα ευζώνων, στόλο 4 αεροπλάνων και λοιπές μονάδες υποστηρίξεως και διοικητικής μέριμνας), υπό τον τότε διάδοχο Κωνσταντίνο, με αποστολή να προελάσει προς Μακεδονία.

– Την στρατιά Ηπείρου (1 σύνταγμα πεζικού, 4 τάγματα ευζώνων, 1 τάγμα εδνοφρουρών, 1 ίλη ιππικού, 7 πυροβολαρχίες, λοιπές μονάδες υποστηρίξεως και διοικητικής μέριμνας, συνολικής δύναμης περίπου μεραρχίας), υπό τον Αντιστράτηγο Κωνσταντίνο Σαπουντζάκη, με αμυντική αρχικά αποστολή, που απέβλεπε κυρίως στην εξασφάλιση του εδνικού εδάφους.

Απέναντι στις Ελληνικές στρατιωτικές δυνάμεις, οι Τούρκοι διέθεταν στο θέατρο επιχειρήσεων της στρατιάς Θεσσαλίας, το 8^ο έκταχτο σώμα στρατού με 3 μεραρχίες πεζικού, 1 απόσπασμα πεζικού (3 τάγματα πεζικού, 1 ίλη ιππικού και 1 ορειβατική πυροβολαρχία) και τις ανάλογες μονάδες υποστηρίξεως και διοικητικής μέριμνας. Στην Ήπειρο δύο μεραρχίες πεζικού (18 τάγματα πεζικού, 1 ίλη ιππικού, 8 πυροβολαρχίες και 1 λόχο σκαπανέων).

Αντικειμενικός σκοπός της στρατιάς Θεσσαλίας ήταν η απελευθέρωση της Μακεδονίας. Η προέλασή της άρχισε την 5^η Οκτωβρίου 1912. Ο Ελληνικός Στρατός, απωθώντας τις δυνάμεις των εχθρικών συνοριακών φυλακίων, κατέλαβε στις 6 Οκτωβρίου την Ελασσόνα και στις 9 Οκτωβρίου επιτέθηκε κατά της ισχυρής τοποθεσίας του Σαρανταπόρου την οποία είχαν επανδρώσει οι Τούρκοι.

Η καλά σχεδιασμένη και οργανωμένη επίθεση, με 3 μεραρχίες (I, II, III) κατά μέτωπο και την IV μεραρχία ενεργώντας υπερχερωτικό ελιγμό και απειλώντας τα νότα της αμυντικής τοποθεσίας, εξανάγκασε τους Τούρκους να αναπτυχτούν άτακτα προς Σέρβια και Κοζάνη, εγκαταλείποντας στο πεδίο της μάχης παντοειδές πολεμικό υλικό και το πυροβολικό τους. Από το πρωί της 10^{ης} Οκτωβρίου, η IV μεραρχία καταδίωξε τους Τούρκους. Το απόγευμα της ίδιας ημέρας εισήλθε στα Σέρβια και την επομένη, 11 Οκτωβρίου, μία επιλαρχία της ταξιαρχίας ιππικού, κατέλαβε την Κοζάνη.

Οι νίκες αυτές αναπτέρωσαν, όπως ήταν φυσικό, το ηθικό του στρατεύματος και ώθησαν την ηγεσία του να ενεργήσει με μεγαλύτερη σφραγίδα και αποφασιστικότητα, για την απελευθέρωση της Μακεδονίας.

Η στρατιά Θεσσαλίας, αφήνοντας την V μεραρχία να ενεργήσει προς Αμύνταιο – Φλώρινα καλύπτοντας τα πλευρά της από την κατεύδυνση αυτή, με τον κύριο όγκο των δυνάμεών της στράφηκε ανατολικά, επιδιώκοντας την ταχεία απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης, ο οποίος ήταν ο κύριος πολιτικός και στρατηγικός σκοπός των επιχειρήσεων στη Μακεδονία.

Στις 16 Οκτωβρίου απελευθερώθηκε η Βέροια. Το βράδυ της ίδιας ημέρας η VII μεραρχία, κινούμενη διαμέσου των ορεινών διαβάσεων του Ολύμπου, μετά από τρίωρη σκληρή μάχη απελευθέρωσε την

Κατερίνη. Ακολούθησε η νίκη του Ελληνικού Στρατού στη μάχη των Γιαννιτσών (19 – 20 Οκτωβρίου) μετά από την οποία οι Τούρκοι, μπροστά στον κίνδυνο κυκλώσεώς τους, έσπευσαν να συμπτυχτούν προς τη Θεσσαλονίκη.

Η εξέλιξη αυτή των επιχειρήσεων επέδρασε αρνητικά στο ηδικό της ηγεσίας και του στρατεύματος του τουρκικού στρατού, με αποτέλεσμα να καμφθεί ανεπανόρθωτα η δέλησή του για αντίσταση. Η ηγεσία του υποχρεώθηκε, μετά από σύντομες διαπραγματεύσεις, να υπογράψει στις 26 Οκτωβρίου την παράδοση της πόλης της Θεσσαλονίκης και του ευρισκόμενου σε αυτή τουρκικού στρατού, που αριθμούσε περίπου 26.000 άντρες, 70 πυροβόλα, 30 πολυβόλα και 1.200 κτήνη.

Μετά την απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης, οι ελληνικές δυνάμεις στράφηκαν προς τη Δυτική Μακεδονία. Στις 7 Νοεμβρίου απελευθέρωσαν την Φλώρινα, στις 11 του ίδιου μήνα την Καστοριά, και στις 7 Δεκεμβρίου την Κορυτσά.

Στις 19 Νοεμβρίου το Γενικό Στρατηγείο συγχρότησε τμήμα στρατιάς από τις III, V, VI μεραρχίες και το πρώτο σύνταγμα ιππικού, υπό τις διαταγές του Διοικητού της III μεραρχίας Υποστρατήγου Δαμιανού, με αποστολή να εξασφαλίσει την περιοχή Καστοριάς – Φλώρινα από την κατεύθυνση Κορυτσάς.

Οι επιχειρήσεις του τμήματος αυτού της στρατιάς στην περιοχή Μπίγλιστας – Κορυτσάς, μετά από σκληρές μάχες, ολοκληρώθηκαν με επιτυχία. Στις 7 Δεκεμβρίου τμήματα της III μεραρχίας εισήλθαν στην Κορυτσά και κατέβαλαν την πόλη χωρίς καμία αντίσταση, λόγω αποχωρήσεως των τουρκικών τμημάτων.

Στις 9 Δεκεμβρίου το Γενικό Στρατηγείο, εκτιμώντας τις ανάγκες των μελλοντικών επιχειρήσεων, διέταξε την VI μεραρχία και το πρώτο σύνταγμα ιππικού να μετασταδμεύσουν στη Φλώρινα και από εκεί να μεταφερθούν σιδηροδρομικώς στη Θεσσαλονίκη, με την πρόβλεψη ότι η VI μεραρχία ενδεχομένως να μεταφερόταν στην Ήπειρο. Στις 2 Ιανουαρίου διέταξε επίσης την μετακίνηση του αποσπάσματος της V μεραρχίας στην Κοζάνη, προκειμένου να επανέλθει στη μεραρχία του.

Στην περιοχή Κορυτσάς παρέμενε μόνο η III μεραρχία, η οποία

με νεώτερες διαταγές της, συγχρότησε 3 αποσπάσματα δυνάμεως συντάγματος πεζικού με μία πυροβολαρχία το καθένα, τα οποία κλιμάκωσε σε βάθος από την Κορυτσά μέχρι το χωριό Χελμέσι, με αποστολή την εξασφάλιση του υψηπέδου Κορυτσάς.

Κατά την διάρκεια διεξαγωγής των επιχειρήσεων της στρατιάς Θεσσαλίας, απελευθερώθηκε η Χαλκιδική και η περιοχή του Παγγαίου, από τμήματα προσκόπων(ειδικά τμήματα του Ελληνικού Στρατού) και προοδευτικά από αγήματα του στόλου τα ελληνικά νησιά του Αιγαίου, εκτός από τα Δωδεκάνησα, τα οποία μετά από μακρά περίοδο τουρκικού ζυγού, βρίσκονταν από τις 4 Μαΐου 1912 κάτω από Ιταλική κατοχή.

Στα άλλα μέτωπα, η Τουρκία υπέστη αλλεπάλληλες ήττες από τους λοιπούς συμμάχους (Σερβία, Μαυροβούνιο, Βουλγαρία), έτσι αναγκάσθηκε να ζητήσει τις πρώτες μέρες του Νοεμβρίου ανακωχή. Μετά από μακρές συζητήσεις, υπογράφηκε στις 20 Νοεμβρίου δεκαπενθήμερη ανακωχή μεταξύ πληρεσύνων της Τουρκίας και Βουλγαρίας, που εκπροσωπούσαν ταυτόχρονα τις κυβερνήσεις Σερβίας και Μαυροβουνίου. Η Ελλάδα δεν συμφώνησε με τους όρους της ανακωχής και από την ίμερα αυτή, συνέχισε μόνη της τον πόλεμο κατά της Τουρκίας.

Η συνάντηση των αντιπροσώπων όλων των εμπολέμων στο Λονδίνο, περιλαμβανομένης και της Ελλάδας, για σύναψη οριστικής ειρήνης, δεν έφερε κανένα αποτέλεσμα, λόγω της τουρκικής αδιαλλαξίας και έτσι οι διαπραγματεύσεις διακόπηκαν στις 24 Δεκεμβρίου, χωρίς να επιτευχθεί καμία συμφωνία.

Επιχειρήσεις Ελληνικού Στρατού στην Ήπειρο

Η Ήπειρος είναι, κατά το μεγαλύτερο μέρος της, ένα ορεινό εδαφικό διαμέρισμα, που χωρίζεται από τη Μακεδονία και τη Θεσσαλία, από την οροσειρά της Πίνδου. Κατά τους Βαλκανικούς πολέμους 1912-13 αποτέλεσε ιδιαίτερο θέατρο επιχειρήσεων, υπαγόμενο απευθείας στο Υπουργείο Στρατιωτικών. Οι ελληνικές δυνάμεις, που είχαν διατεθεί στο εδαφικό αυτό διαμέρισμα και συγκροτούσαν την στρατιά Ήπείρου, ανέρχονταν σε δύναμη μεραρχίας περίπου, υπό την αρχηγία του Αντιστράτηγου Κωνσταντίνου Σαπουντζάκη. Είχαν αρχικά ως

αποστολή τους, να εξασφαλίσουν την μεθόριο από τον Αμβρακικό κόλπο μέχρι το Μέτσοβο, συνολικού αναπτύγματος 150 χλμ.

Το θέατρο αυτό επιχειρήσεων Ηπείρου, ορεινό και δύσβατο, διέδετε ένα πολύ φτωχό οδικό δίκτυο και επικοινωνούσε με τα γειτονικά εδαφικά διαμερίσματα Μακεδονίας και Θεσσαλίας με ελάχιστες ορεινές διαβάσεις, λόγω παρεμβολής των ορεινών όγκων Πίνδου και Αγράφων. Η μόνη σκυρόστρωτη οδός, ήταν αυτή που συνέδεε την Πρέβεζα και Αμφιλοχία διαμέσου Φιλιππιάδας με Ιωάννινα. Ανατολικότερα υπήρχε και ορεινή καροποίητη οδός, που περνούσε μέσα από την στενωπό των πέντε πηγαδιών και συνέδεε την Άρτα με την προαναφερθείσα σκυρόστρωτη οδό, νότια των Ιωαννίνων. Αυτή ήταν οι μοναδικοί άξονες κινήσεως και ανεφοδιασμού από νότο προς βορά και αντίστροφα και για αυτό, ο έλεγχος και η εξασφάλισή τους από τους αντιμαχόμενους, ήταν πρωταρχικής σημασίας.

Για τον Ελληνικό Στρατό, κύριο μέτωπο επιχειρήσεων, ήταν αυτό της Μακεδονίας. Επειδή οι δυνάμεις του ήταν περιορισμένες, δεν ήταν δυνατό να αναλάβει ταυτόχρονα επιδετικές επιχειρήσεις και στα δύο μέτωπα. Αυτός άλλωστε ήταν ο λόγος, που η αποστολή του στρατού Ηπείρου ήταν αρχικά αμυντικού χαρακτήρα.

Με την έναρξη των επιχειρήσεων, οι μικρές σχετικά αυτές ελληνικές δυνάμεις του στρατού Ηπείρου, ενεργώντας πέρα από τα καθοριζόμενα αρχικά στην αποστολή τους, πέρασαν τον Άραχθο και αφού κατέλαβαν, μετά από σύντομο αγώνα, διάφορα δεσπόζοντα υψώματα στα βορειοδυτικά της Άρτας, προέλασαν προς την Πρέβεζα, την οποία απελευθέρωσαν στις 21 Οκτωβρίου 1912 και την οργάνωσαν ως βάση ανεφοδιασμού τους.

Μετά τις επιτυχίες αυτές, αλλά και την ευνοϊκή εξέλιξη των επιχειρήσεων στη Μακεδονία, το Υπουργείο Στρατιωτικών ενίσχυσε τον στρατό Ηπείρου με μονάδες από το Μακεδονικό μέτωπο και το εσωτερικό και μετέβαλε την αποστολή του, από αμυντική σε επιδετική.

Έτσι, μετά από σκληρές μάχες, τα ελληνικά τμήματα κατέλαβαν στις 28 Οκτωβρίου την ισχυρή τοποθεσία Πέντε Πηγάδια και επέκτειναν τον έλεγχο τους στην πεδιάδα των Ιωαννίνων, όπου είχε συγκεντρωθεί ο όγκος των τουρκικών δυνάμεων. Παράλληλα τμήματα, που εξόρμησαν από την περιοχή Καλαμπάκας, απελευθέρω-

σαν την 31 Οκτωβρίου το Μέτσοβο.

Από τις αρχές του Νοεμβρίου, η προέλαση του Ελληνικού Στρατού ανακόπηκε. Οι αντίπαλοι περιορίστηκαν σε ανταλλαγή πυρών και αγώνα προφυλακών, λόγω δυσμενών καιρικών συνθηκών και σοβαρής ενισχύσεως των Τούρκων με νέες δυνάμεις, από την περιοχή Μοναστηρίου.

Η Ελληνική κυβέρνηση, επιδιώκοντας να απελευθερώσει την Ήπειρο πριν από τη σύναψη συνθήκης μεταξύ εμπολέμων, ενίσχυσε τον στρατό Ηπείρου με τη II μεραρχία από την Θεσσαλονίκη, η οποία ολοκλήρωσε την αποβίβασή της στην Πρέβεζα μέχρι 25 Νοεμβρίου ~~και~~ προωθήθηκε στην περιοχή Χάνι Τερόβου. Μετά από την ενίσχυσή του αυτή, ο Στρατός Ηπείρου ανέλαβε νέα επιθετική προσπάθεια.

Οι αλλεπάλληλες ενέργειες από 1 μέχρι 3 Δεκεμβρίου 1912, δεν έφεραν ουσιαστικό αποτέλεσμα, γιατί οι ελληνικές δυνάμεις προσέκρουσαν στην καλά οχυρωμένη τοποθεσία, όπου και αναχαιτίστηκαν. Επακολούθησε περίοδος στασιμότητας στο μέτωπο, μέχρις ότου η απελευθέρωση Θεσσαλονίκης και Αντικής Μακεδονίας έδωσε τη δυνατότητα να αποδεσμευτούν δυνάμεις και να ενισχυθεί και πάλι ο στρατός Ηπείρου με την IV και την VI μεραρχία πεζικού, οι οποίες μεταφέρθηκαν δια όλασσης, αποβιβάστηκαν στην Πρέβεζα και στη συνέχεια προωθήθηκαν στους χώρους τελικού προορισμού, η μεν IV μεραρχία στην περιοχή Χάνι Εμίν Αγά – χ. Περδίκα στις 20 Δεκεμβρίου, η δε VI μεραρχία στην περιοχή των χωριών Κοριτσιών-Πλαίσια-Καλέντζι μέχρι στις 13 Ιανουαρίου 1913.

Νέα επίδεση που έγινε στις 7 μέχρι τις 10 Ιανουαρίου 1913, με κύρια προσπάθεια κατά του οχυρού Μπιζάνι, αναχαιτίστηκε και πάλι από τους Τούρκους με πολλές απώλειες για τις δικές μας δυνάμεις.

Στο χρονικό αυτό διάστημα η επιδείνωση των καιρικών συνθηκών, δημιούργησε ανυπέρβλητα προβλήματα στον ανεφοδιασμό των τμημάτων, αύξησε δραματικά τις απώλειες από κρυοπαγήματα, δυσχέραινε φοβερά τις μετακινήσεις προσωπικού και μέσων, επέδρασε αρνητικά στο ηθικό των ανδρών και κατέστησε, με όλα αυτά, σχεδόν αδύνατη τη συνέχιση των επιθετικών επιχειρήσεων.

Οι παράγοντες αυτοί συνέτειναν ώστε να ατονήσει η προσπάθεια του στρατού Ηπείρου και το μέτωπο να σταθεροποιηθεί μπροστά

στην οχυρωμένη αμυντική τοποθεσία των Ιωαννίνων. Στις 10 Ιανουαρίου, ο Αρχιστράτηγος διάδοχος Κωνσταντίνος, έφτασε και εγκατέστησε το στρατηγείο του στη Φιλιππιάδα, αναλαμβάνοντας την διοίκηση όλων των δυνάμεων που υπήρχαν στην Ήπειρο, καθώς και την διεύθυνση των επιχειρήσεων.

Αμέσως μετά την ενημέρωσή του, έλαβε άμεσα μέτρα για την τόνωση του ηδικού των αντρών, την ανασυγχρότηση των μονάδων και σχηματισμών, προώθηση πυροβολικού, την βελτίωση του επισιτισμού του στρατού και την οργάνωση γενικά της διοικητικής μέριμνας (επαύξηση μεταφορικών μέσων, συγκεντρώσεις πυρομαχικών και τροφίμων, εγκατάσταση νοσοκομείων και χειρουργείων εκστρατείας, κλπ).

Στις 6 Φεβρουαρίου επισκέφτηκε το μέτωπο ο πρωθυπουργός Ελευθέριος Βενιζέλος, για να σχηματίσει από κοντά σαφή εικόνα της καταστάσεως, να συνεννοηθεί προσωπικά με τον Αρχιστράτηγο και να καθορίσουν από κοινού τον τρόπο, με τον οποίο οι παραπέρα επιχειρήσεις θα εξυπηρετούσαν καλύτερα και αποτελεσματικότερα το εθνικό συμφέρον. Ο πρωθυπουργός μετά την ενημέρωσή του στο γενικό στρατηγείο και την επίσκεψή του στον τομέα του μετώπου στο Μπιζάνι, αναχώρησε για Αθήνα μέσω Πρεβέζης.

Στις 9 Φεβρουαρίου το γενικό στρατηγείο κοινοποίησε γενικές οδηγίες προς όλες τις μονάδες, για έγκαιρη μελέτη και προπαρασκευή της επικείμενης επιχειρησης.

Στις 15 Φεβρουαρίου τροποποίησε το αρχικό σχέδιο, μεταφέροντας την χυρία προσπάθεια στο δυτικό τμήμα της οχυρωμένης τοποθεσίας.

Στις 16 Φεβρουαρίου εκδόθηκε η διαταγή επίδεσης, η οποία απέβλεπε σε αιφνιδιαστική υπερχέραση του οχυρού Μπιζανίου από τα δυτικά με το πρώτο φως της 20^{ης} Φεβρουαρίου, με ταυτόχρονη εκδήλωση μετωπικής επιδέσεως και προπαρασκευής πυροβολικού από την προηγούμενη στο κεντρικό και ανατολικό τομέα της τοποθεσίας, καθώς και παραπλανητικές ενέργειες στις γειτονικές περιοχές των Ιωαννίνων, για απασχόληση και αγκίστρωση των εκεί τουρκικών δυνάμεων. (Σχεδ. 1)

Στο πλαίσιο των παραπλανητικών ενεργειών, ο στόλος θα εκτελούσε

απόβαση στους Αγίους Σαράντα από 17 Φεβρουαρίου, ενώ τμήματα της ΗΠ μεραρχίας και του αποσπάσματος ΗΠ μεραρχίας (απόσπασμα Καλογερά), όταν κινούταν στις 18 Φεβρουαρίου από Κορυτσά προς Λεσκοβίκι και από Φούρκα προς Κόνιτσα αντίστοιχα. (Σχεδ. 2)

Η σφοδρή επίδεση που εκτοξεύτηκε στις 20 Φεβρουαρίου, είχε το αποτέλεσμα που με ενάργεια και παραστατικότητα περιγράφει στην αναφορά του ο Μαυρουδής, πολιτικός επιτετραμμένος, προς το Υπουργείο Εξωτερικών «...Η νίκη επιστέφει ήδη τους αγώνας των πολιορκητών του Μπιζανίου. Ο Άγιος Νικόλαος, το πανίσχυρο τούτο εχθρικόν φρούριον, κυριεύεται υπό των φαλάγγων του Αριστερού. Δέκα πέντε πυροβόλα και άφδονον υλικόν πολέμου εγκατελείφθησαν εκεί υπό των συντετριμμένων και ατάκτως υποχωρούντων Τούρκων. Ο εχθρός φεύγει προς την πεδιάδα εκ των κλιτύων Μανωλιάσας, Αγίου Νικολάου μέχρι Κοσμηρά. Περί την 1.30 μ.μ. οι διασκορπισμένοι Τούρκοι καταβάλλουσι προσπαθείας, δια να συγκεντρωθώσι παρά την Ραφίσταν. Τας συγκεντρώσεις ταύτας όμως εματαίωσε το ορειβατικό ημών Πυροβολικόν δι' επιτυχούς βολής εκρηκτικών οβίδων. Οι Τούρκοι εν παραζάλη πλέον φεύγουν προς τα Ιωάννινα ρίπτοντες όπλα, ξίφη, ζωστήρας. Έκ του παρατηρητηρίου του Πυροβολικού το δέαμα της φυγής του εχθρού μετέχει αλληδός τραγικού μεγαλείου. Ο ηπτημένος στρατός σπεύδει καθ' όλας τας διευδύνσεις προς Ιωάννινα, παρακολούθουμενος και καταπιεζόμενος από τας οβίδας του Πυροβολικού μας. Η ιστορική πεδιάς σπείρεται από εχθρικά πτώματα, εν' ώ τα συντρίμματα των τουρκικών στρατευμάτων σύρονται προς την Ηπειρωτικήν Πρωτεύονσα. Αργά κατά την δύσιν του ηλίου πολυάριθμοι φυγάδες Τούρκοι συνεκεντρώθησαν Ν. των Ιωαννίνων προς άλλα εχθρικά στρατεύματα εντεταλμένα πιθανώς να τους σταματήσουν...».⁽²⁾

Οι Τούρκοι υπέστησαν μεγάλο αιφνιδιασμό ιδίως από την βαδιά ελληνική εισχώρηση στο δεξιό πλευρό τους, που πραγματοποίησαν με παράτολμη ενέργεια ευζωνικά τμήματα με επικεφαλής το 9^ο τάγμα ευζώνων του Ταγματάρχη Βελισαρίου. Τα τμήματα αυτά, παρά τις διαταγές, δεν ανέκοψαν την προέλασή τους, κατέλαβαν το χωριό Άγιος Ιωάννης (σημερινό Βελισάριο), έκοψαν τις τηλεφωνικές γραμ-

μές, κυρίευσαν μεγάλες ποσότητες υλικού και εφοδίων και κατά τη νύχτα 20 προς 21 Φεβρουαρίου συνέλαβαν ως αιχμαλώτους 37 αξιωματικούς και 935 οπλίτες. Το γεγονός αυτό συνέτεινε καθοριστικά στην απόφαση του αρχηγού των τουρκικών δυνάμεων Εσσάτ Πασσά, να απευθύνει έκκληση προς τους προξένους Ρωσίας, Αυστροουγγαρίας, Γαλλίας και Ρουμανίας, προκειμένου να μεσολαβήσουν για την παράδοση της πόλης.

Στις 04:30 της 21 Φεβρουαρίου ο Ταγματάρχης Βελισαρίου οδήγησε την αντιπροσωπεία των Τούρκων (2 αξιωματικοί συνοδευόμενοι από τον επίσκοπο Δωδώνης) στο Γενικό Στρατηγείο στο Χάνι Εμίν Αγά, όπου μετά από σύντομη συζήτηση με τον Αρχιστράτηγο επετεύχθη συμφωνία για την παράδοση «άνευ όρων» της πόλης των Ιωαννίνων και του εκεί τουρκικού στρατού, η οποία θα άρχιζε από το πρωί της ίδιας ημέρας.

Ήταν μία σπουδαία περίλαμπρη νίκη, που επιβεβαίωσε τον απαράμιλλο ενθουσιασμό, την γενναιότητα, την χροτερία και την πίστη στον αγώνα του Έλληνα μαχητή. Η νίκη αυτή, πέρα από την εξουδετέρωση κάθε τουρκικής αντίστασης στην Ήπειρο, την απελευθέρωση των Ιωαννίνων και την κυριεύση μεγάλου όγκου πολύτιμου πολεμικού υλικού, είχε σοβαρή επίδραση στο ηθικό, την ψυχολογία και το γόητρο των Ελλήνων, καθώς και λίαν ευμενή αντίκτυπο στην αναβάθμιση της γενικής εικόνας της χώρας στο εξωτερικό.

Ο ενθουσιασμός με τον οποίο υποδέχτηκε ο λαός των Ιωαννίνων την είσοδο των Ελληνικών στρατευμάτων στην πόλη ήταν πρωτοφανής και συγκινητικός.

Μετά την απελευθέρωση των Ιωαννίνων, η IV και η VI μεραρχία της στρατιάς Ήπείρου μεταφέρθηκαν στη Θεσσαλονίκη. Οι υπόλοιπες δυνάμεις κινήθηκαν βορειότερα και μέχρι της 5 Μαρτίου του 1913 απελευθέρωσαν τις περιοχές της Βορείου Ήπείρου Αργυρόκαστρο, Χειμάρα, Άγιοι Σαράντα, Τεπελένι, Πρεμετή και Κλεισούρα, ενώ η Κορυτσά είχε ήδη απελευθερωθεί από 7 Δεκεμβρίου 1912.

Ο ακραιφνής ελληνικός πληθυσμός των περιοχών αυτών υποδέχτηκε με δάχρυα στα μάτια και άφατο ενθουσιασμό τα ελληνικά στρατεύματα. Οι απελευθερωτικοί όμως αγώνες και θυσίες του Ελληνικού Στρατού, δυστυχώς δεν είχαν τα προσδοκώμενα απο-

τελέσματα. Οι προαιώνιοι πόδοι και τα όνειρα των Ελλήνων της Βορείου Ηπείρου έμειναν τελικά ανεκπλήρωτα, αφού η Βόρειος Ήπειρος περιλήφθηκε, με απόφαση των τότε μεγάλων δυνάμεων, στο νεοσύστατο Αλβανικό κράτος.

Κίνηση Αποσπάσματος V μεραρχίας (Ταγματάρχη Καλογερά) από Επταχώρι προς Κόνιτσα – Μάχη Μόλιστας – Απελευθέρωση Κόνιτσας

Μετά την ολοκλήρωση των επιχειρήσεων στη Δυτική Μακεδονία, στην περιοχή του υψηπέδου Κορυτσάς, παρέμενε μόνο η III μεραρχία με αποστολή την ασφάλεια των ζωτικού αυτού χώρου.

Στο σχέδιο ενεργείας του Γενικού Στρατηγείου για την απελευθέρωση των Ιωαννίνων, υπήρχε πρόβλεψη στο πλαίσιο παραπλανητικών ενεργειών, η III μεραρχία να προελάσει σε μικρό βάθος προς Λεσκοβίκι – Ιωάννινα, με σκοπό να αγκιστρώσει τις απέναντι τουρκικές δυνάμεις και ενδεχομένως, να προσελκύσει προς τα εκαί και άλλες από τη φρουρά Ιωαννίνων.

Στις 24 Ιανουαρίου 1913, το Γενικό Στρατηγείο ενέκρινε το προτεινόμενο από την III μεραρχία σχέδιο ενεργείας, σχετικά με την αποστολή που της είχε ανατεθεί και ταυτόχρονα της γνωστοποιούσε, ότι είχε διατάξει την I μεραρχία να αποστείλει σύνταγμα στην Κορυτσά, το οποίο θα αναλάμβανε την ασφάλεια συγκοινωνιών, καθώς και την V μεραρχία να συγχροτήσει απόσπασμα με αποστολή την πλευρική δράση από το χωριό Επταχώρι προς Κόνιτσα – Λεσκοβίκι.

Ηράκλια, η V μεραρχία αναπτυγμένη στην περιοχή Φλώρινα – Έδεσσα – Καστοριά – Κοζάνη, συγχρότησε απόσπασμα αποτελούμενο από το I και II τάγμα του 22^{ου} συντάγματος πεζικού και τέσσερις(4) λόχους του 23^{ου} συντάγματος πεζικού, αριθμό ιππέων, οπτικό τηλέγραφο και τμήμα χειρουργείου με τραυματιοφορείς. Χώρος συγκεντρώσεως των τμημάτων αυτών καθορίστηκε το χωριό Επταχώρι, όπου έπρεπε να αφιχθούν μέχρι 2 Φεβρουαρίου. Το απόσπασμα αυτό, με διοικητή τον Ταγματάρχη Καλογερά, τέθηκε υπό επιχειρησιακό έλεγχο της III μεραρχίας.

Ο Διοικητής της V μεραρχίας, επειδή υπήρχαν ανεπιβεβαίωτες πληροφορίες, σύμφωνα με τις οποίες πολυάριθμος τουρκικός στρατός θα κινείτο προς Αγία Παρασκευή και Επταχώρι, προώθησε τον

Δημήτριος Παπανικολάου.

9^ο λόχο του 23^{ου} συντάγματος πεζικού στην Δροσοπηγή με Διοικητή λόχου τον Λοχαγό(ΠΖ) Πισμάνη, τον 4^ο λόχο του 22^{ου} συντάγματος πεζικού με Διοικητή του λόχου τον Ανδυπολοχαγό (ΠΖ) Τριανταφύλλου Αθανάσιο στο Επταχώρι, και τον 3^ο λόχο του 22^{ου} συντάγματος πεζικού με Διοικητή λόχου τον Λοχαγό(ΠΖ) Παπανικολάου Δημήτριο στη Φούρκα, μαζί με απόσπασμα 10 ιππέων με επικεφαλής τον Ανδυπίλαρχο Μπόνη. Όλα τα προαναφερόμενα τμήματα είχαν τεθεί κάτω από τις διαταγές του Λοχαγού(ΠΖ) Παπανικολάου Δημητρίου.⁽⁴⁾

Όπως εξακριβώθηκε αργότερα, εχδρική δύναμη εξακοσίων(600) περίπου ανδρών, που ξεκίνησε από την Κόνιτσα, κινήθηκε προς την Αγ. Παρασκευή, προκειμένου να διαρράξει τα εκεί ευρισκόμενα τρόφιμα, πράγμα που αποδεικνύει ότι υπήρχε μεγάλη έλλειψη τροφίμων για τον επισιτισμό των τουρκικών στρατευμάτων.

Με την άφιξή του στη Φούρκα, ο Λοχαγός Παπανικολάου πληροφορήθηκε την παρουσία Τούρκων στην Αγ. Παρασκευή. Συσκέφτηκε με τους αξιωματικούς του λόχου του Ανδυπολοχαγούς Κωνσταντάκο, Τρύγκα, Αντωνόπουλο και Γκούμα, καθώς και με τους επικεφαλής ανταρτικών ομάδων Περικλή, Σιδέρη και Ηγούμενο της μονής Ζέρμας Διονύσιο Παπαδάτο και αποφάσισε τη συγκρότηση και αποστολή ομάδος αναγνώρισης, προκειμένου να συλλέξει νωπές πληροφορίες, για την θέση και τη δύναμη των τουρκικών τμημάτων. Η ομάδα αναγνώρισης που αποτελείτο από τον Ανδυπολοχαγό Γκούμα, Ανδυπίλαρχο Μπόνη, τέσσερις(4) ιππείς και τέσσερις(4) οδηγούς κατοίκους της Φούρκας, έφτασαν στη θέση «Κοντή Ράχη», προσέγγισαν αθόρυβα και χωρίς να γίνονται αντιληπτοί τις προφυλακές των Τούρκων σε απόσταση περίπου 200 μέτρων και παρατήρησαν ότι αυτοί αμέριμνοι, άλλοι αναπαύονταν έξω από σπίτια και άλλοι φόρτωναν αλεύρι και τρόφιμα έξω από την εκκλησία.⁽³⁾

Τις πληροφορίες αυτές έστειλαν στον Λοχαγό Παπανικολάου, ο οποίος στο μεταξύ, είχε προωθηθεί, με όλη τη δύναμη του λόχου του, στη θέση «Αραιά Πεύκα».

Ενώ το τμήμα αναγνωρίσεως ετοιμάζονταν για επιστροφή, πυροβολισμός του καλόγερου της Ζέρμας εναντίον τούρκου στρατιώτη, έγινε αιτία να εκδηλωθούν μαζικά πυρά από το σώμα ανταρτών του οπλαρχηγού Σιδέρη και σε λίγο η συμπλοκή γενικεύτηκε.

Οι τούρκοι αιφνιδιασθέντες, οι περισσότεροι στράφηκαν προς την Πουρνιά, εκτός από διακόσιους πενήντα(250) περίπου στρατιώτες, οι οποίοι κλείστηκαν αμυνόμενοι στην εκκλησία, στο σχολείο^{χαί} σε μερικά σπίτια, με επικεφαλής ένα Μπίμπαση (Αχμέτ Βέης), δύο(2) Γιουμζυπασάδες και τέσσερις (4) Μουλαζημάδες^{ταγματάρχης}, Λοχαγοί, Ανθυπολοχαγοί αντίστοιχα).

Ο Λοχαγός Παπανικολάου με τον λόχο του, προωθήθηκε εσπευσμένα και αφού κατέλαβε επίκαιρες θέσεις δώσε σκληρή μάχη επί έξι(6) σχεδόν ώρες, κατά την οποία φονεύθηκαν και τραυματίστηκαν πολλοί Τούρκοι, μεταξύ των οποίων και ένας αξιωματικός. Επίσης φονεύτηκαν τρείς (3) γυναῖκες που είχαν πιαστεί ως όμηροι και πολλά ζώα που ήταν φόρτωμένα με τρόφιμα. Στην επιχείρηση έλαβαν μέρος ο αστυνομικός σταδιμάρχης της Φούρκας Γεωργακόπουλος, όπως επίσης^{χαί} πολλοί Φουρκιώτες και Κερασοβίτες.

Όταν χώρωσε η μάχη διεκόπη και ο Λοχαγός Παπανικολάου με τις δυνάμεις που διοικούσε αποσύρθηκαν στη Φούρκα, αφού προηγουμένως εγκατέστησε προφυλακές, στη θέση «Αραιά Πεύκα».

Οι Τούρκοι, κατά την διάρκεια της νύχτας, ενισχύθηκαν από τον Πύργο και έτσι την επομένη συνέχισαν την φόρτωση και αποστολή τροφίμων, που είχαν απομείνει, στην Κόνιτσα. Προσπάθεια για περαιτέρω ενίσχυσή τους από Πύργο, παρεμποδίστηκε από αποτελεσματικά πυρά του σώματος του οπλαρχηγού Περικλή και οι ενισχύσεις αυτές εξαναγκάστηκαν να επιστρέψουν με πολλές απώλειες στη βάση τους.

Το νύχτα στις 25/26 Ιανουαρίου οι Τούρκοι, επειδή φοβήθηκαν την κύκλωσή τους, αφού λεηλάτησαν πολλά σπίτια και έβαλαν φωτιά σε πολλά σημεία του χωριού αποχώρησαν. Η εικόνα καταστροφής περιγράφεται με παραστατικό τρόπο στο εκδιδόμενο την εποχή εκείνη Ήπειρωτικό Ημερολόγιο «Η ΝΕΑ ΕΛΛΑΣ».

«Αι μενόμεναι φλόγες εδέριζον απ'άκρου εις άκρου το δυστυχές Κεράσοβον, ότε ο Ελληνικός Στρατός αντιληφθείς τούτο έσπευσε να αναχαιτίσει αυτάς.

Πρώτος ο Ανδυπολοχαγός Γκούμας μετά της διμοιρίας του και των δυστυχών Κερασοβιτών εισήλθον εις το πυρπολούμενον Κεράσοβον και εμάχοντο ήδη προς τον παμφάγον Ἡφαιστον, τον οποίον οι άνανδροι ενέσπειρον παντού εν τη εσχάτη απελπισία των. Ήδυνήθησαν να διασώσωσι περί τας 50 οικίας. Ο κεντρικός ναός του οποίο είχον μεταβάλει εις στρατώνα απεικόνιζε τους βανδαλισμούς και αι εικόνες τας ασεβείας και τα αίσχη και η Αγία Τράπεζα τους μολυσμούς και τας θηριωδίας και επί της ιεράς προθέσεως εύρων επιστολή έχουνσα επί λέξει ως εξής:

Προς τους Φορκιώτας και Κερασοβίτας,

Εσείς ελέγατε πως στο Κεράσοβον δεν ημπορεί να εμβή οδωμανικός στρατός · είχετε ταιριάξει με κάτι Ελληνικά κεφάλια και κρύψεταν τα γεννήματα για να τα φάη ο Ελληνικός Στρατός μέσα εις τες πίμνιτσες · ημείς όμως που πεινούσαμε τα ενρήκαμε όλα και τα εφάγαμεν εις υγείαν σας · και όταν θα πεινάσωμεν θα έλθωμεν και εις Φούρκαν και Γρεβενά · επειδή εφάνητε αχάριστοι σας εκάψαμε και τα σπίτια σας, μόνον τες εκκλησιές αφήσαμε γιατί είνε βακούφι.⁽³⁾

Κεράσοβον 26 Ιανουαρίου 1913

Μουλιαζίμης Χονσσίν»

Την 1 Φεβρουαρίου ο Διοικητής του αποσπάσματος Ταγματάρχης Καλογράς Δημήτριος με 2 λόχους του 1^{ου} τάγματος του 22^{ου} συντάγματος αναχώρησε από Γρεβενά και μετά από δύσκολη, κοπιαστική πορεία μέσα σε χιόνια που έφταναν το ένα(1) μέτρο, έφτασε το βράδυ στις 3 Φεβρουαρίου στο Εφταχώρι, όπου είχαν ήδη φτάσει δύο(2) ακόμη λόχοι του τρίτου τάγματος του 23^{ου} συντάγματος, υπό τον Λοχαγό(ΠΖ) Παναγιωτόπουλο, όπως επίσης και τμήμα χειρουργείου με τον Υπίατρο Τσουβαλόπουλο.

Σε απάντηση τηλεγραφικής διαταγής της III μεραρχίας, που ζητούσε χρόνο πέρατος συγκεντρώσεως αποσπάσματος και πληροφορίες περί εχθρού, το απόσπασμα ανέφερε ότι η συγκέντρωση του

αποσπάσματος ολοκληρώνεται το βράδυ της 4^{ης} Φεβρουαρίου, η δε δύναμη του εχθρού, σύμφωνα με πληροφορίες, ανέρχονταν στην περιοχή σε χίλιους πεντακόσιους μέχρι δύο χιλιάδες(1500-2000) άντρες με δύο(2) πυροβόλα. Από τη δύναμη αυτή εξακόσιοι(600) άνδρες ήταν στην Κόνιτσα, εξακόσιοι(600) άνδρες στη Μεσογέφυρα και οι υπόλοιποι στα χωριά Βούρμπιανη, Στράτιανη και Μόλιστα. Επίσης, στην Μπόροβα και Κολώνια δύναμη περίπου χιλίων(1000) ανδρών, με δύο(2) πεδινά και δύο(2) ορειβατικά πυροβόλα, υπό τον Τζεβίτ Πασά.⁽⁴⁾

Μετά από διαταγή του αποσπάσματος ο 4^{ος} λόχος του 22^{ου} συντάγματος πεζικού κινήθηκε προς Μόλιστα, για ενίσχυση των εκεί λόχου και στις 6 Φεβρουαρίου ο λόχος του 23^{ου} συντάγματος με τον Διοικητή του Τάγματος Λοχαγό Παναγιωτόπουλο Αθανάσιο, προς τη Δροσοπηγή, προκειμένου να καταλάβει και να διατηρήσει σταθερά την διάβαση Δροσοπηγής- Πλαγιές.

Στις 7 Φεβρουαρίου η διάταξη του αποσπάσματος ήταν η εξής: Δύο(2) λόχοι του 22^{ου} συντάγματος με δύο(2) πολυβόλα στη Φούρκα, δύο (2) λόχοι του 23^{ου} συντάγματος στη Δροσοπηγή, επτά (7) λόχοι με τέσσερα (4) πολυβόλα, τμήμα χειρουργείου, τρείς(3) σταθμοί οπτικού τηλεγράφου στο Επταχώρι και συζυγαρχία πυρομαχικών στα Γρεβενά.

Επειδή υπήρχε πληροφορία ότι οι Τούρκοι κινούνται προς Ελεύθερο και Μόλιστα, το απόσπασμα διέταξε τον ευρισκόμενο στη Φούρκα Διοικητή διλοχίας Λοχαγό(ΠΖ) Παπανικολάου Δημήτριο να μεταβεί διαμέσου Πουρνιάς στη Μόλιστα, να την καταλάβει και να απειλήσει έτσι τα νότα των κινούμενων προς Ελεύθερο Τούρκων, ώστε να ανακόψει την πορεία τους. Ταυτόχρονα διέταξε τον 1^ο λόχο του 22^{ου} συντάγματος να προωθηθεί στη Φούρκα, ενώ τον 11^ο λόχο του 23^{ου} συντάγματος να μεταβεί διαμέσου Φούρκας και Σαμαρίνας στο Δίστρατο και από εκεί στις Πάδες, Παλαιοσέλι και Ελεύθερο, με αποστολή την προστασία των χωριών αυτών.

Όταν ο Λοχαγός Παπανικολάου, έφτασε στην Πουρνιά και πληροφορήθηκε ότι στη Μόλιστα στάθμευε τουρκικός λόχος στη συνοικία Βοτσηφάρι, αποφάσισε να επιτεθεί αιφνιδιαστικά. Τη νύχτα 8/9 Φεβρουαρίου, με οδηγούς κατοίκους του χωριού, προωθήθηκε στη μεσαία

συνοικία, όπου στο σπίτι του γιατρού Στεφανίδη συσκέφτηκε με τους αξιωματικούς του και αποφάσισε την πολιορκία της συνοικίας «Βοτσηφάρη» από την 3^η μεταμεσονύχτια ώρα. Μέχρι την ώρα εκείνη αξιωματικοί και στρατιώτες φιλοξενούνταν από κατοίκους της Μεσσαριάς, πρωτοστατούντος του Ιερέα της συνοικίας Παπαδημητρίου ο οποίος εμψύχωνε τους στρατιώτες με θερμά και πατριωτικά λόγια σαν αυτά:

«Φάτε, πιέτε και κοιμηθήτε, παιδιά, και εις τας 3 η ώρα εγώ δα σας ξυπνήσω όλους να πάμε να πιάσωμε ζωντανούς τους Τούρκους στο Βοτσηφάρι και έπειτα δα πιάσωμε και τους άλλους που είναι στη Στράσανη και εντός ολίγων ημερών σας βεβαιώ δα δειπνήσωμεν εις την Κόνιτσαν. Ο παντοδύναμος σας έστειλε να ελευθερώσητε από την σκλαβιά και δα μας βοηθήσῃ · μη φοβάστε!». ⁽³⁾

Το πρωί της 9^{ης} Φεβρουαρίου ο Λοχαγός Παπανικολάου έδωσε το σύνδημα της επίθεσης. Οι Τούρκοι μετά από πείσμονα αντισταση μέχρι τις 11 η ώρα παρεδόθησαν, αφού είχαν δύο⁽²⁾ αξιωματικούς και επτά⁽⁷⁾ στρατιώτες νεκρούς, καθώς και επτά⁽⁷⁾ τραυματίες. Συνελήφθησαν εβδομήντα τέσσερις⁽⁷⁴⁾ αιχμάλωτοι, οι οποίοι απεστάλησαν στο Εφταχώρι. Η διλοχία είχε τρείς⁽³⁾ τραυματίες (Δεκανέας Μούσης Γεώργιος και οι στρατιώτες Βάλτος Οδυσσέας και Πίλιας). ⁽⁵⁾

Στην επιχείρηση αυτή συμμετείχαν και συνέδραμαν τον Λοχαγό Παπανικολάου οι οπλαρχηγοί Παπαδάτος και Μπλατσής, με αριθμό ανταρτών, καθώς και ο Παπαδημητρίου, Σπ. Χαρισιάδης, Χρ. Παπαδημούλης και Νάσης, που χρησιμοποιήθηκαν σαν οδηγοί.

Το μεσημέρι της ίδιας ημέρας επιτέθηκε κατά της διλοχίας Μόλιστας, τουρκικό σώμα δυνάμεως τριακοσίων⁽³⁰⁰⁾ περίπου ανδρών, που ήρθε από τον Πύργο, αλλά αποκρούστηκε και αποσύρθηκε με πολλές απώλειες. Κατά την έναρξη της επιθέσεως αυτής, ο Διοικητής της διλοχίας Λοχαγός Παπανικολάου, εκτιμώντας την κατάσταση, κάλεσε σε βοήθεια τον 1^ο λόχο του 22^{ου} συντάγματος, που ήταν στη Φούρκα.

Όταν ο Διοικητής του αποσπάσματος πληροφορήθηκε τις εχθρικές αυτές κινήσεις και τις συμπλοκές με τα τμήματά του, απέστειλε για φρουρά στην Φούρκα τον 2^ο λόχο του 22^{ου} συντάγματος με τον Ανθυπολοχαγό (ΠΖ) Νικολοδήμο και ανέθεσε τη διοίκηση του 1^{ου} τάγματος στον Λοχαγό (ΠΖ) Παπανικολάου Δημήτριο.

Στο διάστημα αυτό, ο 11^{ος} λόχος του 20^{ου} συντάγματος, που είχε διαταχτεί να μεταβεί στο Δίστρατο διαμέσου Σαμαρίνας, επειδή δεν μπόρεσε να πραγματοποιήσει την κίνηση αυτή, εξ αιτίας της μεγάλης χιονόπτωσης, κινήθηκε και έφτασε στο Ελεύθερο από την κατεύθυνση της Μόλιστας.

Στο Ελεύθερο είχε κάνει επιδρομή τουρκικό τμήμα πεντακοσίων-εξακοσίων(500-600) αντρών και προέβαινε σε λεηλασία του χωριού. Όταν όμως πληροφορήθηκε την κατάληψη της Μόλιστας και την κίνηση του 11^{ου} λόχου προς το Ελεύθερο, αποχώρησε εσπευσμένα, χωρίς να προλάβει να πυρπολήσει το χωριό, εκτός από οκτώ(8) σπίτια, τα οποία καταστράφηκαν ολοσχερώς.

Στις 10 Φεβρουαρίου, οι Τούρκοι, που ήταν συγκεντρωμένοι στον Πύργο, επιτέθηκαν και πάλι κατά των Ελληνικάντυμάτων Μόλιστας, προσπαθώντας να καταλάβουν δεσπόζοντα εδαφικά ερείσματα γύρω από το χωριό. Μετά από τρίφορη μάχη αποκρούστηκαν αφήνοντας πίσω τους τριάντα πέντε(35) νεκρούς και τραυματίες. Αποσυρόμενοι δεν επέστρεψαν στον Πύργο, που είχαν χρησιμοποιήσει σαν βάση εξορμήσεως, αλλά μινήθηκαν προς Κόνιτσα, οπότε ο Διοικητής του τάγματος κατελαβε και τον Πύργο, με δύναμη λόχου υπό τον έφεδρο Ανθυπολοχαγό Φράγκο.⁽⁵⁾

Μετά τα γεγονότα αυτά, στις 11 Φεβρουαρίου η διάταξη του αποσπάσματος ήταν η εξής: Δύο(2) λόχοι με δύο(2) πολυβόλα στη Μόλιστα, ένας(1) λόχος στον Πύργο, ένας(1) λόχος στη Φούρκα, ένας(1) λόχος στο Ελεύθερο, δύο(2) λόχοι στη Δροσοπηγή και τέσσερις(4) λόχοι στο Εφταχώρι με 4 πολυβόλα, τρείς(3) σταδμοί οπτικού τηλεγραφού και τμήμα χειρουργείου στη Φούρκα και συζυχαρχία πυρομαχικών στο Ντουτσκόν.

Οι Τούρκοι εγκατέστησαν προφυλακές μακριά από τις κατεχόμενες από τα Ελληνικά τμήματα θέσεις, στη γραμμή Εξοχή – Αγ. Νικάνορα – Προφήτη Ηλία.

Στις 13 Φεβρουαρίου, έφτασε στη Κόνιτσα ο Τσαβίτ πασσάς με δύο χιλιάδες(2000) άντρες και πέντε(5) πυροβόλα από τα οποία δύο(2) πεδινά, καθώς και άλλες ενισχύσεις από Δολιανά, με σκοπό να επιτεθεί εναντίον της Μόλιστας, επειδή η κατάληψη αυτής από

τα τμήματα του αποσπάσματος, είχε σαν αποτέλεσμα, να ματαιωθεί η καταστροφή των χωριών της λάκας του Αώου.

Ο Διοικητής του αποσπάσματος, Ταγματάρχης(ΠΖ) Καλογεράς, παρότι είχε σχετική πληροφόρηση για τις παραπάνω κινήσεις των Τούρκων, δεν ενίσχυσε τα τμήματα Μόλιστας, αν και του ζητήθηκε έγκαιρα από το Λοχαγό Παπανικολάου Δημήτριο. Είχε την άποψη, ότι με κάθε τρόπο έπρεπε να αποφύγει την διασπορά των δυνάμεών του, για να έχει την δυνατότητα να ανταποκριθεί, να συνδράμει εγκαίρως την III μεραρχία προς Λεσκοβίκι, εάν ελάμβανε τέτοια διαταγή. Με το σκεπτικό αυτό, διέταξε τον Λοχαγό Παπανικολάου, να περιοριστεί στη κατοχή της Μόλιστας, Αγίας Παρασκευής και Φούρκας και του απαγόρευσε την κατάληψη άλλων χωριών, γιατί αυτό εμπεριείχε τον κίνδυνο πρόωρης επίδειξης δύναμης, που ήταν αντίθετο, σε εκείνη τη φάση, με την αποστολή του αποσπάσματος.

Στις 14 Φεβρουαρίου περί την ώρα 3:30 μ.μ. παρατηρήθηκε κίνηση τουρκικής φάλαγγας μεγάλης δύναμης με πυροβολικό και μικρό απόσπασμα ιππέων, να βαδίζει επιδεικτικά από Κόνιτσα προς Μόλιστα.

Η δύναμη αυτή, εγκαταστάθηκε περίπου δύο(2) χλμ από τις προφυλακές των ελληνικών τμημάτων και έταξε δύο(2) πυροβόλα στον Προφήτη Ηλία της Τράπεζας. Η εγκατάσταση έγινε επιδεκτικά, με θόρυβο και με σαλπίσματα. Ο σκοπός του τρόπου εγκατάστασης ήταν προφανής. Επιζητούόντες να κάμψει το ηδικό των αμυνομένων.

Ο Διοικητής του τάγματος Μόλιστας, έχοντας απέναντί του πολύ ισχυρότερες δυνάμεις ζήτησε και πάλι ενισχύσεις από την Διοίκηση του αποσπάσματος, η οποία όμως είχε ήδη λάβει δια σήματος διαταγή της III μεραρχίας η οποία είχε ως εξής:

«Εντολή αποσπάσματος ούσης να ενεργήσει εν συνδυασμώ μετά της μεραρχίας, επιβάλλεται προ ενάρξεως επιχειρήσεως ίνα πάσα ενέργεια υμών γίνεται μετά περισκέψεως, αποφεύγοντας γενικώς κατά το δυνατόν εφικτόν, διασπορά δυνάμεων.»⁽⁴⁾

Κατόπιν αυτού, ο Διοικητής του αποσπάσματος δεν έστειλε καμία ενίσχυση στο τάγμα Μόλιστας, αλλά διέταξε τον Λοχαγό Παπανικολάου, σε περίπτωση ανάγκης εμπλοκής με υπέρτερες δυνάμεις, να το αποφύγει και να συμπτυχτεί στη γραμμή Αγ.Παρασκευή -

Φούρκα, όπου να αντισταθεί «πάσαις δυνάμεσι». Τούτο γιατί στη Φούρκα ήταν ευκολότερη η αποστολή ενισχύσεων, επειδή απείχε μόλις τέσσερις (4) ώρες, ενώ η Μόλιστα απείχε πορεία τουλάχιστον οκτώ (8) ωρών, μέσα από μονοπάτια, που λόγω κακοκαιρίας χιονιού και πάγου, ήταν σχεδόν αδιάβατα. Ωστόσο, το απόγευμα στις 15 Φεβρουαρίου, προώθησε στη Φούρκα ένα ακόμη λόχο του 22^{ου} συντάγματος, υπό τον Ανδυπολοχαγό Αλεξόπουλο.

Το πρωί στις 15 Φεβρουαρίου Τούρκοι επετέθησαν εναντίον των προωθημένων τμημάτων του τάγματος, αλλά αποκρούστηκαν και αποσυρθέντες εγκατέστησαν προφυλακές σε απόσταση δύο (2) χλμ από τις θέσεις των Ελληνικών τμημάτων. Η συμπλοκή αυτή δημιούργησε μέχρι τις 4:00 μμ. Σύμφωνα με υπολογισμούς του Διοικητού του τάγματος οι Τούρκοι άφησαν στο πεδίο της μάχης περίπου εκατόν ογδόντα(180) νεκρούς και τραυματίες, τους οποίους περισυνέλεξαν τη νύχτα με τη βοήθεια φανών. Από τα δικά μας τμήματα υπήρξε ένας (1) νεκρός και δύο (2) τραυματίες.⁽⁵⁾

Στις 17 Φεβρουαρίου το μεσημέρι, το απόσπασμα έλαβε διαταγή από την ΠΙ μεραρχία για συγκέντρωση όλων των δυνάμεών του τις εσπερινές ώρες της 19_{ης} Φεβρουαρίου στο Εφταχώρι ή Φούρκα, ανάλογα με τη διαμορφούμενη τακτική κατάσταση και να έχει ετοιμότητα να συμπράξει με τη μεραρχία, προελαύνοντας προς Μόλιστα, μόλις διεταχθεί.

Κατόπιν της παραπάνω διαταγής το απόσπασμα διέταξε τον ευρισκόμενο στη Μόλιστα Διοικητή του 1^{ου} τάγματος να τηρήσει τις θέσεις του και τον ενίσχυσε με δύο(2) ακόμη λόχους από την Φούρκα. Ταυτόχρονα έδωσε εντολή στον Διοικητή του 2^{ου} τάγματος του 22^{ου} συντάγματος, Λοχαγό Επισκόπου, να προωθηθεί από το Επταχώρι στη Φούρκα.

Την ίδια ημέρα στο Σαραντάπορο κατασκευάστηκε αυθημερόν γέφυρα από το Λοχαγό μηχανικού Λεωνίδα Χουδάλη, από την οποία πέρασαν άντρες και φορτηγά. Ανοίχτηκε επίσης, από χωρικούς Φούρκας και Δροσοπηγής, καθώς και στρατιώτες, η διερχόμενη από τον Προφήτη Ηλία Φούρκας ημιονική οδός, η οποία συντόμευσε την απόσταση μεταξύ των χωριών αυτών, κατά δύο(2) περίπου ώρες.

Στις 23 Φεβρουαρίου, τα παρατηρητήρια του 1^{ου} τάγματος αντε-

λήφθησαν, ότι οι εχθρικές προφυλακές είχαν αποσυρθεί. Επίσης, ο Διοικητής του λόχου που ήταν στο Ελεύθερο Ανθυπολοχαγός Πλατανιάς, κατερχόμενος προς το χωριό Πηγή, πληροφορήθηκε από τους προκρίτους της Κόνιτσας, σχολάρχη Παπακώστα, τον γραμματέα της Μητρόπολης Δόβα και τον ιατρό Μάλλιο, ότι ο τουρκικός στρατός με τον Τζαβίτ πασσά, είχε εκκενώσει την πόλη.

Με βάση τις πληροφορίες αυτές ο Διοικητής του αποσπάσματος έδωσε τις εξής εντολές:

Το 1^ο τάγμα που ήταν στη Μόλιστα, να κινηθεί στις 24 Φεβρουαρίου προς Κόνιτσα και να την ελευθερώσει. Το 2^ο τάγμα που βρισκόταν στη Φούρκα να κινηθεί προς Μόλιστα και η διλοχία του 23^{ου} συντάγματος να μεταβεί στον Πύργο και Καστάνιανη.

Το μεσημέρι τις 24^{ης} Φεβρουαρίου το 1^ο τάγμα του 22^{ου} συντάγματος με Διοικητή τον Λοχαγό(ΠΖ) Παπανικολάου εισήλθε στη Κόνιτσα. Η είσοδος των τμημάτων ήταν θριαμβευτική. Η υποδοχή από τους κατοίκους παλλαϊκή και ενθουσιώδης. Ο χόσμος ζητωκραύγαζε, και ο μητροπολίτης Σπυρίδων, φορώντας «χειραρχία», προσφώνησε με θερμά συγκινητικά λόγια τον Διοικητή του τάγματος.

Την 25^η Φεβρουαρίου συγκεντρώθηκαν στη Κόνιτσα όλες οι δυνάμεις του αποσπάσματος. Ο Διοικητής του έλαβε αμέσως μέτρα για τον αφοπλισμό των κατοίκων, συγκρότηση σώματος πολιτοφυλακής, σύλληψη και περιφρεσμό ογδόντα (80) περίπου Τούρκων, που είχαν παραμείνει στη Κόνιτσα και φρούρηση των τούρκικων οικιών, προκειμένου να αποστρέψει πιθανά έκτροπα. Εκεί πληροφορήθηκε, ότι τις τελευταίες ημέρες οι τουρκικές δυνάμεις ανέρχονταν σε τέσσερις χιλιάδες(4000) πεζούς, 6 πολυβόλα, 2 πυροβόλα.

Οι Τούρκοι συμπτυσσόμενοι κατέστρεψαν τις γέφυρες. Στη μεσογέφυρα είχαν γκρεμίσει ολοσχερώς το κεντρικό τόξο, ενώ στις υπόλοιπες δύο(2), είχαν προξενήσει μικρότερες ζημιές και έτσι ήταν βατές.

Την 27^η Φεβρουαρίου, μετά από διαταγή της ΗΠ μεραρχίας, το απόσπασμα έδωσε εντολή στο 2^ο τάγμα του 22^{ου} συντάγματος, να καταλάβει με δύο(2) λόχους το Αηδονοχώρι και με άλλους δύο(2) λόχους το Μολυβδοσκέπαστο. Το βράδυ της ίδιας ημέρας, το απόσπασμα, ελάμβανε διαταγή να μετακινηθεί προς Κορυτσά, με αποστολή την επιτήρηση του χώρου και την ασφάλεια των γραμμών ανεφοδιασμού της ΗΠ μεραρχίας.

Από τα αναφερόμενα προκύπτει το συμπέρασμα, ότι από όλες τις μάχες που έδωσε το απόσπασμα του Ταγματάρχη Καλογερά της V μεραρχίας, στο πλαίσιο της αποστολής του και των κινήσεων του από Επταχώρι προς Κόνιτσα, η μάχη της Μόλιστας ήταν η πιο σημαντική και καθοριστική για την απελευθέρωση της περιοχής.

Αξιωματικοί και στρατιώτες, αντιμετωπίζοντας τετραπλάσια σχεδόν εχθρική δύναμη, απέδειξαν ότι οι ηθικές δυνάμεις και η πίστη στον αγώνα και στη νίκη, επιβάλλονται στην αριθμητική υπεροχή. Πρέπει να σημειωθεί ότι στις επιτυχίες αυτές συνέβαλλαν πολύ οι κάτοικοι της Μόλιστας. Άντρες, γυναίκες και παιδιά προσέφεραν κάθε δυνατή υπηρεσία, προκειμένου τα μάχιμα τμήματα να είναι απερίσπαστα στην εκτέλεση της αποστολής τους. Σχεδόν εξασφάλιζαν τον επισιτισμό του τάγματος επειδή ο ανεφοδιασμός του, για πολλούς λόγους, ήταν δυσχερής. Δεν απέχει πολύ από την πραγματικότητα, να ισχυριστεί κανείς ότι η Μόλιστα δούλευε σαν ένα στρατόπεδο.

Αναφέρεται ότι οι κάτοικοι της Μόλιστας είχαν αποφασίσει να δωρίσουν στον Διοικητή του τάγματος, Λοχαγό(ΠΖ) Παπανικολάου Δημήτριο τιμητική «σπάδη» με χρυσή λαβή, πάνω στην οποία να ήταν χαραγμένη η επιγραφή «Τω γενναίω ελευθερωτή ευγνωμονύσα η κωμόπολις Μόλιστα», αυτό βέβαια δεν επιβεβαιώνεται από κάποια πηγή ότι πραγματοποιήθηκε⁽³⁾.

Για την μεγάλη αυτή νίκη της Μόλιστας, ασχολήθηκε και ο ευρωπαϊκός τύπος, ακόμη και η «Times» του Λονδίνου.

Το χραφείο τύπου, μετέδωσε την είδηση από Φιλιππιάδα ως εξής: «ΦΙΛΙΠΠΙΑΣ, 15 Φεβρουαρίου. – Αι ημέτεραι δυνάμεις συγκρούσθησαν χθες παρά την Μόλισταν μετά ισχυρού εχθρικού αποσπάσματος. Η μάχη διαρκέσασα πλέον των έξι ωρών κατέλειξεν εις πανωλεθρίαν των Τούρκων, εκ των οποίων περί τους 180 συνελήφθησαν αιχμάλωτοι. Την ιδίαν ημέραν οι Τούρκοι ενισχυθέντες επεχείρησαν αντεπίθεσιν εναντίον των ιδικών μας, αλλά απεκρούστησαν. Μετά το πέρας του αγώνος οι ημέτεροι έθαψαν 112 εχθρικά πτώματα. Έκ των φονευθέντων οκτώ ήσαν αξιωματικοί. Αι απώλιαι των ημετέρων ανέρχονται εις τέσσαρας μόνο τραυματίας. Ο πληθυσμός της Κονίτσης και των πέριξ χωρίων πανηγυρίζουν για την λαμπράν ταύτην νίκην των ελληνικών όπλων.»⁽³⁾

Με την απελευθέρωση της Μόλιστας και Κόνιτσας το Συγκρότημα της Β Μεραρχίας (Συγκρότημα Καλογερά) ολοκλήρωσε την αποστολή του. Οι πολύ δύσκολες επιχειρήσεις που ανέλαβε απέναντι σε υπέρτερες δυνάμεις, από την συγκρότησή του μέχρι την μετακίνησή του στην περιοχή Κορυτσάς, εστέφθησαν από απόλυτη επιτυχία. Τα αποτελέσματα των ενεργειών του μεγεθύνονται και προσλαμβάνουν ιδιαίτερη σημασία, εάν ληφθούν υπόψη οι τεράστιες δυσκολίες και αντίξοες συνθήκες που αντιμετώπισαν οι άνδρες του, λόγω πολύ χαμηλών θερμοκρασιών και έντονων χιονοπτώσεων, τόσο κατά τις μετακινήσεις, όσο και κατά την διεξαγωγή του αγώνα. Πρέπει να σημειωθεί, ότι τα τμήματα του αποσπάσματος είχαν διάταξη με μεγάλες αποστάσεις μεταξύ τους, σε μία περιοχή χωρίς οδικό δίκτυο, με ιδιαίτερα κακές καιρικές συνθήκες, που προκαλούσαν σοβαρά προβλήματα στις επικοινωνίες, τον ανεφοδιασμό και τις διακομιδές. Τα προωθούμενα τρόφιμα έφθαναν σε κακή κατάσταση, λόγω εναποδήκευσης στο ύπαιθρο, αλλά και πολλών φροτοεκφορτώσεων. Ιδιαίτερα το ψωμί έφθανε διαμελισμένο (τσιμένο) και για να μη πεταχτεί δίνονταν σαν τροφή στα μουλαριά. Οι άνδρες, για πολλές ημέρες τρέφονταν με ψωμί παρασκαναζόμενο από αλεύρι σίτου, βρίζας και αραβόσιτου. Σε πολλές περιπτώσεις ο Διοικητής του Αποσπάσματος αναγκάσθηκε να καταφύγει στην εκμετάλλευση επιτόπιων πόρων, που διέφευγαν απέδιδαν, αφού μόνο τυρί βρέθηκε σε επαρκή ποσότητα στη Φούρκα, ενώ σιτάρι και καλαμπόκι σε μικρές ποσότητες.⁽⁵⁾

Απέναντι στις συνθήκες αυτές, οι άνδρες του Αποσπάσματος (Αξιωματικοί και στρατιώτες), αντέδρασαν με αξιοθαύμαστη αντοχή, καρτερικότητα, θάρρος και καλή διάθεση, στοιχεία απαραίτητα για την διατήρηση του ηθικού και κατ' επέκταση της μαχητικής ικανότητας. Ήταν πράγματι οι μαχητές οι γενναίοι, οι σκληραγωγημένοι, οι καρτερικοί, οι αναμφισβήτητοι νικητές του πεδίου της μάχης.

Αυτόν τον υπέροχο μαχητή τιμούμε με μικρή ιστορική αναδρομή και παράλληλα, μέσα από τη σύντομη αναφορά των αγώνων του, της προσφοράς και της θυσίας του, να ανακαλέσουμε και να αισθανθούμε το πνεύμα της συγχλονιστικής εκείνης χρονικής περιόδου που ο λαός υπερέβη τα ελαττώματά του, τις ελλείψεις του,

τις αδυναμίες του και υψώθηκε στη σφαίρα εκείνων των πραγματικών αξιών που τον διακρίνουν, τον καταξιώνουν και τον κάνουν να μεγαλουνργεί.

Η 100στή επέτειος του Α' Βαλκανικού Πολέμου συμπίπτει με μία πράγματι σκληρή δοκιμασία του Ελληνικού λαού, λόγω της αντιμετωπιζόμενης πρωτοφανούς οικονομικής κρίσης. Το μήνυμα της ιστορίας ας αποτελέσει φάρο και οδηγό στον αγώνα για την υπέρβαση των δυσκολιών. Όπως τότε, από τα ερείπια της οικονομικής και στρατιωτικής καταστροφής το 1893 και το 1897, οδηγηθήκαμε σε ένα απίστευτο κατόρθωμα, έτσι και τώρα με ενότητα, σύμπνοια, αυτοπεποίθηση και σκληρό αγώνα σε όλα τα επίπεδα λαού και ηγεσίας μπορούμε να υπερβούμε την χρεωκοπία, να εξέλθουμε από το ομιχλώδες περιβάλλον της ταπείνωσης, να ανοίξουμε δρόμους ευημερίας και αναλάβουμε και πάλι δυναμικά το ρόλο που μας ανήκει στο Βαλκανικό γίγνεσθαι ως δύναμη σταθερότητας, συμβάλλοντας καθοριστικά στην εδραιώση της ειρήνης και ασφάλειας στην περιοχή, μέσα σε ένα πλαισιο αρχών, αλληλοσεβασμού, δημοκρατίας, ισότητας και κοινωνικής δικαιοσύνης.

Πηγές:

1. ΓΕΣ / Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού «Ο Ελληνικός Στρατός κατά τους βαλκανικούς πολέμους του 1912 – 1913» (Τόμος Β).
2. ΡΕΣ / Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού «Επίτομη ιστορία των βαλκανικών πολέμων 1912 – 1913».
3. Ηπειρωτικόν Ημερολόγιον «Η νέα Ελλάς» έκδοσης 1913.
4. Έκθεση επιχειρήσεων του αποσπάσματος της V μεραρχίας από 1^η Φεβρουαρίου 1913 μέχρι Μάρτιο του 1913.
5. Έκθεση επιχειρήσεων του 1^{ου} τάγματος του 22^{ου} συντάγματος.

Σημείωση:

Στα καταχωρημένα αποσπάσματα, από κείμενα διαφόρων πηγών, διατηρήθηκε ως είχε η γλώσσα, δεν κατέστη όμως δυνατή και η διατήρηση του πολυτονικού συστήματος, για τεχνικούς λόγους.

ΠΕΡΙΟΔΕΙΑ ΔΙΑΔΟΧΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ 30 Απριλίου - 11 Μαΐου 1913

Ο διάδοχος του ελληνικού θρόνου Γεώργιος επισκέπτεται τις πόλεις και τα χωριά της γραμμής Θεσσαλονίκης - Μοναστηρίου - Κορυτσάς για να διατρανώσει τα ελληνικά δίκαια επί της απελευθερωμένης Βόρειας Ηπείρου. Στην Κορυτσά διαβεβαίωσε τους κατοίκους ότι η πόλη τους θα ενσωματωθεί στην ελληνική επικράτεια. Την 5η Μαΐου ο πρίγκιπας Γεώργιος επισκέπτεται το Λεσκοβίκι, την Κόνιτσα, τα Ιωάννινα, το Αργυρόκαστρο, το Δελβινό και τους Αγίους Σαράντα. Σ' όλες τις πιο πάνω πόλεις της Ηπείρου τουρ επιδόθηκαν ψηφίσματα απιροπών οι οποίες αποτελούνταν από Έλληνες και Μουσουλμάνους κατοίκους και μάλιστα υπέρ της προέλασης του Ελληνικού στρατού ως το Βεράτι και την Αυλώνα. Στη Χειμάρρα τελευταίο σταδιού της περιοδείας του ακούστηκαν κραυγές «Προέλασις, Ένωσις ή Θάνατος» και του επιδόθηκε ψήφισμα επιτροπής της επαρχίας, όπου δηλωνόταν ότι «η Χειμάρρα Ελληνική ούσα καθ' όλον τον ρουν των αιώνων Ελληνική θα παραμείνει».

Ο διάδοχος Γεώργιος
(Σχίτσο Καραβία)

Όσον αφορά την υποδο-

χή του διαδόχου Γεωργίου στην Κόνιτσα ο Γάλλος ιστορικός και δημοσιογράφος Ρενέ Πυώ στο βιβλίο του «Δυστυχισμένη Βόρειος Ήπειρος» 1913 αναφέρει:

«... Το πλήθος έχει συγκεντρωθεί κάτω από τα πλατάνια στο πάνω μέρος της πόλης. Ο Μητροπολίτης με την περικόσμητη μήτρα του, της οποίας το χρυσάφι αστράφτει πάνω στην πορφυρή καλύπτρα είναι επικεφαλής του κλήρου. Οι ιερείς κρατούν κεριά δεμένα με γαλάζιες κορδέλες σε σχήμα τρίποδα καθώς διασταυρώνονται. Η παράταξη γίνεται προς τιμήν του νεαρού πρίγκιπα. Ο δρόμος που θα ακολουθήσουμε από την είσοδο της πόλης μέχρι την μητρόπολη είναι στρωμένος με χαλιά τα οποία έφεραν οι κάτοικοι επίτηδες από τα σπίτια τους. Μπροστά από κάθε πόρτα έχει στηθεί ένα είδος αναπαυτηρίου. Πάνω σε ένα τραπέζι με ωραιότατο άβητο τραπεζομάντιλο, πλαισιωμένες από ανθοδοχεία και γιρλάντες, είναι οι προσωπογραφίες του βασιλιά και του Βενιζέλου και μερικές λαϊκές αναπαραστάσεις ελληνικών νικών. Είναι ένας δρόμος δριάμβου που δεν έχω ξαναδεί. Στο πέρασμα του πρίγκιπα, από τα μπαλκόνια πέφτουν λουλούδια. Κοριτσόπουλες στην πρώτη γραμμή του πλήθους τον ραίνουν με αποστάγματα γιασεμιού και τριαντάφυλλου...»

Υποδοχή διαδόχου Γεωργίου στην Κόνιτσα.
Προς τον Μητροπολιτικό Ναό Αγίου Νικολάου.

ΥΠΟΔΟΧΗ ΤΟΥ ΔΙΑΔΟΧΟΥ ΣΤΗΝ ΚΟΝΙΤΣΑ ΤΗΝ 5.5.1913

Επιμέλεια: Χ.Γ.Γκούτος

Στην αδηναϊκή εφημερίδα "Πατρίς", φ. της 8.5.1913, δημοσιένθηκε το παρακάτω ειδησεογραφικό κείμενο, το οποίο είχε γραφεί πιθανότατα από ειδικό απεσταλμένο του Αδηναϊκού Πρακτορείου και στάλθηκε από τα Γιάννενα την επόμενη ημέρα, προς ενημέρωση και την περιοδεία του διαδόχου Γεωργίου στις ελευθερωθείσες χώμες της Β. Ηπείρου (Κορυτσά, Λεσκοβίκι, Κόνιτσα, Πρεμετή). Σε αυτό περιγράφονται τα περιστατικά της υποδοχής του διαδόχου του θρόνου στην Κόνιτσα (αφίσες, σημαίες, επιγραφές, συμμετοχή των κατοίκων της επαρχίας, επίσημοι, δοξολογία, προσφωνήσεις, τραγούδια, λαμπαδοφορία κ.α.). Ο συντάκτης του γράφει ότι η επίσκεψη στην Κόνιτσα έγινε την 6.5.1913, αλλά όπως προκύπτει και από άλλες πηγές, η επίσκεψη άρχισε την 5.5.1913. Για την ίδια επίσκεψη έγραψαν και οι εξής: ο Γάλλος δημοσιογράφος R. Ruaux (Δυστυχισμένη Β. Ήπειρος, εκδ. Τραχαλία, σελ. 149-152, όπου και σχετική φωτογραφία, ο Καστανιανίτης I. Καλογήρου (Κόνιτσα, τχ. 32-34/1964) και ο Π. Ρούβαλης (Κόνιτσα, τ. 1982 σελ. 70)

Ο Διάδοχος έφθασεν είς Κόνιτσαν χθὲς τὴν 5 μ.μ. Ἀπὸ ἐνωρίς εἶχον στηθῆ ἀψίδες καὶ σημαῖαι καὶ χωρικοὶ ἥρχοντο ἔφιπποι ἀπὸ μακράν.

"Εξω τῆς πόλεως ἀνέμενεν ὁ Μητροπολίτης Βελλᾶς καὶ Κονίτσης Σπυρίδων μετὰ τοῦ κλήρου τῆς πόλεως καὶ τῶν περιχώρων μετὰ λαβάρων τῶν ναῶν, σημαιῶν καὶ κλάδων. Ἀψίδες ἀρκεταὶ εἶχον στηθῆ. Ὅλη ἡ πόλις ἦτο πλουσίως διακεκοσμημένη. Ὅλα τὰ σπίτια εἶχον στολισθῆ μὲ εἰκόνας τοῦ Βασιλέως καὶ τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου.

Παντοῦ εἶχον ἀναρτηθῆ ἐπιγραφαὶ διάφοροι. Εἰς πολλὰς οἰκίας

έφαινοντο είκων τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου μέσα εἰς στεφάνους ἀνδέων μὲ λαμπάδας ἐπὶ πλουσίως ἐστρωμένων τραπεζῶν, ὡς ἄγια είκών. Ὁ δρόμος ἀπὸ ἑκατοντάδας μέτρων μέχρι Μητροπόλεως εἶνε ἐστρωμένος μὲ φύλλα κισσῶν καὶ μύρτων. Πλῆθος σημαιῶν ἐπικάθηται εἰς σπίτια, φράχτας, δένδρα, ὡς χιόνι χνανόλευκον. Καὶ αὐτὰ τὰ δένδρα ἀκόμη τῆς ὁδοῦ εἶνε στολισμένα εἰς τοὺς κορμοὺς καὶ κλάδους. Ὁ δρόμος ἀπὸ Μεσογεφυρῶν μέχρι Κονίτσης, ἀποστάσεως δύο ώρῶν μὲ ἀμάξι, ὁ ὅποιος εἶχε χαλάσει καὶ δὲν ἦτο βατός οὐδὲ εἰς ζῶα, ἐπεδιωρθόδη ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν, τῇ συνδρομῇ 500 κατοίκων τῆς πόλεως καὶ τῶν περιχώρων, καὶ τόσον καλά, ὥστε ἐπέρασεν ἀνέτως τὸ αὐτοκίνητον μέχρι Κονίτσης. Ὁ Διάδοχος μετέβη ἀμέσως εἰς τὸν ναὸν τῆς Μητροπόλεως Ἅγιου Νικόλαου, ὃπου εφάλη δοξολογία, παρισταμένων καὶ τοῦ Σεΐχη, τῶν Σοφτάδων καὶ πολλῶν Μουσουλμάνων. Ὁ Διάδοχος ἐντὸς τοῦ γαού ~~εκ~~εχαιρέτισεν ἐνθέρμως αὐτούς, οἱ ὅποιοι συγκεκινημένοι τοῦ ἐφωναζον:

«Τώρα ποὺ ἤλθατε σεῖς μᾶς ἐφέρατε τὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν ἀσφάλειαν. Εύρισκόμεδα εἰς τὸ σκοτάδι καὶ μᾶς ἐφέρατε τὴν ἄνοιξιν καὶ τὸ φῶς».

Οἱ κάτοικοι Κονίτσης κατὰ τὴν διέλευσιν τοῦ Διαδόχου τὸν ἔργαινον μὲ ἄνθη καὶ ἡσπάζοντο τὸ ξίφος του. Οἱ μαδηταὶ καὶ αἱ μαδήτραι τῶν Ἑλληνικῶν σχολείων καὶ οἱ μαδηταὶ τῶν Τουρκικῶν, μὲ σημαίας, ἐψαλλον μέχρι νυκτὸς κάτωθεν τῆς Μητροπόλεως ἄσματα πατριωτικά. Ἀπεφασίσθη ὅπως εἰς τὸ μέρος εἰς τὸ ὅποιον κατῆλθεν ὁ Διάδοχος τοῦ αὐτοκίνητου καὶ ἐπάτησε τὸ πόδι ἐπὶ τῆς γῆς τῆς Κονίτσης, ἐγερθῆ κοινῇ συνδρομῇ τῶν κατοίκων ναὸς τοῦ Ἅγιου Γεωργίου, τοῦ ἀγίου τῆς παλληκαριᾶς καὶ τῆς πραότητος, οὐ τὸ ὄνομα ἔχει καὶ τὸ Βασιλόπονλό μας, καθὼς εἶπεν ὁ ἐκφωνήτας τὸν λόγον ἐν ὄνόματι τοῦ λαοῦ τῆς Κονίτσης καὶ τοῦ Διαδόχου.

Τὴν ἐσπέραν οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν Κοινοτήτων τῆς περιφερείας Κονίτζης ἐξέφρασαν πρὸς τὴν Α. Υ. τὴν αἰωνίαν εὐγνωμοσύνην τῶν κατοίκων διὰ τὴν ἐπίσκεψίν Του καὶ τὰς εὐχαριστίας των διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Κονίτζης καὶ τὴν τάξιν καὶ τὴν ἐπικρατοῦσαν δικαιοσύνην, χάρις εἰς τὴν ἀμεροληψίαν τῶν Ἑλληνικῶν ἀρχῶν. Ἐξέφρασαν ἐπίσης τὴν εὐχήν, ὅπως ὁ νικητὴς Ἑλληνικὸς στρατὸς ἐλευθερώσῃ καὶ τοὺς ἔτι ύποδούλους ἀδελφοὺς τῶν βορείων μερῶν τῆς

΄Ηπείρου, στενάζοντας εἰσέτι ύπό τὴν Ἀλβανικὴν ἀναρχίαν, καθόσον εἶνε ἀδύνατον ὅπως καὶ τὸ ἐλευθερωθὲν μέρος τῆς Ήπείρου ζήσῃ ἐν εἰρήνῃ ἐφ' ὅσον τὰ φυσικὰ ὅρια τῆς Ήπείρου δὲν ἐλευθερωθοῦν τελείως. Κηρύττουν πρὸς τὸν πεπολιτισμένον κόσμον τὴν ἀμετάτρεπτον ἀπόφασιν τῶν κατοίκων νὰ ὑπεραμυνθῶσι τὰ δικαιώματά των ἐνόπλως.

Εἰς τοῦτο ὁ Διάδοχος ἀπήντησεν ὑποσχόμενος ὅτι θὰ ὑποβάλῃ εἰς τὴν Α. Μ. τὸν Βασιλέα τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν τὰς εὐχὰς ταύτας τῶν κατοίκων.

΄Η Α. Υ. ὁ Διάδοχος παρέθηκε γεῦμα εἰς τὴν Μητρόπολιν ὅπου ἐδρεύει καὶ εἰς τὸ ὄποιον παρεκάθισαν ὁ Μητροπολίτης καὶ ὁ Σεῖχος μετὰ τῶν ἀκολούθων του, οἱ ὑπασπισταὶ τοῦ Διαδόχου, ὁ εἰδικὸς ἀπεσταλμένος τοῦ Ἀθηναϊκοῦ Πρακτορείου καὶ οἱ λοιποί.

΄Ἐπίσης συμμετέσχον τοῦ γεύματος ὁ στρατηγὸς Λαγκλῆς ἀρχ. τῶν Γεν. Ἐπιτελῶν, ὁ στρατ. κ. Σοῦτσος καὶ ὁ Νομαρχῆς Φ. Φορέστης, οἱ ὄποιοι μετέβησαν εἰς Λιασκοβίκιον πρὸς συνάντησιν τῆς Α. Υ. Μετὰ τὸ γεῦμα ἔλαβε χώραν παρέλασις μὲ λαμπαδηφορίαν πρὸ τοῦ μεγάρου τῆς Μητροπόλεως, μετὰ τὴν ὄποιαν ὁ ἀντιπρόσωπος τῶν κατοίκων Κονίτσης προσεφύνησε τὸν Διάδοχον, κηρύξας ἐκ νέου τὰ ὅμορφων αἰσθήματα τοῦ Ηπειρωτικοῦ λαοῦ.

Μετὰ τὴν γενομένην πρὸς τὸ Διάδοχον ὑποδοχὴν ὑπὸ τοῦ Σεῖχον εἰς τὸ τζαμίον τῆς Κονίτζης, ἡ Α. Υ. ἀνεχώρησε διευδυνόμενος εἰς Πρεμετήν.

Κατὰ τὸ πόστον τῆς Κονίτσης μέχρι Πρεμετῆς διάστημα, οἱ κάτοικοι τῶν χωρίων συνηθροίζοντο εἰς τὰς ὁδούς, προπορευομένων τῶν ιερέων μὲ τὰ ἱερὰ αὐτῶν ἄμφια, κρατούντων τὰ λάβαρα τῆς ἐκκλησίας καὶ τὰ Εὐγγέλια.

ΨΗΦΙΣΜΑ
ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΚΟΝΙΤΣΗΣ Κόνιτσα, 5 Μαΐου 1913

Κόνιτσα, 5 Μαΐου

Ο Χριστιανικός και Μουσουλμανικός λαός της τε πόλεως και της Επαρχίας Κονίτσης επί τω ευτυχεί γεγονότι της αφίξεως εις την πόλιν ταύτην του πρώτου Έλληνος ηγεμονίδου της Α.Β. Υψηλότητος του Διαδόχου του Ελληνικού Θρόνου, συνελθών εις πάνδημον συλλαλητήριον ομοφώνως ψηφίζει:

Α: Εκφράζει τη Α.Β. Υψηλότητι την αιώνιον αυτού ευγνωμοσύνην επί τη παρουσία Αυτής εις τα μέρη ταύτα.

Β: Ευχαριστεί αύθις την Α. Μεγαλειότητα, τον διαφωτιστεφή ημών Βασιλέα Κωνσταντίνον, όστις δια της στρατηγικής περινοίας και του ανδρείου στρατού Του απηλευθέρωσε την χώρα μας και ήπλωσε και επ' αυτής το φώς της ελευθερίας και σα των πεφωτισμένων ενεργειών της κυβερνήσεώς Του εστερεώσε την ευνομίαν, την τάξιν και την ασφάλειαν απάντων υποχρέως θρησκεύματος και φυλής των κατοίκων της Επαρχίας ταύτης.

Γ: Υποβάλλει την δεράνη παράκλησιν και αξίωσίν του όπως η Α.Β. Υψηλότης ευδοκήση να διερμηνεύσῃ την ομόδυμον ευχήν της επαρχίας ταύτης προς την σεπτόν Αυτής πατέρα τον Βασιλέα των Ελλήνων Κωνσταντίνον, ως γενικόν προστάτην και κηδεμόνα της Ελληνικής φυλής ολοκλήρου, και την Κυβέρνησιν ίνα ευαρεστηθή να διατάξῃ την προσελασιν του νικητού Ελληνικού στρατού προς απελευθέρωσιν και των εις τα βόρεια τμήματα της Ηπείρου αλυτρώτων εισέτι και στενόντων υπό δουλείαν αδελφών. Διότι η Επαρχία ημών ακούει Θρήνους των πέραν της Ελληνικής κατοχής αδελφών ημών μύρια πασχόντων από τα ηνωμένα αφόρητα κακά της Τουρκικής τυραννίας και της Αλβανικής αναρχίας, είνε δ' αδύνατον και το ελευθερωθέν τμήμα της Ηπείρου να ζήσῃ εν ησυχίᾳ και να προαγάγῃ την οικονομικήν του ευεξίαν και ασφαλίσῃ την πολιτικήν του ευεξίαν, εφόσον δεν αποκατασταθώσι πλήρη τα φυσικά όρια της Ηπείρου δια το ένδοξον σκήπτρον της Α.Μ. του Βασιλέως των Ελλήνων Κωνσταντίνου ΙΒ'.

Δ: Διατρανεί ενώπιον σύμπαντος του πεπολιτισμένου κόσμου την στεράν απόφασίν του ότι είνε διατεθειμένος να αποδυθή και

πάλιν εις απεγνωσμένον αγώνα θυσιάζων και το αίμα του και την περιουσίαν του προς διεκδίκησιν των απαραγράπτων αυτού δικαίων προς ένωσιν μετά της Μητρός Ελλάδος.

Ε: Εκλέγει Επιτροπήν αποτελουμένην εκ των κ.κ. Μ. Ζήση εμπόρου, Κιαμήλ εφένδη Σεΐχη, Ν. Παπαχώστα, Αβεδδίν εφένδη Σεΐχη, Μπεκιάρη, Σερή Βέη, Παύλου Στυλιανού Ζησάκη εκ Παλαιοσελλίου, Αλή Βέη, Νικολάου Μώκα εκ Φούρκας, Χαρ. Ξυνού εκ Μολίστης, Ι. Βετσόπουλου εκ Πυρσογιάννης, και Γ. Οικονόμου εκ Βουρμπιάνης και εξουσιοδοτεί ταύτην όπως επιδώση το παρόν ψήφισμα τη Α.Β. Υψηλότητι και διαβιβάση αντίγραφον τούτου εις την Α.Μ. του Βασιλέα, την Ελληνικήν Κυβέρνησιν, τον Γενικόν Διοικητήν της Ηπείρου και την εν Λονδίνω Πρεσβευτικήν Συνδιάσκεψιν.

Εν Κονίση τη 5 Μαΐου 1913

Οι αντιπρόσωποι των Κοινοτήτων της Επαρχίας.

Η επιτροπή Συλλαλητηρίου και της πόλεως Κονίσης

Οι αντιπρόσωποι Βούρβιανης

Οι αντιπρόσωποι Παπίγκου

Οι αντιπρόσωποι Αρτσίστης Οι αντιπρόσωποι Μολίστης.

Υποδοχή διαδόχου στο Λεσκοβίκι

(Δεξιά ο Ορθόδοξος κλήρος και αριστερά ο Μουσουλμανικός).

Λεσκοβίχι. Αριστερά του Διαδόχου ο στρατηγός Δαγκλής
και δεξιά του ο Γενικός Διοικητής Ιωαννίνων Φορέστης.

Σε πρώτο πλάνο ο στρατηγός Σούτσος.

ΨΗΦΙΣΜΑ ΚΑΤΟΙΚΩΝ ΛΕΣΚΟΒΙΚΙΟΥ Λεσκοβίχι, 2 Απριλίου 1913

"Ο λαός της πόλεως Λεσκοβικίου και των περιχώρων κατάπληκτος αντιληφθείς ότι η μετά τοσούτους αιώνας ανακτηθείσα ελευθερία δια του αίματος του γενναιίου ελληνικού στρατού και η ένωσις του ελληνικού τούτου Βορείου τμήματος της Ηπείρου μετά της Μητρός Ελλάδος συζητείται εν τη Πρεσβευτική Διασκέψει, συνελθών εις πάνδημον συλλαλητήριον, του οποίου συμμετέσχον πάντες οι κάτοικοι Χριστιανοί και Μουσουλμάνοι, παμψηφεί και ομοφώνως διαμαρτυρόμενοι κατά του μελετωμένου ανοσιουργήματος τούτου, απεφάσισε να καθυποβάλη τη Α.Μ. τω Βασιλεί Κωνσταντίνω» και τη Κυβερνήσει και να απευθύνη προς την Πρεσβευτικήν Διάσκεψιν την σταθεράν και αμετάτρεπτον αυτού απόφασιν να χύση και την τελευταίαν ρανίδα του αίματός του υπέρ της ελευθερίας του ή να

ανεχθή οιανδήποτε μείωσιν ή απόσπασιν και του ελαχίστου τμήματος της Ελληνικωτάτης Ηπείρου από της ελευθερώτριας μητρός Ελλάδος".

ΦΗΦΙΣΜΑ ΠΟΛΕΩΣ ΛΕΣΚΟΒΙΚΙΟΥ

Λεσκοβίκι, 5 Μαΐου 1913

Προς την Α.Β. Υψηλότητα, τον Διάδοχον του Ελληνικού θρόνου

Υψηλότατε,

Καθυποβάλλοντες ευσεβάστως τη Υ.Β. Υψηλότητι το κάτωθι ψήφισμα παρακαλούμεν αυτήν θερμώς όπως διαβίβαση αυτό καταλήλως όπου δει προς διατράνωσιν των πόδων ημών και καθησύχασιν της εξεγηγρμένης κοινής γνώμης και συνειδήσεως.

Αφ'ης ημέρας ο γενναίος Ελληνικός Στρατός υπό την ηγεσίαν του λαοφιλήτου και δαφνοστεφούς Βασιλέως ημών επέδωκεν ημίν την ελευθερίαν, διακυθερνώμεδα πατρικώς και αμερολήπτως απολαύοντες εν ανέσει των αγαθών της ισονομίας και ισοπολιτείας. Ζηλότυποι της μετά μακραίωνα και μαύρην δουλείαν ανακτηθείσης ημών ελευθερίας μανθάνομεν ότι διάφοροι εχθροί πρύφιοι και φανεροί επιβουλεύονται αυτών, η δ' επικρατούσα μετάρροις κατάστασις εκνευρίζει κυριολεκτικώς την κοινήν γνώμην και συνείδησιν και οδηγεί ασφαλώς τον λαόν εις παρακινδυνευτικά και παράτολμα κινήματα.

Εν ονόματι του πολιτισμού και της φιλανθρωπίας διαμαρτυρόμεδα προς της ισχυρούς της γης και τον πεπολιτισμένον κόσμον να μην επιτρέψουν να γίνη η χώρα μας έρμαιον και παλαίστρα πολιτικών ραδιουργιών και δόλων και θέατρον σκηνών αιματοχυσίας και σπαραγμών οποδενδήποτε προερχομένων. Δηλούμεν δια του κατηγορηματικών τρόπου ότι θα ανταπεξέλθωμε κατ' αυτών, οιοιδήποτε και αν ώστε, και θα διεξαγάγωμεν απεγνωσμένόν αγώνα μέχρις εξοντώσεως.

Οι γόιοι και στεναγμοί των εις τα γειτνιάζοντα βόρεια διαμερίσματα αδελφών ημών υφισταμένων διώξεις και καταστροφάς ανεπανορθώτους υπό αγρίων ληστρικών ορδών συνταράσσουσι μέχρι δακρύων τας καρδίας ημών. Παρακαλούμεν θερμώς όπως διαταχθή

η προέλασις του νικηφόρου ημών στρατού μέχρι Βερατίου και Αυλώνος και τεθή απαξ δια παντός φραγμός εις τας ξενικάς επεμβάσεις και ραδιουργίας και τέρμα εις την παρούσαν ανώμαλον και εκνευριστικήν κατάστασιν.

Ἐν Λεσκοβικίῳ τη 5η Μαΐου 1913

Η επιτροπή του λαού της πρωτευούσης και των χωρίων της περιφερείας Λεσκοβικίου

Δήμαρχος: Χρίστος Βήδας
 Λουκάς Δημάρατος, Ιατρός
 Κήτας Γεωργάκης Σουλιώτης
 Βαγγέλης Τάσος Σουλιώτης
 Χαϊδάρ Ρούσης
 Νταμήν
 Χασάν Αλή
 Τεχή Ρούσης Φερήτ Σουζιχτάρ Πότα

Έλληνες αξιωματικοί στο Λεσκοβίκι.

Ο ΗΜΕΡΗΣΙΟΣ ΤΥΠΟΣ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ ΕΚΕΙΝΗΣ

Παραδέτουμε το πρώτο ημερήσιο φύλλο της εφημερίδας «ΗΠΕΙΡΟΣ» που εκδόθηκε την 2a Αυγούστου του 1913. Μέχρι τότε και για πέντε χρόνια, η συγκεκριμένη εφημερίδα εκδίδετο σε εβδομαδιαία βάση. Παρατηρούμε ότι στην πρώτη σελίδα υπάρχουν δύο δημοσιεύσεις με τίτλους «ΝΕΑ ΠΕΡΙΟΔΟΣ» και «ΟΥΤΕ ΜΙΑΝ ΣΠΙΘΑΜΗΝ». Στο πρώτο δημοσίευμα η εφημερίδα αναπτύσσει τους λόγους της ημερήσιας πλέον κυκλοφορίας της, στο σε δεύτερο εκφράζεται κυρίως η αγωνία για την τύχη της απελευθερωμένης Βόρειας Ηπείρου, δεδομένου ότι από τις 23 Μαΐου 1913 είχε κυκλοφορήσει η είδηση για επικείμενη απόφαση της Πρεσβευτικής Διάσκεψης του Λονδίνου να παραδώσει εδάφη της Ηπείρου στο νεοσύστατο κράτος της Αλβανίας. Η είδηση αυτή προκάλεσε διεργασίες για την συγκρότηση εδελοντικών σωμάτων Ηπειρωτών στα Ιωάννινα. Στις 29 Μαΐου απαγορεύεται διεξαγωγή Πανηπειρωτικού συλλαλητηρίου στην Αθήνα. Στο συλλαλητήριο το οποίο είχε προγραμματισθεί στις στήλες του Ολυμπίου Διός όταν εκδηλωνόταν η διαμαρτυρία των "εν Αθήναις και Πειραιή Ηπειρωτών" για την επαπειλούμενη επιδίκαση μερών από τα εδάφη της Ηπείρου στο νέο Αλβανικό κράτος και για τον "σφραγιασμόν των εθνικών δικαιών" από την Ιταλία και τις λοιπές Μεγάλες Δυνάμεις που συνεδρίαζαν διαμέσου των πρεσβειών τους στο Λονδίνο.

Κρίνουμε σκόπιμο να παραδέσουμε αποσπάσματα από τα δύο δημοσιεύματα της "ΗΠΕΙΡΟΣ" προκειμένου ο αναγνώστης να γίνει κοινωνός του πνεύματος εκείνης της εποχής, όπως αυτό εκφράζοταν με εθνική υπερηφάνεια για εθνική εφορία αλλά και με την αγωνία για την τύχη των απελευθερωμένων εδαφών της Βόρειας Ηπείρου.

ΝΕΑ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

«Με το σημερινόν πρώτον φύλλον εγκαινιάζομεν την καθημερινήν από τούδε έκδοσιν της ΗΠΕΙΡΟΥ και εισερχόμεδα εις το Ε^{ON} έτος από της εκδόσεώς της». Η νέα αυτή περίοδος και η καθημερινή έκδοσις συμπίπτει εις ημέρας τοιούτου εδνικού χλέους και εδνικού μαγαλείου, ώστε ενσυνειδήτως αισθανόμαστε την ανάγκην, εις την εορταστικήν ταύτην χαράν των πολυσήμαντων τούτων δια την εφημερίδα μας εγκαινίων να στραφώμεν προπαντός ευγνωμόνως προς εκείνους οίτινες εμεγάλιναν, επλάτυναν, εστερέωσαν τους ορίζοντες μας πανσέπτου Ελλάδος, ήνοιξαν νέας λεωφόρους προς όλα τα τέκνα του Πανελλήνιου και ενέπνευσαν εις ταύτα την ορμήν μας νέας ζωής, νέας δράσεως, νέου σφρίγους, νέου φρονήματος και μεγαλείου.

Εις ημέρας τοιαύτας, υπό τοιαύτα αισθήματα και τοιαύτας συναισθήσεις ολοκλήρου του Πανελλήνιου, η εφημερίς μας παρά από τον περιορισμένον αέρα ενός εβδομαδιαίου δημοσιογραφικού οργάνου εις τον δαιδαλώδη και πολυτάραχον ορίζοντα μας καθημερινής εκδόσεως. Πράττει τούτο όχι ασυνειδήτως, από προτρέχουσα των καιρών ή μη υπολογίζουσα τα διπλοχαρακωμένα Μπιζάνια των εμποδίων και δυσχερειών όσα προστίθενται εις μίαν τοιαύτην απόπειραν. Άλλα συναισθανομένη βαθύτατα ότι η ιδιαιτέρα πατρίς μας η φιλτάτη Ήπειρος υπέρ ης τας δημοσιογραφικάς της δυνάμεις διέδεσεν η εφημερίς μας, υπό τα χρυσά δώρα της σημερινής ελευθερίας της, έχει απόλυτον επείγονταν ανάγκην τοιούτου καθημερινού οργάνου αφωσιαμένον τελείως εις αυτήν. Το χθεσινόν αρνητικό έργον, το χθεσινού μαρτυρικόν έργον, το χθεσινόν έργον μόνον του δημοσίου κατηγόρου και του εισαγγελέως προς την Ευρωπαϊκή γνώμην της χθες απεχδούς και απολιτίστον τυραννίδος, σήμερον είναι ανάγκη να γίνη θετικόν δια μίαν πατρίδα αφυπνιζομένην και εν τη ευγενεί αφυπνίσει της τείνουσαν τους βραχίονας προς ότι είνε η δόξα, η ευτυχία, ο πολιτισμός και η ευδαιμονίας της ...»

ΟΥΤΕ ΜΙΑ ΣΠΙΘΑΜΗΝ

«Οι δύο τελευταίοι πόλεμοι του 1912 και 1913 εις τους οποίους κατ' εξοχήν και έδρασε και εμεγαλούργησε και θυσίας μεγαλειώδεις εις αίμα και δαπάνας υπέστη η Ελλάς, χάριν απελευθερώσεως εκατομ-

μυρίων στεναζόντων Ελλήνων, ως πόλεμοι ιεροί, αγώνες απελευθερωτικοί και ιδεωδώς ευγενείς, πρέπει να εστερέωσαν και εν τη πλέον ελαστική και υπολογιστική συνειδήσει ότι ουδείς πλέον έχει δικαίωμα να υποδουλώνη λαούς, όταν ποταμοί αιμάτων λαών χύνονται δια να καθαρίζωσι το έδαφος από την δουλείαν και καθαίρουνσα η παμφάγος του πολέμου φωτιά καίει πάσαν τυραννίαν χάριν της αποκαταστάσεως εκάστης εδνικότητος και της ησύχου ζωής της εν τω ιδίω της πολιτισμώ και ταις ιδίαις αυτής παραδόσεσιν. Από το πνρ τοιούτου πολέμου ηλευθερώδη -όσον τμήμα της απελευθερώδη- και η πατρίς μας Ἡπειρος. Δια τους φαύλους υπολογισμούς ασυνειδήτων συμφεροντολόγων μένει εισέτι εκκρεμής η οριστική τύχη της εις μαν Συνδιάσκεψιν, όπου κατ' εξοχήν το δόγμα των εδνικοτήτων και η ευημερία τούτων ετέθη ως αρχή. Και μολονότι εις την συνείδησιν την Ευρωπαϊκήν πρέπει ήδη τελείως να εχαράχθη ο ηδικός νόμος τον οποίον οι τελευταίοι πόλεμοι εστερέωσαν και εις τας ασυνειδησίας της διπλωματίας να ετέθη ως φραγμός ότι ουδείς δικαιούται ήδη να υποδουλώνη λαούς δια τα συμφέροντά του, επειδή εισέτι υπάρχουντι μερικά Ευρωπαϊκά δημοσιογραφικά όργανα ασυνείδητα εγείροντα ένα υστερόβουλον αγώνα πέριξ του αλλοκότου πολιτικού νηπίου...»

Αλλά διά να είνε πληροφορημένα επακριβώς τα όργανα ταύτα, επανατονίζει η Ηπειρωτική φωνή, όπως ετόνισε πλειστάκις, ότι δεν δίδονται λαοί εξημερωμένοι, πεπολιτισμένοι και ακμαίοι, χθες ελευθερωθέντες και προς την ελευθερίαν ταύτην μόνον απ' αιώνων αφορώντες, δεν δίδοντα λαοί εις ορδάς ασυντάκτους τζομπάνηδων και ληστοφυγοδίκων, οι οποίοι μαγειρεύονται εις πρωτότυπον κράτος, διότι έτυχε μερικοί ανάδοχοί των να έχουν συμφέρον προς τούτο...

Με ποια και τίνα συστατικά δέλει επί τέλους η Ευρώπη να αποτελέση το πολιτικόν τούτο κατασκεύασμα κράτος. Ηπειρωτική όμως σπιδαμή και δραξ Ηπειρωτών ακόμη δεν δύναται κατ' ουδένα λόγον να συγχωνευθή εις τοιαύτα πειράματα. Τέκνον από αιώνων η Ἡπειρος τείνον τα χέρια προς την μητέρα Ελλάδα και περιπτυχείν ήδη τον τράχηλόν της δεν δύναται να αποσπασθή...».

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΗΣ ΚΟΝΙΤΣΑΣ ΠΡΙΝ ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ

Η Κόνιτσα καθώς η Οθωμανική κυριαρχία έφθινε και όλα έδειχναν πως η πολυπόθητη ελευθερία ήταν προ των πυλών της, είχε να επιδείξει μια αξιοδαύμαστη πνευματική ηγεσία, αλλά και πολλούς καλλιεργημένους ανθρώπους. Κατά τον Τάκη Παπαδημούλη η Κόνιτσα μολονότι μικρή πολίχνη με πληθυσμό γύρω στις 2.500 κατοίκους, διατηρούσε στα περισσότερα σπίτια της αστική παράδοση, που στην Ήπειρο μόνον στα Γιάννινα, στην Καρδα και στην Πρέβεζα υπήρχε. Ίσως αυτό αφειλόταν και στο γεγονός ότι η Κόνιτσα ήταν το κέντρο μιας πολυπληθούς και εύρωστης Επαρχίας.

Στη κορυφή της πυραμίδας της πνευματικής ηγεσίας πάντοτε έστεκαν οι εκάστοτε Μητροπολίτες:

Ξεχωριστή στο χώρο της Κόνιτσας και της Παιδείας ήταν η φυσιογνωμία του μέγιστη ρέτσος Σχολάρχη Νικολάου Παπακώστα. Τις λίγες μεν αλλά ουσιώδεις πληροφορίες για τους Μητροπολίτες Κωνσταντίνο Αράπογλου ή Αράβογλου και Σπυρίδωνα Βλάχο καθώς και για τον Νικόλαο Παπακώστα τις αντλούμε από τα δυσέβρητα πονήματα του Δημοδιδασκάλου Σταύρου Γκατσόπουλου με τίτλο "Κόνιτσα" και του Τάκη Παπαδημούλη. "Η Κόνιτσα που έφυγε". Φυσικά για τον Σπυρίδωνα Βλάχο ο κάθε μελετητής μπορεί να αντλήσει αρκετό υλικό από βιβλία που έχουν εκδοθεί αλλά και από τα αρχεία της Εκκλησίας.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΑΡΑΠΟΓΛΟΥ

Ο Μητροπολίτης
Κωνσταντίνος Αράπογλου.

πής σε Μητρόπολη, ο Μητροπολίτης Βασίλειος λόγω της προχωρημένης ηλικίας του παραιτήθηκε των ποιμαντικών του καθηκόντων και τον διαδέχθηκε ο Επίσκοπος Ροδοστέλλου (Ανδριανούπολεως) Κωνσταντίνος.

Οι Κονιτσιώτες προετοίμασαν μεγαλοπρεπή και λαμπροτάτη υποδοχή. Πάντα κατά τον Σ. Γκατσόπουλο, όταν ο νέος Μητροπολίτης εισήλθε στον Ιερό Ναό Αγίου Νικολάου τον προσεφώνησαν «... δι' εμπνευσμένης προσλαλιάς οι τότε φερέλπιδες νέοι τελειόφοιτοι αμφότεροι της Νομικής Αθηνών Θεμιστοκλής Πατέρας και Ξενοφών Αδαμαντίδης.

Ο καλλιεπής λόγος του Πατέρα ήρχιζεν ούτω:

«Απείρους και βαθείας ευχαριστίας εκφράζουσα άπασα η Επαρχία τη Φιλοστόργω Μητρί Εκκλησία», του δε Αδαμαντίδου. «Ως ωραίοι οι πόδες των Ευαγγελιζομένων ειρήνην των εναγγελιζομένων τα αγαθά...»

Εποίμανε την Μητρόπολη Βελλάς και Κονίτσης από το 1899 έως το 1905. Κατά τον Τάχη Παπαδημούλη, ήταν ευρείας μόρφωσης και εξαιρετικού ήθους.

Κατά τον Σ. Γκατσόπουλο, τον Επίσκοπο Γερμανό αντικατέστησε ο Βασίλειος ο οποίος εποίμανε την Μητρόπολη επί μία ολόκληρην εικοσιπενταετίαν.

Κατά την μακράν ποιμαντορία του Βασιλείου τον Ιούνιο του 1895 η Επισκοπή Βελλάς και Κονίτσης προήχθηκε σε Μητρόπολη με την 78η θέση στο Συνταγμάτιο των Μητροπόλεων. Μετά τέσσερα περίπου έτη από της προαγωγής της Επισκο-

Επί της Αρχιερατείας του Κωνσταντίνου ανακαινίσθηκε το Μητροπολιτικό Μέγαρο στην Κόνιτσα και κατασκευάσθηκε καλλιμάρμαρος χρήνη που φέρει στην μετώπη την επιγραφή:

ΑΡΧΙΕΡΑΤΕΥΟΝΤΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΑΡΑΒΟΓΛΟΥ ΕΤΟΣ 1903.

Ο Μητροπολίτης Κωνσταντίνος το 1905 μετατέθηκε στην Τραπεζούντα το δε 1924 ανήλθε στον Πατριαρχικό Θρόνο της Κωνσταντινουπόλεως πλην όμως το επόμενο έτος οι Τούρκοι τον εξόρισαν στο Άγιο Όρος όπου και απέδανε.

Αναφορικά με το έργο του Κωνσταντίνου στη "ΦΩΝΗ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ" (Φύλλα 449/19.10.1901 και 458/21.12.1901) διαβάζουμε κυρίως κρίσεις ευμενείς.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΒΛΑΧΟΣ

Ο Μητροπολίτης
Σπυρίδων Βλάχος

Την 6η Ιουλίου, 1906 Μητροπολίτης Βελλάς και Κονίτσης εκλέχηκε ο Πανοσιολογιώτατος Αρχιεπανδρίτης Δράμας, ο από την Ρουψιά Πωγωνίου καταγόμενος Σπυρίδων Βλάχος.

Η παρουσίαση του Μεγάλου αυτού Ιεράρχη από τον Σ. Γκατόπουλο αποτελεί μνημείο γραπτού λόγου γι' αυτό μεταφέρουμε αυτούσια τα γραφόμενά του.

«Τις εξ ημών, των πρεσβυτέρων ἡδη την ηλικίαν δεν ενδυμείται τον πλήρη σφρίγους και ζωτικότητος νεαρόν τότε τούτον Ιεράρχην με την κατάμαυρον ως ἐβενος γενειάδα, την μακρά κόμην την επιβλητικήν φυσιογνωμίαν με την αέτειον ρίνα και τους μεγάλους σπινθηροβόλους οφθαλμούς, τον περιοδεύοντα

συχνότατα εις άπαντα τα χωρία της επαρχίας και διορισμού διδασκάλων και εις τα μικρότερα ακόμη χωρία.

Τις δεν αναμιμνήσκεται ευγνωμόνως τον θερμάναντα δια της Θερμουργού πνοής του πολλάς ψυχάς κεκυηκυίας (χουρασμένες) και καρδίας αποτεθαρριμένας από τα πολλά δεινά και απερίγραπτα βασανιστήρια άτινα υφίσταντο από τους Τουρκαλβανούς Λιάπηδες και ιδίως τους απαισίους και ειδεχθείς Καραμουρατάτες τους οικούντας εις Μεσαριάν, την λίαν επιτυχώς προσονομαζούμενην Λυκοφωλιάν, οίτινες είχον καταστεί ο φόβος και τρόμος και η αληθής μάστιγξ των κατοίκων ολοκλήρου της Επαρχίας.

Τις δεν ενδυμείται ευγνωμόνως τον κλεινόν τούτον εδνεγέρτην Αρχιερέα, τον συντελέσαντα τα μέγιστα εις την τόνωσιν, έξαρσιν και εξύψωσιν του εδνικού φρονήματος ημών των ραγιαδοπαίδων, με την εμφύσησιν και ενστάλαξιν εις τας αγνάς τότε αδώνταις και τρυφεράς καρδίας μας των δύο αδανάτων ιδεωδών, την λατρείαν και σεβασμόν προς την Ορθόδοξον ημών θρησκείαν και την άνευ όρων αγάπην προς την ωραίαν μας Πατρίδα, υπό των υπ' αυτού διοριζούμενων και το πλείστον μισθοδοτουμένων διδασκάλων κατά πάντα αξίων της ιεράς των αποστολής.

Τις δεν ενδυμείται τον μετέπειτα πρωτεργάτην του ενδόξου Βορειοηπειρωτικού αγώνα 1914 τον πρωτοστατήσαντα εις την ίδρυσιν της Αυτονόμου Ηπείρου, διότι αι σκληραί και ανάλγητοι Μεγάλαι δυνάμεις, προεξαρχούσης της Ιταλίας παρέδωσαν τον Ελληνικώτατον πληθυσμόν της εις τους όνυχας δευτέρου θηρίου του Αλβανού, αμφοβιρρωτέρου του πρώτου του Τούρκου.

Τις δεν αναμιμνήσκεται μετ' ευλαβείας τον μετέπειτα λαμπρόν Ιεράρχην Ιωαννίνων τον ωφελήσαντα ποικιλοτρόπως τα Ιωάννινα και την Ήπειρον, τέλος Μακαριώτατον Αρχιεπίσκοπον Αθηνών και πάσης Ελλάδος αοίδιμον Σπυρίδωνα, τον αποθανόντα την 21ην Μαρτίου 1956».

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΠΑΠΑΚΩΣΤΑΣ

Δημοδιδάσκαλος
Νικόλαος Παπακώστας

Δημοδιδάσκαλος ο εγγονός του Νικόλαος Ν. Παπακώστας και μειλίχιος αλλά κατά περιστάσεις σοβαρός διδάσκαλος. Για την εποχή εκείνη ήταν αρτιότατα κατηρτισμένος και βαθειά εμπνευσμένος καθοδηγητής, έχοντας επίγνωση ότι επιτελούσε έργο εθνεγερτικό. Κατά τον Σ.Γ., ο αποίος ας σημειωθεί ήταν δημοδιδάσκαλος, πολλοί πνευματικοί άνθρωποι της εποχής του όφειλαν τη μόρφωσή τους και το «εν ζην» στον Ν.Π.

Οι σοφές του παρακαταδήκες και συμβουλές του στους νεότερους τότε διδασκάλους εύρισκαν βαθειά απήχηση και θεωρούνταν κατά κάποιον τρόπο «Περιπατητικός διδάσκαλος - Νέος Σωκράτης». Όλοι του άκουαν με μέγιστη προσοχή, ο δε σεβασμός τους ήταν απεριόριστος.

Ήταν δεξί χέρι του Μητροπολίτη Σπυρίδωνα στο εθνικό θέμα ένταξης της βορείου Ηπείρου στον Ελλαδικό κορμό. Και στα γερά-

Ο Σ. Γκατσόπουλος απονέμει στον Ν. Παπακώστα Σχολάρχη εν Κονίτση τον τίτλο «του Λειτουργού των Μουσών».

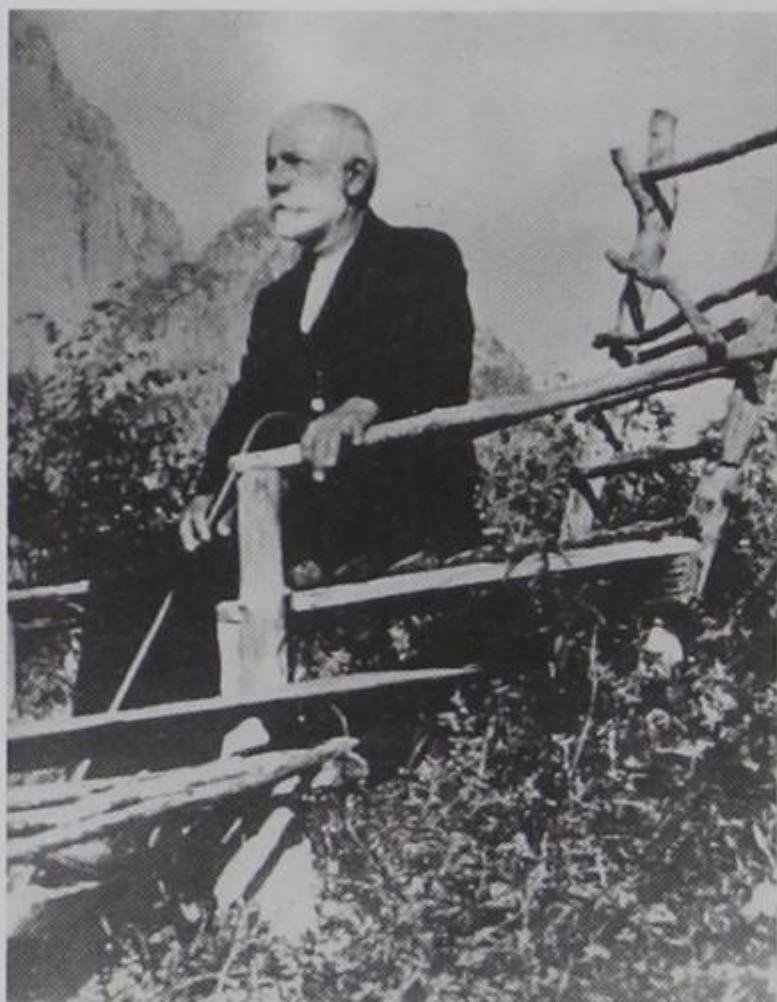
Ο Ν. Παπακώστας ήταν για πενήντα ολόκληρα χρόνια Σχολάρχης της Κόνιτσας. Πάντα κατά τον Σ.Γ. ο Ν.Π. ήταν ένας σοφός παιδαγωγός και μύστης μέγας Εθναπόστολος που μδροφώσε πολλές γενιές Κονιτσιωτών πουλών. Για τις δύσκολες εκείνες εποχές ήταν φαρός τηλαγής που παρέζηε αόκνως τα φώτα του σε εκατοντάδες Ελληνόπουλα.

Ήταν πράος, άλλωστε τούτο δείχνουν και οι φωτογραφίες του τις οποίες ευγενώς μας παρεχώρησε ο εγγονός του Νικόλαος Ν. Παπακώστας και μειλίχιος

αλλά κατά περιστάσεις σοβαρός διδάσκαλος. Για την εποχή εκείνη ήταν αρτιότατα κατηρτισμένος και βαθειά εμπνευσμένος καθοδηγητής, έχοντας επίγνωση ότι επιτελούσε έργο εθνεγερτικό. Κατά τον Σ.Γ., ο αποίος ας σημειωθεί ήταν δημοδιδάσκαλος, πολλοί πνευματικοί άνθρωποι της εποχής του όφειλαν τη μόρφωσή τους και το «εν ζην» στον Ν.Π.

Οι σοφές του παρακαταδήκες και συμβουλές του στους νεότερους τότε διδασκάλους εύρισκαν βαθειά απήχηση και θεωρούνταν κατά κάποιον τρόπο «Περιπατητικός διδάσκαλος - Νέος Σωκράτης». Όλοι του άκουαν με μέγιστη προσοχή, ο δε σεβασμός τους ήταν απεριόριστος.

Ήταν δεξί χέρι του Μητροπολίτη Σπυρίδωνα στο εθνικό θέμα ένταξης της βορείου Ηπείρου στον Ελλαδικό κορμό. Και στα γερά-

N.P. στο Μοναστήρι
Στομίου.

Δημοσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κονίτσας

άρθρων που ξεπήδησαν από τα εκπαιδευτήρια της Επαρχίας μας.

ματά του ακόμη επισκέπτονταν τα στην Κόνιτσα λειτουργούντα σχολεία, παρών πάντοτε στις εορταστικές εκδηλώσεις μετείχε σε συζητήσεις και έδιδε τις προσήκουσες κατευθύνσεις.

Εν κατακλείδι ο Σ.Γ. καταδέτει πως ο Ν. Παπακώστας «Ήτο όντως μία πηγή γνώσεων ακένωτος».

Η ανάρτηση της φωτογραφίας του στα Δημοτικά Σχολεία της πόλης μας θα ήταν ελάχιστος φόρος τιμής σ' αυτόν που τόσα προσέφερε σε δύσκολους χαιρούς στην Παιδεία του τόπου μας και ίσως υπήρξε η απαρχή τόσων καλλιεργημένων ανθρώπων που ξεπήδησαν από τα εκπαιδευτήρια της Επαρχίας μας.

Ο Ν. Παπακώστας σε σχολική εκδήλωση του σημερινού Β' Δημοτικού.

Η ΒΟΥΡΜΠΙΑΝΗ ΚΑΤΑ ΤΙΣ ΤΕΛΕΥΤΑΙΕΣ ΔΕΚΑΕΤΙΕΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ 1875-1913

Επιμέλεια: ΛΗΔΑ ΣΩΤΗΡΙΟΥ

Από απόψεως πληθυσμού η Βουρμπιανή μετά το 1875 δεν ευρίσκεται στο ζενίθ, διότι οι Βουρμπισνίτες έχουν αρχίσει κιόλας να εξπατρίζονται οικογενειακώς. Γύρω στα 1880 με 1890 απαντούμε όλοκληρες σχεδόν Βουρμπιανίτικες παροικίες στα Γιάννενα, στην Λάρισα, στο Καζακλάρι, στο Λαύριο, στην Αθήνα, Πειραιά, Ναύρο και σε άλλα μέρη της Ελλάδος, της Τουρκίας και του εξωτερικού.

Από απόψεως όμως προόδου, εξελίξεως και πολιτισμού μετά τα 1875 ή μάλλον μετά τα 1880 φθάνει σεην ακμή της. Και σ' αυτό συμβάλλουν τα ξενιτεμένα τέκνα της και οι ευεργέτες και δωρητές της με επικεφαλής τον αείμνιο Χαρίση Ζήκο ή Τζομπάνο.

Αυτή λοιπόν η εποχή μπορεί να ονομασθεί «Χρυσή εποχή» για την Βουρμπιανή.

Από το 1875 μεχρι και το 1913 έχουμε περί τους σαράντα μουχτάρηδες, στρατεστούς και δημογέροντες (εκτενής αναφορά των ονομάτων τους υπάρχει στο Τεύχος Γ' του Αναστασίου Ευθυμιάνου - Η Βουρμπιανή της Ήπειρου σελ. 213-214).

Η Βουρμπιανή είχε κατά την περίοδο εκείνη, το 1870, δεκατρείς παπάδες! Το χωριό ήταν διηρευμένο σε επτά-οκτώ ενορίες. Μετά το 1890 όμως που οι ιερείς λιγόστεψαν, περιορίστηκαν και οι ενορίες. Από τους ιερείς που προαναφέραμε μόνο τέσσερις ζούσαν κατά το 1913.

Ανέδειξε άξιους επιστήμονες, κυρίως γιατρούς. Τον Ι. Αποστολίδη, τον Λουκά Δημ. Δημάρατο (1851-1914), τον Χρήστο Γ. Φύλλα (1857-1918), τον Χαράλαμπο Τσούκαλη (1859-1942), τον Γεώργιο Οικονόμου (1867-1919), τον Αλέξιο Απ. Τράντα (1867-1961), πασί-

To Σχολείο Βούρμπιανης

γνωστό και διευδούνε φήμης οφθαλμίατρο, τον Απόστολο Ιωάν. Εξάρχο, τον Μάρκο Τζουμάρα και, τέλος, τον γιατρό Αλέξιο Γεωργίου Κυπαρίση που γεννήθηκε στην Βούρμπιανη περί το 1874 και για τον οποίον έχουμε ελάχιστες πληροφορίες.

Σημαντικά τέκνα της Βούρμπιανης, επίσης, ήταν δικηγόροι, αρχιτέκτονες, μηχανικοί, γυμνασιάρχες, καθηγητές, δάσκαλοι, λογοτέχνες, ποιητές (Τέλος Άγρας), φαρμακοποιοί, πρωτομάστορες ή λαϊκοί αρχιτέκτονες και εργολάβοι, οι οποίοι έζησαν και εργάσθηκαν σε Λαύριο, Λάρισα, Πάτρα, Ιωάννινα και σε άλλα μέρη.

Υπήρχαν μαγαζιά και εργαστήρια, έμπορο- μπακάλικα, χρεοπωλεία, τσαγκάρικα, σαμαράδικο και πολλοί μύλοι και μυλωνάδες.

Από το 1875 φιλοδοξώντας να αποκτήσει το χωριό ένα καλύτερο Ελληνικό Σχολείο, ιδρύθηκε ο πρώτος πυρήνας της Φιλεκπαιδευτικής Αδελφότητος μέσα στην Βούρμπιανη. Τότε, ο μεγάλος Βουρμπιανίτης

Ευεργέτης Χαρίσης Ιωάννου Τζομπάνος ή Ζήκος κληροδότησε στην κοινότητα με διαθήκη του μεγάλη περιουσία, χρήματα και δύο ακίνητα στην Αδήνα επί των οδών Σοφοκλέους και Ευριπίδου.

Έτσι η έδρα της Φιλεκπαιδευτικής Αδελφότητας μεταφέρθηκε στην Αδήνα. Ήταν το πρώτο Ηπειρωτικό σωματείο και τα πρώτα της παραρτήματα ήταν στα Ιωάννινα και στο Λαύριο. Το 1884 ιδρύθηκε και παράρτημα της Αδελφότητος στην Βούρμπιανη.

Στις αρχές του 1888 το από τον Δ. Χασιώτη Δ.Σ. έφτιαξε νέα σφραγίδα, την γνωστή με τον δικέφαλο αετό.

Αρχετοί ήταν και οι Βουρμπιανίτες Αρματολοί που κατά την περίοδο εκείνη αρχικά πολέμησαν για εθνικούς σκοπούς, αποκλειστικώς κατά των Τούρκων, αλλά σιγά-σιγά εκφυλίστηκαν και μετατράπηκαν σε ληστές και άρχισαν να διαπράττουν ληστείες σε βάρος πλουσίων Ελλήνων Χριστιανών.

Κατά τους απελευθερωτικούς αγώνες 1912-1913 έλαβαν μέρος

Το τμήμα του καπετάν Σιδέρη.

αρχετοί εθελοντές Βουρμπιανίτες. Μόλις το φθινόπωρο του 1912 κατέφθασαν στην Αδήνα ο Ιταλός Γαριβάλδης με το σώμα του, κατατάχθηκαν σ' αυτό και οι Βουρμπιανίτες: Ζήσης Δ. Διάκος, Δημήτριος Γ. Δότης και Βασίλειος Ι. Μήγιος.

Ενώ η Μακεδονία είχε απελευθερωθεί από τον προελάσαντα Ελληνικό Στρατό, τα χωριά μας έμεναν σκλαβωμένα ακόμη και κινδύνευαν να καταστραφούν από τις επιδρομές των Τούρκων και ιδίως των γειτόνων μας Τουρκαλβανών της Κολώνιας. Οι Τούρκοι είχαν επιτάξει ακόμη και τα φορτηγά ζώα των κερατζήδων. Επειδή εκείνη την περίοδο κινδύνευαν σοβαρά από τους Τουρκαλβανούς, οι Βουρμπιανίτες ζήτησαν από την Φιλεκπαιδευτική Αδελφότητα να τους εφοδιάσει με όπλα και πυρομαχικά, όπερ και εγένετο. Έτσι, με τους 90 γκράδες που έστειλε η Φιλεκπαιδευτική και με τα λιγοστά άλλα τουφέκια που υπήρχαν στο χωριό οπλίστηκαν πάνω από 100 Βουρμπιανίτες. Η Αδελφότητα, όμως, δεν επαναπαύθηκε μόνο στην αποστολή όπλων. Συγκρότησε κι αυτή, όπως και άλλα Ηπειρωτικά σωματεία, αντάρτικο σώμα από 30 άντρες καταγόμενους από την Βούρμπιανη και τα γύρω χωριά και το έστειλε στην περιοχή. Ο αρχηγός του σώματος, παλιός Μακεδονιμάχος, ο καπετάν Ισίδωρος Σιδέρης, φρόντισε για το πώς έπρεπε να οργανωθεί καλύτερα η άμυνα και η προφύλαξη του χωριού.

Παραμονές Χριστουγέννων του 1912 εξόρμησαν οι τούρκοι προς τα χωριά μας. Μπροστά στην υπεροχή των Τούρκων, σε αριθμό και σε οπλισμό, οι δικοί μας αναγκάστηκαν να υποχωρήσουν.

Δεύτερη επιδρομή στο χωριό μας έκαναν οι Τούρκοι γύρω στις 20-21 Ιανουαρίου 1913. Στις αρχές Φεβρουαρίου 1913 πέρασαν πάλι αρχετοί Τούρκοι από το χωριό μας και τράβηξαν προς την Κόνιτσα. Ήταν μάλλον τάγμα ολόκληρο, αλλά ήταν εξαντλημένοι και ρακένδυτοι.

Όταν ύστερα από αγωνία και μάχες τόσων μηνών απελευθερώθηκαν τα Γιάννενα το 1913 από τον τουρκικό ζυγό, πρώτος-πρώτος το πληροφορήθηκε από ειδικό σύνδεσμο ο αείμνηστος δάσκαλος Απόστολος Βενζαδές που έτρεξε στην αγορά να αναγγείλει το χαρούσυνο νέο.

Οργανώθηκε αμέσως παλλαϊκό γλέντι με χορούς, ζητωκραυγές και ντουφεκιές. Σε λίγες ημέρες κατέφθασε στην Βούρμπιανη και ο Ελλη-

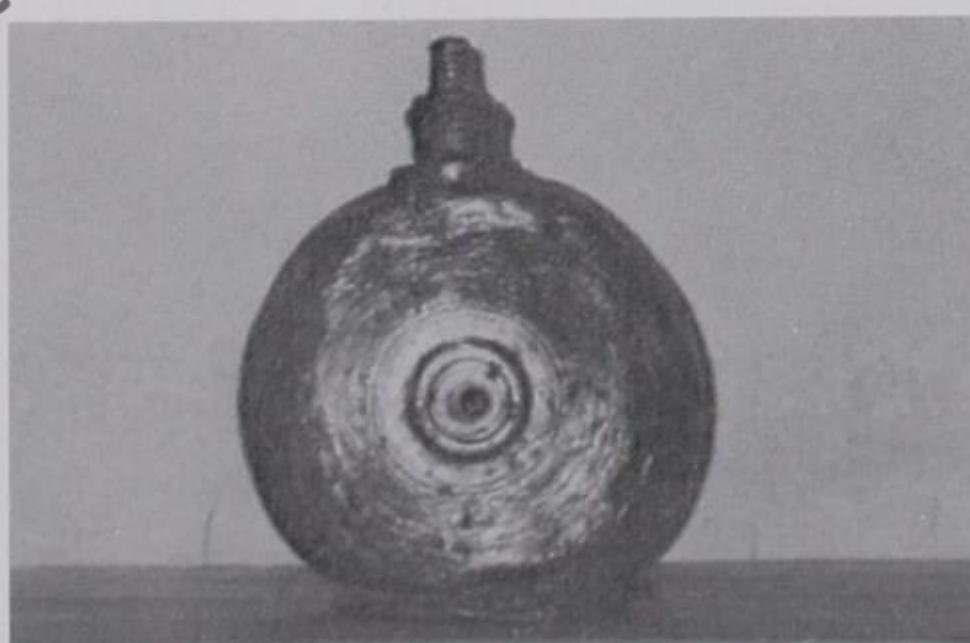
νικός Στρατός με επικεφαλής κάποιουν ταγματάρχη των οποίουν προσφώνησε ο δάσκαλος Χ. Ρεμπέλης. Οι αρχές και οι κάτοικοι του χωριού επεφύλαξαν θερμή υποδοχή και φιλοξενία στους ελευθερωτές.

Ο Ελληνοτουρκικός πόλεμος και οι Βαλκανικοί πόλεμοι που ακολούθησαν, επέδρασαν στην ζωή του πληθυσμού της Βούρμπιανης που άρχισε να ελαττώνεται. Πολλοί εγκαταστάθηκαν όχι μόνον σε μεγάλες πόλεις της Ελλάδος, αλλά και σε όλον τον κόσμο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Οι ανωτέρω πληροφορίες έχουν αντληθεί από το τετράτομο έργο του άξιου συμπατριώτη μας Αναστασίου Ευθυμίου «Η ΒΟΥΡΜΠΙΑΝΗ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ».

Σημείωση Σύνταξης:

Να προσθέσουμε σ' αυτά που χράφει η Λ.Σ. ότι το Σχολαρχείο της Φιλεκπαιδευτικής Αδελφότητας στα μέσα του 19ου αιώνα για πολλά χρόνια υπήρξε ο πνευματικός φάρος για την επαρχία Κόνιτσας, αλλά ακόμα και για την άλλη μεριά των συνόρων Κολώνια κ.ά.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κονίτσας

Από τη γιορτή της Φιλεκπαιδευτικής Αδελφότητας Βούργαρων της 30ης Ιουνίου 1902

(Φωτ. από το βιβλίο του Αναστάσιου Ευθυμίου «Η Βούργαρων της Ηπείρου»)

Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΣΤΟ ΠΑΛΑΙΟΣΕΛΑΙ ΑΠΟ ΤΟ 1880 ΕΩΣ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΟ 1913

ΤΟΥ ΗΛΙΑ ΑΝΑΡΕΟΥ

Δεν πάει πολύς καιρός που από τις σελίδες του ημερήσιου τύπου είχε ανοίξει μεταξύ διανοητών ένας διάλογος με θέμα το «ΚΡΥΦΟ ΣΧΟΛΕΙΟ». Η προσέγγιση του εν λόγω θέματος σε τίποτε δεν διέφερε από τις μέχρι τώρα παρόμοιες οι οποίες συγκροτούν μια πλούσια θα λέγαμε γραμματολογία - βιβλιογραφία. Από ανέκαθενη διανόηση έβετε το ερώτημα: Το Κρυφό Σχολείο αποτελεί όντο, θρύλο με ιστορική βάση ή στοιχείο της προφορικής παραδοσῆς. Όταν ομλούμε για Κρυφό Σχολείο, τι άραγε εννοούμε; Νοσφανώς αναφερόμαστε στην κρυφή και απαγορευμένη ελάφρυνση Τούρκους διδασκαλία η οποία ελάμφαντε χώρα κατά την ζηρόνυμη της Οθωμανικής κυριαρχίας. Γιατί διμώς κρυφή ή απαγορευμένη; Η απάντηση είναι πως σε ορισμένους τόπους κατά την ορισμένες περιόδους στα πλαίσια της στοιχειώδους επιτοποιεύντης εκπαίδευσης γίνονταν και μαθήματα Εβνικής αφίστασις και αντεξαρτησίας. Οι σύγχρονοι διανοητές δέσμων του ρεύματος του νεωτερισμού προβάλλουν τις αμφιβολίες τους κατά το Κρυφό Σχολείο αποτελεί ιστορική πραγματικότητα.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόντας

Η αρχοντικά μελετών και ιστορικών αντανακλάται και στα κατά καιρούς εκδοθέντα σχολικά βιβλία.

- Σε σχολικό βιβλίο του 1946 αναφέρεται πως σχολεία εκτός της Πατριαρχικής Ακαδημίας διατηρούνταν όπου δεν είχαν επίβλεψη οι Τούρκοι, αυχές σε μοναστήρια και νάρθηκες εκκλησιών και τα ονοματίζεται Κρυφά Σχολεία.
- Το 1966 το σχολικό βιβλίο του Γυμνασίου αναφέρεται σαφώς εε απαγορευση και μάλιστα με μίσος έναντι του Ελληνισμού από την κεντρική ηγεσία των Τούρκων της εκπαίδευσης των Ελλήνων

για εκατό και πλέον χρόνια από την υποδούλωσή τους έως την εποχή του Σουλεϊμάν του Μεγαλοπρεπούς.

- Το 1967 στο σχολικό βιβλίο του Γυμνασίου αναφέρεται ότι οι υπόδουλοι στερήθηκαν επί διαχόσια χρόνια της εκπαίδευσης, ενώ από τον 17ο αιώνα η επιεικέστερη πολιτική των Τούρκων και η οικονομική ακμή της Ελληνικής κοινότητας της Βενετίας επέτρεψε την ίδρυση σχολών σε διάφορες πόλεις των υπόδουλων Ελληνικών χωρών.

- Το 1969 το σχολικό βιβλίο του Δημοτικού αναφέρει ότι επί δύο αιώνας από την Άλωση οι Τούρκοι δεν επέτρεπαν σχολεία στους Έλληνες και πως είχε επέλθει σκότος αμάθειας. Αναφέρεται πως οι Έλληνες έστελναν κρυφά τα παιδιά τους σε ιερείς, μοναχούς και λαϊκούς εγγράμματους.

- Το 1974 το σχολικό βιβλίο του Δημοτικού έχραφε, ότι μόλις οι Τούρκοι κυρίευσαν την Ελλάδα έκλεισαν τα ελληνικά σχολεία. Επιφανείς και πλούσιοι Έλληνες κατόρθωσαν να πείσουν το Σουλτάνο να επιτρέψει την ίδρυση μερικών σχολείων.

Τα κρυφά σχολεία περιγράφονται να λειτουργούν κατά τη νύχτα και να διδάσκονται στοιχεία της Χριστιανικής θρησκείας και της εδνικής ιστορίας των Ελλήνων.

Η αναφορά στο κρυφό Σχολείο μας εισάγει στο κυρίως θέμα μας όπου διαχρονικά αποδεικνύεται η ιστορική συνέχεια ενός γεγονότος πως η Εκκλησία από την Άλωση μέχρι που απελευθερώθηκαν και οι τελευταίες Ελληνικές χώρες μερίμνησε για την εκπαίδευση των Ελληνοπαίδων και εν τέλει επεφύλαξε εις εαυτήν ρόλο Εθναρχικό. Από το πλούσιο αρχειακό υλικό της Μητρόπολης Βελλάς και Κονίτσης καταδεικνύεται αβίαστα πως πριν την απελευθέρωση της Ηπείρου και της πάλαι ποτέ Επαρχίας Κόνιτσας, η παιδεία των υπόδουλων Ελληνόπουλων τελούσε υπό την εποπτεία της τοπικής Εκκλησίας.

Η συγκεκριμένη εποπτεία ήταν καθολική με την έννοια ότι περιελάμβανε ό,τι και μια σύγχρονη κρατική εκπαιδευτική εποπτεία ήτοι την ίδρυση σχολείων, τον διορισμό των διδασκάλων, τις αμοιβές τους, τις άδειές τους και τις ανακλήσεις των διορισμών, την επιβολή πειθαρχικών κυρώσεων, τέλος και το σημαντικότερο όλων την

Παλαιοσέλλι: Μαράσλειος Σχολή.

(Φωτ. αρχείο Καπάιουν)

Παλαιοσέλλι: Μαθητές της Μαρασλείου Σχολής
αμέσως μετά την απελευθέρωση

(Φωτ. αρχείο Καπάιουν)

κατάρτιση του προγράμματος μαθημάτων για κάθε τάξη. Φυσικά η εποπτεία ελάμβανε χώρα με την συνδρομή των Μουχταροδημογερόντων ή των Εφορευτικόποιων.

Το ανα χείρας μου αρχείο περιλαμβάνει πάνω από πεντακόσιες σελίδες ο δε πλούτος των θεμάτων πολύς και ποικίλος.

Ας παραδέσουμε ένα έγγραφο με θέμα τον μισθό διδασκάλισσας. Απευθύνεται στον Μητροπολίτη Κωνσταντίνο Αράπογλου ο οποίος διεκρίνετο για το εύρος της μόρφωσής του και αξιώθηκε τον Πατριαρχικό θρόνο.

Προς την Αυτού Σεβασμιότητα τον Μητροπολίτην Άγιον Βελλάς και Κονίτσης κ.κ. Κωνσταντίνον

Σεβασμιώτατε

Η μετά βαδυτάτου σεβασμού υποφαινόμενη Αγγελική Γ. Ζδράβου υποβάλλω ευσεβάστως την εξής ταπεινή μου αίτηση. Χρηματίσασα διδασκάλισσα του εν χωρίῳ Παλαιοσελλίου Ελληνικού Παρθεναγωγίου κατά τα Σχολικά Έτη 1896-97, 1897-1898 και 1898-1899 έχω λαμβάνειν τον διδασκαλικόν μου μισθόν των δύο τελευταίων σχολικών ετών, περί της πληρωμής του οποίου ουδεμία φροντίς παρά των αρμοδίων της Κονίτσης ελήφθη μέχρι σήμερον. Διο Σεβασμιώτατε προστρέχω εις την πατρικήν μοι Αυτής Σεβασμιώτητα...

Υποσημιούμαι εκτὸτε βαδυτάτου σεβασμού

Αγγελική Γ. Ζδράβου

Ένα άλλο δείγμα επιστολής με θέμα τον διορισμό διδασκάλων.

Προς την Αυτού Σεβασμιότητα Μητροπολίτη Ημών

Άγιον Βελάς και Κονίτσης

Κυρίω - Κυρίω Κωνσταντίνον

και Δεσπότη Ημών

Σεβασμιώτατε

Οι ευσεβάστως υποσημειούμενοι κάτοικοι του χωρίου Παλαιοσελλίου της Ιεράς Μητροπόλεως Βελλάς και Κονίτσης και πιστά τέκνα της Αυτού Σεβασμιότητος δια της ταπεινής ημών ταύτης, θερμοπαρακαλούμεν όπως φροντίση η Ιερά Ημών Μητρόπολις δια τα σχολεία μας διά άλλον διδάσκαλον καθώς και δια άλλην διαδασκάλισσα, θερμοπαρακαλούμεν όσον τάχιστα, άλλως τι να μας απαντήσετε να φροντίσωμεν ημείς.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κονίτσας

Ταύτα και Προσκυνούμεν

Τη 26 Ιουλίου 1905 Εν Παλαιοσελλίω
οι Ευπειδέστατοι και Ταπεινοί Δούλοι

Τα έγγραφα που αφορούν τους διορισμούς διδασκάλων είναι αρκετά αλλά για λόγους ευνόητους δεν μπορούμε να επεκταθούμε. Πολλά επίσης είναι τα έγγραφα που αφορούν τις αμοιβές των διδασκάλων· έτσι διαβάζουμε:

Όσα χρήματα έλαβον οι διδάσκαλοι Παλαιοσελλίου δια το έτος 1909-1910

Γεργόριος Στάρας 5/20 φράγκα γρόσια 470

Βλάσιος Δαλαγιαννόπουλος γρόσια 313

Στέφανος Παπαζήσης γρόσια 408

Τα χρήματα προέρχονταν από την Μητρόπολη, από την Κοινότητα, ακόμη από τον Σύλλογο Ηπειρωτών της Κωνσταντινούπολης και το Κατάστημα Ελεών Ιωαννίνων. Η μία διάσταση του αρχείου είναι η γραφειοχρατική, αλλά η πιο σπουδαία και σημαντική είναι η ανθρώπινη διάστασή του που αφορά τον βίο και την πολιτεία θα λέγαμε των διδασκάλων της εποχής εκείνης. Πιλάρα θα έπρεπε να γραφούν και να επωθούν για την προσφορά των διδασκάλων της εποχής εκείνης οι οποίοι τηρούμενων των αναλογιών προσομοιάζουν με τους Ιεραποστόλους στα βάθη της Αφρικής και του Αμαζονίου. Οι δυσκολίες και οι κακουγίες αντιμετωπίζουν. Υποτυπώδη καταλύματα, φτωχική διατροφή, η θέρμανση κολυτέλεια, η συνεννόηση με τους φοροεπιτόπους προβληματικούς, ολοις ιδιαίτερες ήταν οι δυσκολίες των διδασκαλισσών των αποχαλούμενων Παρθεναγωγών αναφορικά με την εκπαίδευση των γερουσίδων οι οποίες εν πολλοίς αγνοούσαν την Ελληνική γλώσσα και μλούσαν την βλαχική διάλεκτο. Λες δούμε τι καταδέτει η εν Παλαιοσελλίω Παρθεναγωγός Κασσάνδρα Ελευθεριάδου την 1 Νοεμβρίου του 1905 προς την Μητρόπολη.

«... Ακολούθως δε ασχολούμαι και κοπιάζω καθημερινώς πάρα πολύ όπως δώσω δρομολόγιον εις τον συλλαβισμόν των διφθόγγων διότι ανάγνωσιν μεν ως παπαγάλοι γνωρίζουσαι άνευ νοήματος τινός, οπόταν απαντήσουν λέξιν μετά διφθόγγου την εκφράζουσι αλλέως και σχηματίζεται μία κωμιδία εν τη παραδόσῃ ώστε απαιτείται διπλούς και τριπλούς κόπος προς βελτίωσιν και εάν ερωτάτε δι'

ομιλίαν Ελληνιστί όλως διόλου δεν γνωρίζουν...»

Στις τόσες δυσκολίες υπήρχε και ο πονοκέφαλος της Ρουμανικής προπαγάνδας. Στο Παλαιοσέλλι για λίγο λειτούργησε και Ρουμανοδιδασκαλείο το οποίο έκλεισε από τη σθεναρή αντίσταση του Μητροπολίτη Σπυρίδωνα.

Μεγάλο και καταλυτικό ήταν το ενδιαφέρον της παροικίας των Παλαιοσελλιτών Δράμας και Καβάλας για τα θέματα της παιδείας του χωριού τους και ιδιαίτερα για την ανέγερση νέου διδακτηρίου. Αντηλλάγησαν πολλές επιστολές με τον τότε Μητροπολίτη Σπυρίδωνα με χαρακτηριστικότατη την κατωτέρω επιστολή του Σπυρίδωνος.

Προς τους εν Καβάλα και Δράμα παρεπιδήμούντας κατοίκους του χωρίου Παλαιοσελλίου και λοιπούς φιλομούσους και φιλογενείς Χριστιανούς.

Στο Παλαιοσέλλιον διατηρείται σχολείον κάλλιον οικοδομή όπερ στεγάζη την μαθητιώσαν νεολαίαν. Το υπάρχον τοιούτον είναι τρώγλη κυριολεκτικώς, κλονίζουσα την υγείαν διαδασκόντων και διδασκομένων, όθεν μεγαθύμως της Α.Α.Μ. του κραταιοτάτου και φιλομούσω ημών Άνακτος Σουλτάνου Αβδούλ Χαμίτ Χαν ευδοκήσαντος να εκδώσῃ το υψηλόν Αυτοκρατορικόν φιρμάνιον και γενναία προσφορά του Μεγατίμου της Εκκλησίας και του Γένους Ήμών ευεργέτου Γεργορίου Μαρασλή πρόκεται Θεού συνεργούντος να τεθή εντός ολίγων διδεμέλιος λίθος του αρρεναγωγείου. Προς αισίαν αποπεράτωσην απαιτείται ο προαιρετικός οβολός παντός Παλαιοσελλίτου και παντός φιλογενούς Χριστιανού. Προς τούτο ποιούμενοι έχαλψιν προς τα φιλόμουσα και φιλογενή αισθήματα των εν Καβάλα και Δράμα Παλαιοσελλιτών ίνα καταρτίζοντες επιτροπές περισυλλέξουσι παν ό,τι δύναται εκ προαιρετικών συδρομών... »

Αρχιερατεύοντος του Σπυρίδωνος τα εκπαιδευτικά πράγματα του Παλαιοσελλίου κυριαρχούνται από τις προσπάθειες ανοικοδομησης διδακτηρίου.

Τούτο έγινε πραγματικότητα χάρις στις ηγεμονικές χορηγίες του Δημάρχου της Οδησσού και Μέγα Ευεργέτη Γεργορίου Μαρασλή. Το ενδιαφέρον του ανωτέρω οφείλεται στις παρεμβάσεις του Ιωάννη Καραζήση Παλαιοσελλίτη μεγαλέμπορου σιτηρών. Ο υιός του Καραζήση Κόλιας ήταν γαμπρός επ' αδελφή της πρόσφατα αποδανού-

Γεργόριος Μαρασλής.

σης συγγραφέως Ζωρζ Σαρή η οποία τον παράλληλο βίο των δύο οικογενειών αποτύπωσε στο μυθιστόρημα «NINET». Το λαμπρό αυτό εκπαιδευτήριο το οποίο ο Γεργόριος Μαρασλής είχε εφοδιάσει με κάθε είδος εποπτικού υλικού πυρπολήθηκε από τους Γερμανούς Ναζί τον Οκτώβριο του έτους 1943. Από το Αρχείο δεν λείπει φυσικά και το πρόγραμμα των διδασκομένων μαθημάτων.

Ας δούμε την διδακτέα ύλη των Ελληνικών της ΣΤ' τάξης: «Ανάγνωσις λογική και ευχερής μετ' αναπτύξεως του περιεχομένου εξ αναγνωστικού του ΣΤ' έτους. Αποστήθησις ποιημάτων εκ της νέας και κατ' ήδος απαγγελία και απόδοσις αυτών εις πεζόν λόγον. Αρχαία: Εκ της Ξενοφώντος Κύρου Αναβάσεως, και το ενύπνιον του Λουκιανού (σελ. 35-40). Σημειολογικαί παρατηρήσεις. Ερμηνεία ακριβής και σύντομος. Συνώνυμα. Περιεχόμενον. Έννοια γραπτώς και προφορικώς. Απόδοσις αν καθαρά και απταίστω νέα γλώσση υπό των μαθητών. Εφαρμογαί των γραμματικών κανόνων τυπικού και ετυμολογικού συνοπτικώς. Ασκήσεις επί θεμάτων. Περί προτάσεων κυρίων όρων δευτερευόντων, χρόνων, εγκλίσεων, συνδέσμων απαρεμφάτου, μετοχής και άρθρου. Ορθογραφικαί ασκήσεις. Ιστορικαί συνθέσεις, συγκρίσεις, επιστολαί». Είναι φυσικό πως ένα αρχείο εκατοντάδων σελίδων δεν μπορεί να αναπτυχθεί στον περιορισμένο χώρο ενός αφιερώματος εορτασμού της Εκατονταετηρί-

I. Καραζήσης με τον γιό του
Κόλια στην Οδησσό.

δας της απελευθέρωσης από την Οθωμανική κυριαρχία.

Το αρχείο αυτό με χρονική απόσταση τετρακοσίων πενήντα σχεδόν χρόνων από την Άλωση έρχεται να μας υπομνήσει πως η εκκλησία με τους πεφωτισμένους Ιεράρχες συνεργούντος και του κατώτερου Κλήρου και Μοναχών συνέβαλε τα μέγιστα στην Παλιγγενεσία ενός Γένους του οποίου η γλώσσα, η κοσμοθεώρηση, η φιλοσοφία του, καθώς και ο τρόπος του σκέπτεσθαι και ζην, φθάνει χρονικά πολύ πίσω εκεί στην Ιωνία όπου ο φιλόσοφος Ηράκλειτος κατά τον ποιητή Άγγελο Σικελιανό «εχάλκευε για την αιωνιότητα τους λογισμούς του και τους κρέμασε ως άρματα στης Έφεσος τον ναό».

Παδιώτης με την τοπική ενδυμασία

(Φωτ. Α/φων Μανάκια. Γιάννινα - Τέλη 19ον αι.)

ΗΠΕΙΡΩΤΕΣ ΕΘΕΛΟΝΤΕΣ ΣΤΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟ ΑΓΩΝΑ

Αναδημοσίευση από το περιοδικό "ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΖΩΗ"
τχ. 253, Ιούνιος 1987, σ.25-26

Στο μακεδονικό αγώνα (1903-1908), την περίλαμπρη αυτή εποποία του νεότερου ελληνισμού, που προετοίμασε το έδαφος της νικηφόρας διεξαγωγής των βαλκανικών πολέμων (1912-1913) με αποτέλεσμα την απελευθέρωση των εδαφών της πανάρχαιας ελληνικής Μακεδονίας και Θράκης από τον τούρκικο ζυγό, δεν ήταν καθόλου ευκαταφρόνητη η συμμετοχή πολλών αγωνιστών από τις περιοχές του τότε ελεύθερου ελληνικού κράτους, το οποίο και είχε αναλάβει τη διοργάνωση και διεξαγωγή του με κάθε περίσκεψη και προσοχή.

Είναι γνωστός ο ρόλος που διαδραμάτισε στον αγώνα αυτό το Γενικό Προξενείο Θεσσαλονίκης¹ από την εποχή της συστάσεώς του και ιδιαίτερα τη στιγμή που το πηδάλιο της διευθύνσεώς του ανέλαβε ο εξαιρετικός εκείνος πρόξενος και μεγάλος πατριώτης Λάμπρος Κορομηλάς². Άλλα και η συμβολή των άλλων προξενείων δεν είναι καθόλου αμελητέα. Τυφλώνουμε τους αγώνες που διεξήγαγε το Προξενείο Μοναστηριού, στην ευαίσθητη μάλιστα περιοχή του οποίου διαδραματίσθηκαν σημαντικότατα γεγονότα, αν λάβουμε

1. Για την ιστορία του Προξενείου αυτού βλ. Β.Λαούρδα, Το ελληνικό Προξενείον Θεσσαλονίκης 1903-1908, Θεσσαλονίκη 1961» Χρ. Λαμπρινού, Πότε εκτίσθη το Ελληνικόν Γενικόν Προξενείον, Θεσσαλονίκης "Μακεδονικά" Ιθ (1979) σ. 405-408. Την ιστορία των άλλων προξενείων (Μοναστηρίου, Καβάλας, Αλεξανδρούπολεως) δυστυχώς ακόμη δεν ευτυχήσαμε να έχουμε ως τώρα (πρβλ. και "Νέα Εστία" 1979 σ.403, σημ. 2).

2. Για τον υπέροχο αυτό πρόξενο, που υπήρξε η ψυχή του μακεδονικού αγώνα, θα έπρεπε να γραφεί ειδική μονογραφία με λεπτομερή εξιστόρηση του έργου του. Εκτός από το άρθρο ο Λάμπρος Κορομηλάς σε Μ.Μ.Ε. (τόμος ΙΔ' σ. 916 β-γ) και μερικές σποραδικές μνείες διάφορα έντυπα ("Μακεδονικά", "Μακεδονική Ζωή" κλπ.) δεν έχουμε καμιά άλλη συνθετική εργασία.

υπόψη μας ότι ο Παύλος Μελάς, το πρωτοπαλίκαρο του αγώνα αυτού άφησε την τελευταία του πνοή στη Σιάτιστα, χωριό της δικαιοδοσίας του προξενείου αυτού. Άλλα και το Προξενείο Καβάλας, καθώς και το απόμακρο Προξενείο της Αλεξανδρουπόλεως (Δεδέαγατς), δεν παρέμειναν αμέτοχα στη συγκλονιστική εκείνη για την πατρίδα μας περίοδο. Με κάθε τρόπο τα προξενεία προσπαθούσαν να κατευθύνουν τον αγώνα σύμφωνα με τις εντολές του κεντρικού οργάνου, του Υπουργείου Εξωτερικών, αλλά και σύμφωνα με τις κατά τόπους παρουσιαζόμενες συνθήκες.

Ένα από τα κύρια στοιχεία της διεξαγωγής του αγώνα αυτού, για να μην πούμε το κυριότερο, ήταν και η στρατολογία μαχητών ενδουσιωδών και υπευθύνων για την πλαισίωση των διαφόρων ανταρτικών ελληνικών ομάδων. Πλήθος πολύ αγωνιστών, επώνυμο και ανώνυμο, έσπευσε στο προσκλητήριο της πατρίδας. Όλα τα διαμερίσματα της χώρας έδωσαν το "παρών" τους στην πρόσκληση αυτή και είναι ενδιαφέροντα η πρόσφατη έκδοση της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών με τα κείμενα των ομιλιών που δημοσιεύονται στον τόμο «Μακεδονικός αγώνας - Αιαλέξεις για τα 80»³ χρόνια ακριβώς επειδή οι ομιλίες αυτές αναφέρονται στην προσφορά των διαμερισμάτων της χώρας σε μαψυχο υλικό με μια συνθετική εικόνα. Έτσι, ανάμεσα σε άλλες εργασίες προβάλλεται η συμμετοχή των Κρητών, των Πελοποννησίων, των Ρουμελιών και τέλος των Ηπειρωτών αχαιοτών, οι οποίοι με τόσο ενδουσιασμό έτρεξαν να υπερασπίσουν τους πληθυσμούς της Μακεδονίας που υπέφεραν τα πάνδεια από τους κομιτατζήδες.

Επειδή όμως η εικόνα που παρέχεται δεν είναι πλήρης, διότι δεν έχουν μελετηθεί όσο έπρεπε όλες οι πηγές που σχετίζονται με το μακεδονικό αγώνα - άσχετα αν έχουμε στα χέρια μας πλήθος μέγα βιβλιογραφίας για το θέμα αυτό - και οπωσδήποτε ένα τέτοιο έργο δεν είναι καθόλου εύκολο να καλυφθεί πλήρως, εφόσον πάντα δα υπάρχουν κενά, ερχόμαστε με τη μικρή μας αυτή εργασία να συμβάλουμε στο έργο αυτό, αποκαλύπτον τις άγνωστες πτυχές της ηρωικής εκείνης εποχής σχετικά με τους εθελοντές των μακεδονικών σωμάτων. Πρόκειται για ένα γράμμα που έστειλαν στο Προξενείο

3. Έκδοση Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών-Μακεδονική Λαϊκή Βιβλιοθήκη, αρ.34» Θεσσαλονίκη 1986.

Καβάλας δύο Ηπειρώτες που δούλευαν την εποχή εκείνη στην Καβάλα, επιδυμώντας κι αυτοί να μη μείνουν έξω "του νυμφώνος" εκείνου. Και επειδή η αναφορά στους Ηπειρώτες αγωνιστές είναι πολύ περιορισμένη, αφού, όπως τονίζει στην εργασία του ο Γ. Πλουμίδης⁴ αναφερόμενος σ' αυτούς, για πρώτη φορά γίνεται "συνθετική παρουσίαση της προσφοράς των Ηπειρωτών στην υπόθεση της Μακεδονίας" - κάτι που είναι αρκετά δύσκολο για κάθε ερευνητή εξαιτίας της ελλείψεως σχετικής μονογραφίας -, αξίζει να δημοσιεύσουμε το γράμμα αυτό, καλύπτοντας ένα κενό των αρχειακών πηγών.

Το γράμμα έχει ως εξής:

"Κύριε Πρόξενε⁵

Βλέποντες ότι η πατρίς ημών η ένδοξος" Ηπειρος και Μακεδονία επιβουλεύονται, η μεν πρώτη η κοιτίς του Ελληνισμού ~~υπό~~ των Ιταλών Αυστριακών, Ρουμούνων και λοιπών, η δε δευτερα ~~υπό~~ των Βούλγαρων, Σέρβων, Ρουμούνων και λοιπών και ως απόγονοι του Πύρρου, του Μπότσαρη, Καραϊσκάκη και όσων άλλων ηρώων αγωνισθέντων υπέρ πίστεως και πατρίδος, και όπως ως αληθείς και γνήσιοι Ηπειρώται, μη έχοντες έτερον τι να προσφέρωμεν δια την Πατρίδα, προσφέρομεν τας υπηρεσίας μας και την ζωήν μας υπέρ Πίστεως και Πατρίδος.

Καβάλα τη 24 Ιουνίου 1905

Διατελούμεν μεδ' απολήψεως

Ο εκ του χωρίου Πάδων⁶ της επαρχίας Κονίτσης

Αθανάσιος Ιωάνν. Γραβάνης

Ο εκ του χωρίου Λουζέτσης⁷ των Ιωαννίνων

Αναστάσιος Ι. Κατσάπης»

Δημόσια Λαϊκή Κατατομή Κονίτσας

4. Με την ευκαιρία, αναφερόμενοι στην εργασία του κ. Γ. Πλουμίδη ο οποίος για πρώτη φορά επιχειρεί τη σύνθεση μιας τέτοιας εργασίας με θέμα "Ηπειρώτες και μακεδονικός αγώνας", αξίζει να σημειώσουμε ότι το χωριό Πατατσίν, το οποίο δεν κατόρθωσε να ταυτίσει ποιο είναι το σημερινό Πάτημα του νομού Πέλλης (βλ. Μακεδονικός αγώνας - Διαλέξεις για τα 80 χρόνια", δ.π. σ. 148).

5. Α(ρχεία) Υ(πουργείου) Ε(ξωτερικών) 1905, φ. αακ. ΙΓ.

6. Πρόκειται για το σημερινό ομώνυμο χωριό της επαρχίας Κονίτσης.

7. Πρόκειται για το σημερινό χωριό Ελληνικό του νομού Ιωαννίνων.

Το γράμμα αυτό όσο απλό και σύντομο φαίνεται με τη λιτότητα που το διακρίνει, τόσο περισσότερο προσεγγίζει τα όρια του υψηλού και μεγαλοπρεπούς ύφους, αφού είναι γεμάτο από πατριωτική έξαρση και αγάπη άμετρη για την πατρίδα, μια φιλοπατρία που διακρίνει κανείς αμέσως από τους πρώτους στίχους, καθώς εξιστορεί τα δεινά των ακραίων ελληνικών περιοχών της Ήπειρου και Μακεδονίας, των προπυργίων αυτών του ελληνισμού που τα επιβουλεύονται τόσο οι Ιταλοί και Αυστριακοί όσο και οι Βούλγαροι, Σέρβοι και Ρουμάνοι σοβινιστές. Ποιος αγνοεί ότι η αυστριακή επιβούλη ήταν εκείνη που ανέκαθεν εποφθαλμιούσε την Ήπειρο και ότι αυτή με την Ιταλία υπήρξαν οι πρωταίτιοι της δημιουργίας της σημαντικής Αλβανίας, ενός κράτους που δεν υπήρχε καν ως το τέλος των βαλκανικών πολέμων. Μπορούμε να λησμονήσουμε ποτέ το δράμα της Βορείου Ήπειρου, η οποία, τμήμα της ενιαίας Ηπείρου, σήμερα με εκατοντάδες χιλιάδες Ελλήνων δεινοπαθεί σε μια εποχή που τα ανθρώπινα δικαιώματα, ενώ διατυπανίζονται σε όλη την υφήλιο, είναι ανύπαρκτα για τους Έλληνες αυτούς. Πολύ σωστά λοιπόν ήδη από τις αρχές του αιώνα μας αιδίοι αυτοί απλοί και αγνοί πατριώτες, σαν να προμάντευαν τους κινδύνους που διέτρεχαν οι ακραίες αυτές και εναίσθητες περιοχές του ελληνισμού, επισημαίνουν τη σκληρή πραγματικότητα και ζητούν να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους για την υπεράσπιση των πατρογονικών τους εδαφών. Γι' αυτό και θετούν τους εαυτούς των στη διάθεση του προξένου της Καρδάλας, διακηρύσσοντας με υπερηφάνεια ότι είναι πρόδυμοι ακόμα και να θυσιαστούν πολεμώντας "υπέρ πίστεως και πατρίδας". Δε λησμονούν μάλιστα να αναφέρουν ότι είναι απόγονοι του Πύρρου, του Μπότσαρη και του Καραϊσκάκη, ακριβώς γιατί θέλουν να τονίσουν το συνεχές και αδιάπαστο της εθνικής τους υποστάσεως ως Ελλήνων από τα βάθη των αιώνων ως τις ημέρες του μεγάλου ξεσηκωμού του 21 και να διακηρύξουν τελικά ότι είναι πρόδυμοι να τους μιμηθούν.

Αλήθεια, στους σημερινούς χαλεπούς καιρούς που διατρέχουμε, καθώς οι κίνδυνοι που ελλοχεύουν δεν έχουν ατονήσει αλλά εξακολουθούν να είναι "εμφανείς" ιδιαίτερα μάλιστα από "ανατολών", πόσοι από μας έτσι καθαρά και ξάστερα με αγνά πατριωτικά αισθήματα και γνήσιο ενθουσιασμό είναι αποφασισμένοι να θέσουν τους εαυτούς των και να θυσιαστούν, αν παραστεί ανάγκη, "υπέρ πίστεως

και πατρίδος"; Πόσοι από μας θα έγραφαν ένα τέτοιο γράμμα, όπως αυτό που έστειλαν οι δύο αυτοί άσημοι και αφανείς ηπειρώτες; Ας το αναλογιστούμε αντλώντας παραδείγματα από το παρελθόν, ένα ηρωικό παρελθόν που πάντοτε φρονηματίζει και διδάσκει, για να μη φτάσουμε στο σημείο εκείνο, που έφτασαν κάποτε οι Αθηναίοι, όταν αναγκάσθηκαν να τιμωρήσουν τον ποιητή Φρύνιχο, επειδή τους υπενθύμισε «οικήια κακά»⁸.

Για την αντιγραφή
ΧΡΗΣΤΟΣ Γ. ΑΝΔΡΕΑΔΗΣ
Φιλόλογος - Ιστορικός

8. Ηροδότου Ιστορίαι (Μούσαι) βιβλ. ΥΙ κεφ.21.

Σημ. Στους προαναφερόμενους Ήπειρώτες πατριώτες ας προσθέσουμε τον Μήτσο Γάκη από την Κόνιτσα και τον Αδανάσιο Σιωμούρα του Βασιλείου από το Μαυροβούνι Ιωαννίνων (έτος γεν. 1884), ο οποίος έλαβε εδελοντικά μέρος σ' εκείνους τους αγώνες και υπερηφανευόταν όταν τον αποκαλούσαν Μακεδονομάχο, στο χωριό του. (Η πληροφορία από το βιβλίο «ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙ» το μπαλκόνι του Διτ. Ζαγορίου σ. 245) Σ. Τουφίδη.

Η ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Ο Διμοιρίτης
Δημήτριος (Μήτσο) Γάκης
στα Μακεδονικά τμήματα.

Εύζωνοι στο Μέτωπο
της Ηπείρου
1912-1913.

Ιερολοχίτισσες στην Κόνιτσα
Από το Εθνικό Μουσείο-Τμήμα Αρχ. Φωτογραφίας.

ΟΙ ΕΥΖΩΝΟΙ

Εύζωνος
(Σκίτσο Θ. Φλωρά-Καρατά)

Οι Εύζωνοι στους Βαλκανικούς πολέμους καθώς και στον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, σαν επίλεκτο στρατιωτικό σώμα, διακρίθηκαν τόσο για την ανδρεία τους όσο και την ορμή της επέλασής τους. Όπως τα Αραβικά άλογα και αυτούς το δύσκολον δεν είναι να τους κινήσει κανείς. Το ακατόρθωτον είναι να τους κρατήσει. Η στασιμότης τους πεθαίνει. Αυτά μεταξύ άλλων αναφέρει ο Γ.Β. Τσοκόπουλος στο βιβλίο του «Από τα πεδία των μαχών» στο κεφάλαιο με τίτλο τα ΕΥΖΩΝΑΚΙΑ». Το βιβλίο αυτό απόδοθηκε το έτος του 1913 δηλαδή έχει ηλικία εκατό χρόνων το παρακάτω κεφάλαιο για τους Ευζώνους είναι τόσο γλαφυρό που κρίναμε σκόπιμο να το αποτελέσει λάβουμε στο αφιέρωμα των Εκατό χρόνων απελευθέρωσης της Επαρχίας Κόνιτσας. Οι Εύζωνοι έδρασαν και στην Εποχή μας. Εμφανίζονται σε φωτογραφία να πλαισιώνουν την Ελληνική σημαία και το Ιερό Ευαγγέλιο που κρατά ο Ιερέας στην δοξολογία απελευθέρωσης του Διστράτου.

ΤΑ ΕΥΖΩΝΑΚΙΑ

Φουστανέλλα, φοῦντα, φέσι
καὶ δαχτυλιδένια μέση.
Εύζωνικόν

Όλιγας ήμέρας πρὸ τοῦ πολέμου ἔνας ἀξιωματικὸς μοῦ ἔλεγε.
- Μᾶς τοὺς ἔχάλασαν τοὺς εὐζώνους. Δὲν εἶναι πλέον ἐκεῖνοι ποὺ
ἡσαν ἄλλοτε. Δὲν ἔχω καμίαν πεποίθησιν ὅτι θὰ κάμουν μεγάλα
πράγματα.

- Ποῖος τοὺς ἔχάλασε; ἡρώτησα ἔκπληκτος.
- Τοὺς ἔχάλασε ἡ πολιτεία, ἡ ὅποια ἔχωσε μέσα εἰς αὐτοὺς τοὺς ὀρεινοὺς ἄνθρωπους, καὶ ἄνθρωπους τῶν πόλεων. Γνωρίζω δικηγόρον ὁ ὅποιος εἶναι εὔζωνος. Ἐφαντάσθηκες δικηγόρον μὲ τσαροῦχι; Τι θέλεις νὰ σοῦ κάμη αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος; Ἐπειτα μᾶς ἔχάλασαν τὴν στολή. Δὲν μένει τίποτε πιά. Πάει τὸ φέσι. Ἐκιτρίνισε. Πάει ὁ ντουλαμᾶς. Ἐγινε χακί. Ὁ σημερινὸς εὔζωνος εἶναι παραδία εὐζώνου.

Όμολογῷ ὅτι αὐτὴ ἡ μαρτυρία ἄνθρωπου, ὁ ὅποιος ὅχι μόνον ἐφαίνετο γνωρίζων τὰ πράγματα, ἀλλὰ καὶ λέγων λογικὰ πράγματα, μὲ ἐπάγωσεν. Οἱ εὔζωνοι ἦσαν πάντοτε ἡ ἴδιαιτέρα συμπάτητα τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἡ καταδίκη των τώρα, ἀπὸ ἓναν ἀξιωματικὸν μάλιστα, θὰ ἥκούνετο μὲ θλίψιν ἀπὸ κάθε Ἑλληνα.

Εὐτυχῶς ὁ ἀπαισιόδοξος ἀξιωματικὸς εἶχεν ἀπολογίσῃ χωρὶς τὴν φύσιν καὶ τὸν χαρακτῆρα, αἰώνιον καὶ ἀμετέλητον.

Εἰς τὸν εὔζωνον ὑπάρχει πάντοτε μόνι ἀπὸ τὴν φουστανέλλαν ἡ ἀριστοκρατικὴ φύσις τοῦ Ρούμαλιού. Τὸ χακί, τὸ φέσι ὁ ντουλαμᾶς, ἀποτελοῦν τὴν ἔξωτερην παράστασιν. Ἀπὸ μέσα ὁ ἄνθρωπος ἔμεινεν ὁ ἴδιος, λεπτός, σῆύς, ταχύς, γενναῖος, ὁρμητικός, ἀκούραστος, ἀκατάβλητος, πιεζήφανος καὶ αἰσιόδοξος.

Λεπτὸς καὶ εὖρος σῶμα καὶ εἰς τὸν νοῦν. Ὄπως εἶναι συνειδησμένος ἀπὸ τὴν πτωχὴν καὶ ἰσχυὴν του φουστανέλλαν νὰ φέρνῃ μίαν «γηροσολιάν» καὶ νὰ εύρισκεται εἰς τὴν θέσιν του, ἔτσι καὶ τὸ πνεῦμα του δξὺ καὶ εὔστροφον, γυρίζει παντοῦ καὶ τὰ φέρνει ὅλα εἰς μιαν μεγάλην ἀκτῖνα γύρω του. Ἐκεῖνοι ποὺ τὸν διδάσκουν νὰ γίνη ἀπὸ τσοπάνης στρατιώτης, δὲν παρεπονέθησαν ποτὲ διὰ τὴν ἀντίληψίν του. Τὸ δόπλον στὰ χέρια του εἶναι παιγνίδι. Ὁ μηχανισμὸς τοῦ Μάνλιχερ δὲν ἔχει μυστήρια διὰ τὸν εὔζωνον, ἀπὸ τὴν δευτέραν ἡμέραν ποὺ θὰ κρατήσῃ τὸ δόπλον αὐτὸς εἰς τὰ χέρια του.

Καὶ ταχύς. Ἡ γῆ φεύγει κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του. Τὰ δύο τάγματα τοῦ ἀντισυνταγματάρχου Κωνσταντινοπούλου, τὰ δύο τάγματα τοῦ συνταγματάρχου Γεννάδη, ἔκαμαν ἵλιγγιώδεις πορείες πρὸν, ἐπολέμησαν μόλις ἐφθασαν, καὶ εκυνήγησαν τὸν εχθρὸν μόλις επολέμησαν. Τὰ βουνά τὰ γλυκτερὰ καὶ ἀπότομα δὲν εἶδαν κατσίκια ὁρμητικώτερα ἀπὸ τοὺς εὐζώνους. Δὲν ἀνεβαίνουν αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ἀναρριχῶνται, ξετυλίγονται, γλυστροῦν, ἀλλὰ προχωροῦν, πάντοτε προχωροῦν.

Καὶ εἶναι οἱ γενναῖοι. Δὲν τοὺς ἐφόβισαν οὔτε τὰ ταχυθόλα. Εἰς τὸ Σαραντάπορον οἱ Τοῦρκοι κορμοὺς ἐληῆς βαμμένους μαύρους τοὺς εἶχαν παρατάξῃ διὰ νὰ παραστήσουν κανόνια. Οἱ εῦζωνοι ἀνεκάλυψαν τὸν δόλον καὶ ἀφήσαντες τὰ ξύλινα κανόνια ἥσυχα, ἐπετέθησαν κατὰ τῶν ἀληθινῶν. Καὶ ἐνῷ ἐκεῖνα ἔχυναν ἀπὸ τὰ στόματά των τὸν θάνατον, οἱ εῦζωνοι ἔρποντες τὰ ἐπλησίασαν καὶ ἔχυθησαν εἰς τοὺς πυροβολητὰς καὶ τοὺς ἔπιαναν μὲ τὰ χέρια των. Τὸ μάτι τῶν ξηρῶν καὶ κοντῶν αὐτῶν ἀνθρώπων, δὲν ἐδείλιασε οὔτε μίαν στιγμήν.

— Παιδιά, εἶπεν ἔνας ἀξιωματικὸς εἰς κᾶποιαν μάχην, Θ' ἀφῆσωμε αὐτοὺς τοὺς μασκαράδες νὰ μᾶς σκοτίζουνε μὲ τὴς πυνφεκιές τους;

— Νὰ τοὺς πιάσωμε στὰ χέρια! εἶπαν οἱ εῦζωνοι.

Τὸ πολεμικὸν συμβούλιον εἶχε γίνη καὶ εἶχεν ἀποφανθῆ. Οἱ Τοῦρκοι κατεδικάσθησαν ἀπὸ ἐκείνην τὴν στιγμήν. Μετὰ δέκα λεπτὰ τῆς ὥρας αὐτοὶ ἐσκοπρίζοντο εἰς ὅλας τὰς διευθύνσεις, ἐνῷ οἱ εῦζωνοι ὅρθιοι καὶ ἀλλαλάζοντας ἐπάνω εἰς τὸ τουρκικὸν ὄχυρωμα, ἐπετοῦσαν τὰ σκουφάκια τῶν εἰς τὸν ἀέρα.

Ἡ δόμη των θὰ ἐπρεπε νὰ καταλάβῃ ἡρωϊκὰς σελίδας.

“Οπως τὰ Ἀραβικὰ ὅλογα καὶ αὐτοὺς τὸ δύσκολον δὲν εἶναι νὰ τοὺς κινήσῃ κανεὶς. Τὸ ἀκατόρθωτον εἶναι νὰ τοὺς κρατήσῃ. Ἡ στασιαύτης τοὺς πενθαίνει.

— Θὰ μείνετε ἐδῶ καὶ θὰ κρατήσετε αὐτὴν τὴν θέσιν, εἶπεν ὁ ἀξιωματικὸς εἰς μίαν συμπλοκήν.

Οἱ εῦζωνοι ἔμειναν καὶ ἐκράτησαν τὴν θέσιν, ἀλλὰ ὅταν ὁ ἀξιωματικὸς ἐπέστρεψε πάλιν νὰ τοὺς ἴδῃ, τοὺς εύρηκε ὅλους παραπονεμένους.

— Ἐδῶ θὰ καθώμαστε; ἔμουρμούρισε κᾶποιος ἀπ' ὅλους, ἀπηχῶν ὅλων τῶν ἄλλων τὸ παράπονον.

Εὐτυχῶς τὴν ἴδιαν στιγμὴν ἔνας ἀγγελιοφόρος ἔφερνε τὴν διαταγὴν ταχείας προελάσεως. Οἱ εῦζωνοι ἔχυθησαν ἀκράτητοι.

— Τοὺς ἔχασα ἀπὸ τὰ μάτια μου, μοῦ εἶπεν ὁ ἀξιωματικὸς ὑπερήφανος διὰ τοὺς στρατιώτας του αὐτούς. Ἄν δὲν ἦκουνα τὸν ἄλλα-

λαγμόν των, ποῦ ἐτινάχθησαν καὶ ὥρμησαν, θὰ ἐνόμιζα ὅτι μία ὁμοβροντία τοὺς ἔρριξεν ὅλους νεκροὺς κάτω.

— Νομίζει κανεὶς ὅτι χάνουν τὴν ὄρασίν των καὶ ὅτι προχωροῦν σᾶν τυφλοί, ἔγραφεν ὁ Μιλτιάδης Λιδωρίκης εἰς μίαν ὠραίαν εἰκόνα τὴν ὅποιαν ἔδιδε τῶν εὔζώνων του.

Τί εἶναι δὲ ἡ ἀντοχή των! Ἀτσάλινοι ἄνθρωποι κρύβονται ὑπὸ τὴν φουστανέλλαν καὶ ὁ στρατηγὸς ποῦ τοὺς κινεῖ δὲν ἔχει νὰ ὑπολογίσῃ ἐπὶ κόπων καὶ στερήσεων. Μὲ ὀλίγην κουραμάνα ἡ χωρὶς κουραμάνα, μὲ τὸ νερὸ τῆς πηγῆς, ἡ καὶ χωρὶς νερό, ὑπὸ ἥλιου ἡ μὲ βροχήν, προχωροῦν, ἔνευχτοῦν, φρουροῦν, πολεμοῦν, χωρὶς εἰς τὰ στεγνὰ χαρακτηριστικὰ εἰς τὰ ὅποια δὲν ὑπάρχει ἵχνος λίπους, νὰ ζωγραφηθῇ ἡ ἐλαχίστη κόπωσις, χωρὶς ν' ἀποκάμουν οἱ μετριόφρονες καὶ ἀνεπίδεικτοι ἀτσάλινοι μῆν. Μέσα εἰς τὸ σκοτάδι τὸ μάτι των βλέπει ὅπως καὶ τὴν ἡμέραν καὶ ποτὲ ἔνας στρατός δὲν εἶναι τόσον ἥσυχος, ὅσον ὅταν αἱ προφυλακαὶ τοῦ εἴναι εὔζωνοι, ἔστω καὶ ἂν οἱ εὔζωνοι αὐτοὶ ἀγρυπνοῦν μὲ τὸ τουφέκι στὸ χέρι, ἀφοῦ ἐβάδισαν ὅλην τὴν ἡμέραν, ἐπολέμησαν τὸ βράδυ καὶ πρόκειται νὰ ξαναπολεμήσουν τὸ πρωΐ.

Ἡ ὑπερηφάνειά των δὲν εἶναι παράλογος. Τοὺς ἔχαϊδεψε πολὺ ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς καὶ αὐτὴ ἡ προτίμησις τοὺς ἔδωκε φτερά.

Τὸν Τούρκον τὸν βλέπουν μὲ περιφρόνησιν.

— Τὰ παλαισταγάρια τοῦ διαόλου!

Ὑπάρχουν ειδικὰ εὔζωνικὰ τραγούδια τὰ ὅποια ζωγραφίζουν τὴν ὑπερηφάνειαν τοῦ εὔζώνου. Μὲ δύο στίχους ἀπετύπωσαν οἱ ἴδιοι τὴν λεβέντικην εἰκόνα των:

Φουστανέλλα, φοῦντα, φέσι
καὶ δαχτυλιδένια μέση.

Εἰς τὰ σύνορα ὅπου ἐφύλατταν σκοποί, εἰς ὀλίγων μέτρων ἀπόστασιν ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἐγνώρισαν καλὰ τοὺς ἀντιπάλους των καὶ ἔμαθαν νὰ τοὺς περιφρονοῦν σὰν νὰ τοὺς βλέπουν ἀπὸ κάποιον ὕψος. Διὰ τὰς ἀπλοϊκάς ψυχὰς τῶν ὄρεινῶν αὐτῶν ἀνθρώπων, αὐτὴ ἡ περιφρόνησις εἶναι ὅ, τι εἰς τοὺς ἐπιστήμονας στρατιωτικοὺς ἡ ἀκριβὴς ἐκτίμησις τῆς ἀξίας τοῦ ἀντιπάλου. Εἰς ἔνα του τραγοῦδι ὁ εὔζωνος προκαλεῖ τὸν Τούρκον νὰ ἔβγῃ νὰ πολεμήσουν στὰ φανερὰ γιὰ νὰ ἰδῇ ὁ Τούρκος πῶς πολεμάει ὁ εὔζωνας μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι.

Κάτι από τὴν ψυχὴν τοῦ παλαιοῦ κλέφτη ἐκληροδοτήθη εἰς τὸν σημερινὸν εὔζωνον.⁹ Οπως ἐκεῖνος καὶ αὐτὸς εἶναι προκλητικός, δὲν ἀνέχεται προσβολάς, πληρώνει ἀμέσως. Ἡ πολιτικὴ τὸν στενοχωρεῖ τρομερά. Δὲν εἶναι δυνατὸν κάτω ἀπὸ τὸ φεσάκι του νὰ χωρέσῃ ἡ σκέψις ὅτι ἐπεριμέναμεν τόσον καιρὸν νὰ τὰ βάλωμε μὲ τοὺς Τούρκους.

— Αὐτοὶ ἥτανε! εἶπε μὲ περιφρόνησιν λοχίας τῶν εὔζώνων δείχνων τοὺς Τούρκους φεύγοντας μετὰ τὴν μάχην τῆς Δεσκάτης. Καὶ αὐτὸ τὸ «αὐτοὶ ἥτανε» ἐσήμαινε:

— Καμαρῶστε τους, αὐτοὶ ἥτανε ποῦ δὲν μᾶς ἀφήνατε τόσα χρόνια νὰ τοὺς φᾶμε!...

Διότι ὁ εὔζωνος, ἐκεῖ ἀπάνω ποῦ ζῇ, ἀπομακρυσμένος ἀπὸ τὸν κόσμον εἰς τοὺς ἐρημικοὺς σταθμοὺς ὅπου δὲν φθάνει ἡ ἐφημερίς νὰ τοῦ διοχετεύσῃ καθ' ἡμέραν τὰ μυστήρια τῆς διπλωματίας, εὐρίσκει πολὺ φυσικὸν κάθε διαφορὰ μεταξὺ ἐθνῶν, μὰ λύεται μὲ τὸ σπαδὶ στὸ χέρι. Ο δυνατώτερος θὰ ὠφεληθῇ. Καὶ ὁ δυνατώτερος εἶναι αὐτός, ὅχι ὁ Τούρκος.

Εἰς ἔνα χωριό, τὸ Καταφύγι - γράφει ἀκόμη ὁ κ. Λιδωρίκης - εἰς μίαν κορυφὴν τῶν Πιερίων ὁρέων, δταν οἱ εὔζωνοι ἔφθασαν μετὰ πέντε ώρῶν ἀνηφορικὴν πορείαν, ἔνας Σιγδιτσιώτης εὔζωνος ἥρωτησε ἔναν κάτοικον:

- Φύβγαν τὰ παλαιούζάγαρα ἀπὸν 'δῶ;
- Πῆραν δρόμο τὰ παληόσκυλα! τοῦ ἀπήντησεν ἐκεῖνος.

Ποία εἶναι ἡ ἐντύπωσις τῶν Τούρκων ἀπὸ τοὺς εὔζώνους;
Σεϊτάν-ἀσκέρι, διαβολικὸν στρατόν, τοὺς ὀνομάζουν οἱ Τούρκοι.
Κάτι τὸ σατανικὸν ἀντιλαμβάνονται οἱ ἀνθρώποι ἐκεῖνοι εἰς τοὺς αγθρώπους τούτους. Καθὼς ἀνεμίζει ἡ φουστανέλλα των εἰς τὸ τρέξιμον, δίδει τὴν ἴδεαν ἄσπρων φανταστικῶν φτερῶν.

Τα εγκαίνια της γέφυρας του Μπουραζανίου, παρουσία πασών των οδομανικών και χριστιανικών αρχών της επαρχίας Κονίτσης κατά τα τέλη του 19ου αιώνα (αρχείο Απόστολου Βερτόδουλου).

1906. Κονιτσιώτες στο πανηγύρι της Παναγίας (Άνω Κόνιτσα).

Η ΕΠΑΡΧΙΑ ΜΑΣ ΤΟ 1913 ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΚΩΝ. ΜΕΚΙΟ

Επιμέλεια: Χ.Γ. ΓΚΟΥΤΟΣ

Λίγες ημέρες μετά την απελευθέρωση της Κόνιτσας (24.2.1913), δημοσιεύθηκε στην αδηναϊκή εφημερίδα «ΚΑΙΡΟΙ», Φ. της 4.3.1913, το άρθρο που αναδημοσιεύεται παρακάτω. Συντάκτης του ήταν ο Κων. Μέκιος (1886-1949), Γιαννιώτης, ο οποίος σπούδασε στην Νομική Σχολή και στην Φιλοσοφική Σχολή της Αθήνας και διετέλεσε πρόξενος της Ελλάδας στην Αίγυπτο, έγραψε δε μεταξύ άλλων και το βιβλίο «Ιστορία της Ηπείρου» (Κάϊρο 1909). Οι γεωγραφικές πληροφορίες του άρθρου για την επαρχία μας (στην οποία τότε υπαγόταν και η περιοχή Λεσκοβικιού) είναι ενδιαφέρουσες, ενώ αντίθετα οι απόψεις του περί Κνωσού είναι αβάσιμες, όπως εν πολλοίς και οι πληροφορίες του περί αρχιεπισκοπής Βελλάς.

Εν τη βορείω πλευρά της εκταμένης γης της πάλαι Μολοσίας, επί των δυτικών κλιτύων του όρους «Νύμφη» διακλαδώσεως της οροσειράς του Πίνδου, και παρά την δεξιάν όχθην του ποταμού Αώου, εγγύς δε των πηγῶν αυτού (προερχομένου εκ του Πίνδου), υψούτο εν τη αρχαιότητι η Κνωσσός, μία των επιφανών Ηπειρωτικών πόλεων, αιτινες παρείχον εναργή και ζωηράν εικόνα της πολυανθρωπίας, της ισχύος και της αίγλης των Μολοσσών. Άγνωστον πότε αρχιβώς ιδρύθη η Κνωσσός, ό,τι μόνον τυγχάνει εξακριβωμένον είναι ότι η πόλις αύτη εμφανίζεται εν των Ηπειρωτικώ ορίζοντι άμα ως ετέθησαν αι πρώται βάσεις και εσχηματίσθη ο πυρήν του Κράτους των Μολοσσών.

Της πόλεως ταύτης οι Ρωμαίοι δεν εφείσθησαν, ως φαίνεται, ότε, κατά το 168 προ Χριστού, επελθόντες κατά της Ηπείρου, κατέσκαψαν μετά πρωτοφανούς αγριότητος εβδομήκοντα ανθούσας πόλεις αυτής, κατά το πλείστον Μολοσσικάς, διότι αύται εξείχον πασών των εν Ηπείρῳ πόλεων.

Εν τούτοις, εν τοις μετέπειτα χρόνοις, κατά τα ερείπια της Κνω-

σού, προέβαλεν η Κονισσός. Διατί áρα γε εκλήθη Κονισσός; Μήπως η ανέγερσις αυτής ωφείλετο εις τον Κόνιν, άνδρα ακμάσαντα κατά την έναρξιν ίσως της μέσης εποχής, ον αναφέρουσι τα Ηπειρωτικά Χρονικά και παρ' ου, συμφώνως προς αυτά, ιδρύθη και η νυν κώμη Κονίσπολις ήτις κείται εν τη έναντι της Κερκύρας Ηπειρωτική ακτή; Ή μήπως έλαβε το όνομα τούτο διότι ανέθορεν εκ της «χόνεως» της πάλαι Κνωσσού; Η ιστοσία σιωπά περί τούτου. Όπως ποτ' αν ή το όνομα της Κονισσού, μετέπειτα δια της εκ του χρόνου πραφθοράς εις το όνομα «Κόνιτσα» και «Κόνιτσα» εν τοις νεωτέροις χρόνοις.

Η Κόνιτσα κείται εν σχήματι αμφιθεατρικώ ολίγον νοτιοδυτικός της προμηνησθείσης Κνωσσού, απέχει δε αυτής ημίσειαν περίπου ώραν. Προς δυσμάς της Κονίτσης εκτείνεται ωραία και ευφρόρος πεδιάς, μήκους τεσσαράκοντα και εύρους δέκα χιλιομέτρων. Την πεδιάδα ταύτην διαβρέχουσιν ο προειρημένος Αέρος ο χρησιμεύων και ως φυσική μεθόριος γραιιμή μεταξύ της Κονίτσης και της προς νότον αυτής εκεινομένης περιοχής του Ζαγορίου, και ο εκ τούτου προερχόμενος παραπόταμος «Βοϊδομάτης» ή «Ποτάμι του Ζαγορίου». Περιβάλλεται δε η προκειμένη πεδιάς προς βορράν υπό της οροσειράς του «Λιακοβουνίου» προς νότον υπό του όρους «Βατσικόπουλον», προς ανατολάς υπό του εν αρκή μνησθέντος όρους «Νύμφη» και προς δυσμάς υπό του όρους «Νεμέρτσικα».

Τόσον επί τη μέση εποχή η Κονισσός όσον εν τοις μετέπειτα χρόνοις η Κόνιτσα δεν παρουσιάζει τι áξιον ιδιαιτέρας μνείας, αλλά και πόλις αύτη διήλθε, κατά το μάλλον ή ήττον, τας εκ των βαρύτερων επιδρομών και των άλλων περιστατικών – περί ων πολλάκις από των στηλών τούτων αφηγήθημεν - γνωστάς περιπετείας της όλης Ηπειρωτικής γης.

Η υποταγή της Κονίτσης εις τους Οθωμανούς εγένετο επί Μουράτ του Β', ενωρίτερον πάσης άλλης Ηπειρωτικής πόλεως, συντελέσαντος εις τούτο του εκ της περιφερείας αυτής και δη εκ Λιασκοβίκιου (περί ου κατωτέρω θ' αναφέρωμεν) οριωμένου αρνησιθρήσκου Ισαήμ, του πρώτου μεταξύ των Ηπειρωτών ασπασθέντος τον Μωαμεδανισμόν. Το έτος διμος της υποδουλώσεως δεν τυγχάνει γνωστόν.

Το έδαφος της Κονίτσης είναι εύφορον δια την αφθονίαν των καταρδευόντων αυτήν υδάτων, συγχρόνως διμος δια τον αυτόν λό-

γον το κλίμα αυτής είναι υγρόν, δια δε το ορεινόν της θέσεως και ψυχρόν εν ταυτώ.

Ο πληθυσμός της Κονίτσης ανέρχεται εις επτακισιλίους. Είνε δε κατά μέγιστον μέρος οι κάτοικοι αυτής Έλληνες Χριστιανοί Ορθόδοξοι, υπάρχει δε και αριθμός τις Μωαμεδανών.

Οι Μωαμεδανοί της Κονίτσης, ως και πάσης της ομωνύμου περιφερείας, τυγχάνουσι γνωστοί υπό τον τίτλον «Καραμουράται», διότι κατάγονται κατά το πλείστον εκ των αρνησιθρήσκων της περιφερείας των ασπασθέντων ενωρίς των Μωαμεδανισμόν επί Μουράτ του Β', ταις ενεργείαις του προμνησθέντος. Ισαήμ.

Η Κόνιτσα είναι έδρα Μητροπολίτου, όστις φέρει τον τίτλον του «Βελλάς και Κονίτσης». Φέρει δε ο ειρημένος Μητροπολίτης τον τίτλον και του Βελλάς, διότι η εν τοις Βυζαντινοίς χρόνοις ακμάσασα Ηπειρωτική πόλις «Βελλά», ήτις έκειτο εν τη θέσει της αρχαίας Θεσπρωτικής πόλεως «Φωτικής», εγγύς του ποταμού Θυάμιδος (Καλαμά) και επί οχυρού λοφίσκου, εξάωρον δε μακράν των Ιωαννίνων, ετύγχανεν έδρα Επισκόπου, ήτις εν έτοι 1833 προήχθη εις Αρχιεπισκοπήν, δέκα έτη μετά ταύτα συνεχωρέθη μετά της Μητροπόλεως των Ιωαννίνων. Διότι όπόλις από του δεκάτου ογδόντος αιώνος είχεν ερημωθεί, του πλαιστού των κατοίκων της και διετέλει απλή και άσημος κώμη κατά τα μέσα του δεκάτου ενάτου αιώνος, διο και οι εναπομαίνοντες κάτοικοι κατέλιπον αυτήν κατά τον χρόνον τούτον και μετώκησαν εις Άνω Σουδενά, κώμην της περιοχής του Ζαγρού, δε Αρχιεπίσκοπος Βελλάς μετέβη και εγκατέστη μετά την ασάνω κατάργησιν της Αρχιεπισκοπής εις Κόνιτσαν και εγκατέστη εν αυτή και έκτοτε η Μητρόπολις Κονίτσης προσονομάζεται και Μητρόπολις «Βελλάς».

Ο Μητροπολίτης Κονίτσης υπάγεται εις τον Μητροπολίτην Ιωαννίνων και πάσης Ηπείρου.

Οι Έλληνες της Κονίτσης διακρίνονται επί φιλομαθεία και προόδω. Διατηρούσι δε ελληνικόν σχολείον και δημοτικά τοιαύτα.

Κατ' έτος, περί τα μέσα Σεπτεμβρίου, τελείται εμπορική πανήγυρις εν Κονίτσῃ γνωστή υπό το όνομα «Πανηγυρόπουλον», ήτις διαρκεί επί δέκα περίπου ημέρας εν υπαίθρῳ, πωλούνται δε κατ' αυτήν πλήθη κτηνών, τυρών και μαλλίνων υφασμάτων.

Η Κόνιτσα τυγχάνει και έδρα Υποδιοικητού. Την υποδιοίκησιν δε της Κονίτσης αποτελούσιν η ομώνυμος πόλις και 59 κώμαι και χωρία, εκτεινόμενα βορειοανατολικώς και βορειοδυτικώς αυτής. Έξι τουτών, μόνον το Μπότα, το Λιασκοβίκι (όπως προεμνημονεύσαμεν) το Ραντόνι, το Περάτι, η Οσέτζκαν, το Κούνεσι, η Γλύνα, το Ραντάτι και η Συριάννη οικούνται και υπό Μωαμεθανών, των δε λοιπών οι πληθυσμοί εισίνι απολκειστικώς Ελληνικοί και Χριστιανοί εν ταυτώ. Και το μεν Μπότα είνε πατρίς του διαβοήτου ομωνύμου ποτέ Σιλικτάρη και κώμη αποικισθείσα επί Σερβοκρατίας πέριξ της θέσεως αρχαίας μονής, κείται δε βορειοδυτικώς της Κονίτσης και τυγχάνει ως προεξετέθη πατρίς του αρνησιθρήσκου Ισαήλη. Η πόλις αύτη οικείται υπό τρισχιλίων κατοίκων, Μωαμεθανών και Ελλήνων Χριστιανών. Οι Μωαμεθανοί του Λιασκοβίκης είναι εύποροι, νομοταγείς και φιλήσυχοι, αυτοτιτολοφορούνται δε πάντες «Μπένδες». Έξι των αποκλειστικώς Ελληνικών Χριστιανικών κωμών της Κονίτσης, αναφέρομεν ιδιαιτέρως:

1. Την Σαμαρίναν, κειμένων θρησκείως του δρου «Συμβλικα», ήτις οικείται υπό Κουτσοβλάχων (ακραιφνών Ελλήνων, ως άλλοτε εντεύθεν ανεπτύξαμεν). Αυτη, αριθμούσα περί τους τρισχιλίους κατοίκους, φέρει τα δευτερεία μετά το Λιασκοβίκι εν τη περιφερεία από απόψεως πληθυσμού.

2. Το Κροσσόβον, την Μόλισταν και την Φούρκαν. Αι κώμαι αύται, μετα της προμησθείσης Σαμαρίνης, αποτελούσι τα προς ανατολικά ακροτελεύτια της Ηπείρου σημεία, πέραν των οποίων άρχεται η η Μακεδονίας γη.

3. Τέλος αναφέρομεν την Βούρμπιανην και την Πυρσόγιαννην, εκ των μεγαλυτέρων και ακραιφνεστέρων Ελληνικών κωμών της περιφερείας, ως η μεν πρώτη αριθμεί χιλίους πεντακοσίους κατοίκους η δε δευτέρα χιλίους.

Της όλης δε περιφερείας ο πληθυσμός ανέρχεται εις τεσσαράκοντα χιλιάδας (40.000), εξ ων είκοσι οκτώ χιλιάδες (28.000), Έλληνες Χριστιανοί Ορθόδοξοι και δώδεκα χιλιάδες (12.000) Μωαμεθανοί. Άπαντες δε οι Μωαμεθανοί της περιφερείας Κονίτσης γινώσκουν άριστα την Ελληνικήν.

Εις το χαρμόσυνον και κραταιόν σάλπισμα, όπερ ανήγγειλεν ανα-

τα πέρατα του Κόσμου τον εκ της Ασιατικής πανώλους καθαριμόν της θρυλλικής πρωτευούσης της Ήπειρου και των δυτικών αυτής μερών, έτερον, εξίσου επιβλητικόν και διάτορρον ανταπεκρίδη καθ' άπασαν την εκτενή οροσειράν του Πίνδου και της Νύμφης, σάλπισμα, απηχήσαν ως γλυκεία και αφάνταστος μουσική αρμονία ανά τας όχθας του Αώου, εγείραν προς στιγμήν εκ του νεκρωθέντος αρχαίου κόσμου το νήδυμον ἀστυ της Κνωσσού. Ναι. Τα ερείπια αυτής εφάνησαν προς στιγμήν λαμβάνοντα ζωήν και σφρίγος και εγειρόμενα εκ της κόνεως αυτών, όπως χαιρετίσωσι την δευτέραν εμφάνισιν εν τη ζωή την εκ του σκότους και της λησμοσύνης ἔξοδον και προς φορέλπιδα και προσμειδιώσαν δράσιν επάνοδον της πόλεως, ήτις εκ της τέφρας αυτής ανέθιορε, δράσεως, ην από τούτε πανηγυρικώς διαπιστούσι και εκ των προτέρων εξασφαλίζουσι πολύτιμα εχέγγυα, ως προέχει το από ώρας εις ώραν και από στιγμής εις στιγμήν επί μάλλον και μάλλον προαγόμενον και θαυμαστώς αυξάνον εθνικόν μεγαλείον, υφ' ου την σκέπην θέλουσιν ανέτως αναπτυχθή και θέλουσι λάβη την δέουσαν πατριωτικήν κατεύθυνσιν ο ζήλος, η νοημοσύνη, η φιλεργία και η ακραιφνής προς την μεγάλην Ελληνικήν Ιδέαν στοργή και προσήλωσις των οικούντων εν τη σμικρά και τερπνή της πάλαι Κνωσσού γωνία, ης η γραφική όψις ηδέως εγκατοπτρίζεται εις τα διακρή, τα δαψιλή, τα περικαλλή και κατάργυρα του γηραιού Αώου νάματα.

Αγορά. Στο βάθος ο μναρές.
(Fr. Boissonas)

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝ

1911

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ

Με πρωτοβουλία του Πρωθυπουργού Ελευθερίου Βενιζέλου Γαλλική στρατιωτική αποστολή αναλαμβάνει την αναδιοργάνωση του Ελληνικού στρατού.

Β' Αναθεωρητική Εθνοσυνέλευση στην Αθήνα.

ΜΑΡΤΙΟΣ

Βουλγαροσερβική Συμμαχία. Αρχίζει η συγχρότηση του μετώπου των Βαλκανικών Χριστιανικών κρατών.

ΑΠΡΙΛΙΟΣ

Βρετανική ναυτική αποστολή αναλαμβάνει την αναδιοργάνωση του Ελληνικού Πολεμικού ναυτικού.

ΜΑΙΟΣ

Ελληνοβουλγαρική συμφωνία. Στον διεθνή στίβο κατάληψη της ΦΕΖ (Μαρόκο) από τους Γάλλους.

ΙΟΥΝΙΟΣ

Ψήφιση νέου Ελληνικού Συντάγματος

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ

Ιταλική επέκταση στην Β. Αφρική. Κήρυξη ιταλοτουρκικού πολέμου στην Τρίπολη της Λιβύης. Πρώτη χρήση αεροπλάνων για εντοπισμό των θέσεων του αντιπάλου.

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ

Προσάρτηση της Λιβύης από τους Ιταλούς

1912

- 13/3 Βουλγαροσερβική συνθήκη και καθορισμός ζωνών ενδιαφέροντος στη Μακεδονία ενόψει της σύγκρουσης με την Οθωμανική Αυτοκρατορία.
- 24/3 Με επικεφαλής τον Ελευθέριο Βενιζέλο νίκη του χόμματος φιλελευθέρων στις εκλογές
- 7/5 Στο πλαίσιο του ιταλοτουρκικού πολέμου οι ιταλικές δυνάμεις καταλαμβάνουν τα Δωδεκάνησα
- 29/5 Ελληνοβουλγαρική Συνθήκη
- 1/6 Αποτροπή εισόδου Κρητών βουλευτών στον Ελληνικό Κοινοβούλιο. Ελληνοσερβική Συνθήκη

- 1/8 Έκρηξη βόμβας στο Κοτσάνι Κοσόβου και τουρκική σφαγή άμαχων Βουλγάρων. Πολεμική ένταση στα Βαλκάνια
- 17/9 Γενική επιστράτευση των βαλκανικών κρατών
- 8/10 Το Μαυροβούνιο κηρύσσει τον πόλεμο στην Τουρκία. Κοινή διακοίνωση των Μεγάλων Δυνάμεων προς τις βαλκανικές κυβερνήσεις
- 13/10 Τελεσίγραφο των Βαλκανίων συμμάχων στην Τουρκία σχετικά με την ασφάλεια των ομοεθνών τους στο εσωτερικά της αυτοκρατορίας.
- 14/10 Έναρξη εργασιών Ελληνικού Κοινοβουλίου. Θερμή υποδοχή Κρητών βουλευτών.
- 17/10 Επίσημη κήρυξη του Α' Βαλκανικού Πολέμου
- 18/10 Διάγγελμα Γεωργίου Α', έναρξη πολέμου
- 19/10 Κατάληψη Ελασσόνας ελληνικού επιτελείου στον Τυρνάβο
- 21/10 Ελληνική απόβαση στη Λήμνο. Ο Στέφανος Δραγούμης Γενικός Διοικητής Κρήτης
- 22/10 Μάχη Σαρανταπόρου. Οι Σέρβοι καταλαμβάνουν την Πρίστινα
- 22/10 Είσοδος Ελληνικού Στρατού στα Σέρβια
- 24/10 Είσοδος Ελληνικού Στρατού στην Κοζάνη. Οι Σέρβοι καταλαμβάνουν το Κουμάνοβο
- 25/10 Κατάληψη Φιλιππιάδας, Κιάφας, κατάληψη Κιρκ-Κιλισέ (Σαράντα Εκκλησιές) από τους Βουλγάρους. Βομβαρδισμός Αδριανούπολης από τον Βουλγαρικό στρατό.
- 26/10 Κατάληψη Σκοπίων από το Σερβικό Στρατό.
- 28/10 Κατάληψη Καιλαρίων (Πτολεμαΐδα) από Ελληνικό Στρατό.
- 29/10 Κατάληψη Βέροιας και Κατερίνης από τον Ελληνικό Στρατό. Κατάληψη Λουλέ-Μπουργκάς από τους Βουλγάρους. Αλλαγή κυβέρνησης στην Κωνσταντινούπολη, πρωθυπουργός ο Μεχμέτ Καμίλ Πασάς.
- 30/10 Κατάληψη Νάουσας από τον ελληνικό Στρατό.
- 31/10 Κατάληψη Θάσου, Ίμβρου, Αϊ Στράτη Σόροβιτς (Αμυνταίου) από τις Ελληνικές δυνάμεις. Τορπιλισμός «Φετχί Μπουλέντ» στη Θεσσαλονίκη
- 19/10 Μάχη Γιαννιτσών. Κατάληψη Σαμοθράκης από τις Ελληνικές δυνάμεις. Οι Μεγάλες δυνάμεις αρχίζουν διπλωματικές πρωτοβουλίες για την κατάπαυση του πυρός.
- 20/10 Κατάληψη Νικόπολης

- 21/10 Κατάληψη Φαρών - Παράδοση Πρέβεζας στον Ελληνικό στρατό
- 24/10 Κατάληψη Νιγρίτας Τενέδου. Διάβαση ποταμού Βαρδάρη (Αξιού) από τον Ελληνικό Στρατό
- 26/10 Είσοδος Ελληνικού Στρατού στη Θεσσαλονίκη
- 27/10 Εγκατάσταση πολιτικής διοίκησης υπό τον υπουργό Δικαιοσύνης Κ. Ραχτιβάν στη Θεσσαλονίκη. Κατάληψη Μετσόβου.
- 28/10 Πανηγυρική είσοδος Διαδόχου Κωνσταντίου στη Θεσσαλονίκη
- 29/10 Ο Βασιλιάς Γεώργιος Α' στη Θεσσαλονίκη
- 2/11 Κατάληψη Άθω από τον Ελληνικό Στρατό. Πρόταση ανακωχής στους Βαλκανικούς συμμάχους από την Οθωμανική Κυργερή ση
- 7/11 Είσοδος Ελληνικού Στρατού στη Φλώρινα
- 8/11 Κατάληψη Μυτιλήνης από Ελληνικά στρατεύματα
- 11/11 Κατάληψη Χίου, Καστοριάς. Κατάλυση οθωμανικών αρχών Σάμου, κηρύσσεται η ένωσή της με την Ελλάδα
- 5/12 Ελληνικά πολεμικά πλοία βομβαρδίζουν τον Αυλώνα και καταλαμβάνουν τη νησίδα Σάτου
- 9/12 Μάχη Δρίσκου με τη συμμετοχή εθελοντών Γαριβαλδινών
- 12/12 Μάχη Πεστών
- 15/12 Πρώτη επίθεση του Ελληνικού Στρατού στα οχυρά Μπιζανίου
- 20/12 Κατάληψη Κορυτσάς από Ελληνικό Στρατό

1913

4/1

Ναυμαχία Λήμνου

10/1

Ο Διάδοχος Κωνσταντίνος αναλαμβάνει τη διοίκηση της Στρατιάς Ηπείρου

21/2

Εκπόρθηση Μπιζανίου από τον Ελληνικό στρατό

21/2

Παράδοση Ιωαννίνων στον Ελληνικό Στρατό

24/2

Απελευθέρωση Κόνιτσας

1/3

Ελληνική διλοχία αποβιβάζεται στη Σάμο. Επισημοποίηση της ένωσης με την Ελλάδα

3/3

Κατάληψη Αργυροκάστρου και Δελβίνου

4/3

Κατάληψη Τεπελενίου. Είσοδος ελληνικού στρατού στους Αγίους Σαράντα

5/3

Δολοφονία Γεωργίου Α' στη Θεσσαλονίκη

- 8/3 Ορκωμοσία Κωνσταντίνου Α'
- 17/5 Υπογραφή της Συνθήκης του Λονδίνου. Η Οθωμανική Αυτοχρατορία παραχωρεί όλα τα ευρωπαϊκά εδάφη της δυτικά της γραμμής Αίνου-Μηδείας καθώς και την Κρήτη.
- 16/6 Έναρξη Β' Βαλκανικού Πολέμου. Επίθεση βουλγαρικών στρατευμάτων σε Σέρβους (Γευγελή) και Έλληνες (Παγγαίο, Νιγρίτα) χωρίς επίσημη κήρυξη πολέμου.
- 17/6 Αντεπίθεση Ελλήνων και Σέρβων. Η Βουλγαρική μονάδα της Θεσσαλονίκης αιχμαλωτίζεται
- 19/6 Μάχη Κιλκίς
- 21/6 Μάχη Λαχανά
- 23/6 Κατάληψη Δοϊράνης από Ελληνικό Στρατό
- 26/6 Κατάληψη Στρώμνιτσας Καβάλας από Ελληνικό Στρατό
- 28/6 Κατάληψη Σερρών από τον Ελληνικό Στρατό
- 1/7 Κατάληψη Δράμας από τον Ελληνικό Στρατό. Σφαγή Δοξάτου
- 1/7 Διάβαση στενών Κρέσνας. Διάβαση Στρυμόνα από τον Ελληνικό Στρατό
- 11/7 Κατάληψη Δεδέαγατς (Αλεξανδρούπολης) Ξάνθης από τον Ελληνικό Στρατό
- 17/7 Διάσκεψη ειρήνης στο Βουκουρέστι
- 18/7 Λήξη εχθροπραξιών, ανακωχή
- 25/7 Υπογραφή πρωτοκόλλου μεταξύ Ελλάδας και Βουλγαρίας, οριοθέτηση συνόρων από το Μπέλες ως τις εκβολές του ποταμού Νέστου
- 28/7 Υπογραφή Συνθήκης Βουκουρεστίου. Λήξη Βαλκανικών Πολέμων.

Σημείωση: Το ανωτέρω χρονολόγιο των Βαλκανικών Πολέμων είναι καταχωρημένο στην Ειδική Έκδοση της εφημερίδας «ΤΑ ΝΕΑ» με τίτλο «Βαλκανικοί Πόλεμοι 1912-1913 Η Αυγή του Ελληνικού 20ου Αιώνα» και φέρει την υπογραφή του Αλέκου Ζάκκα, Κοινωνιλόγου στα Ιστορικά Αρχεία του Μουσείου Μπενάκη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΟΥ 1913

ΧΑΡΙΛΑΟΣ Γ. ΓΚΟΥΤΟΣ

Συγκριτικά προς άλλα σημαντικά γεγονότα που συνέβησαν στην επαρχία την Κόνιτσας επί τουρκοκρατίας, ο αγώνας για την απελευθέρωσή της κατά την διετία 1912-1913 έχει απομνημειωθεί σε μια βιβλιογραφία με περισσότερη πληροφορική ύλη. Οι αντίστοιχοι βιβλιογραφικοί τίτλοι είναι και αυτοί περισσότεροι, έχουν δε παραχθεί την εποχή εκείνη ή αργότερα, από πρόσωπα τα οποία κατά το πλείστον βρίσκονταν στην επαρχία μας την ίδια εποχή.

Για τις εξελίξεις του εν λόγω αγώνα σε όλη σχεδόν την έκταση της επαρχίας, περιέχονται πληροφορίες αφ' ενός στο βιβλίο του Αναστασίου Ευθυμίου (1920-99) "Σελίδες από την ιστορία της Κόνιτσας, 1997 σελ. 89-97 (βλ. και "Κόνιτσα" τχ 10, 12 - 14.1962), εφ' ετέρου δε σε κείμενα που έγραψαν οι Σταριτσιώτες Μιλ. Κοντσούκης, ιατρός (1875-1921), και Γ. Παπαθαυτεάδης, δάσκαλος (1850-1913) και που δημοσίευσα στο περιοδικό "Καντσιώτικα" τχ 18, 19/2012. Συναφείς είναι οι βραχύλογες ειδήσεις του Κονιτσιώτη Π. Ρούβαλη που δημοσίευσε ο Αν. Ευθυμίου στην "Κόνιτσα", τ. 1982 σελ. 52.

Οι χωριότερες μάχες κατά τον αγώνα εκείνον έγιναν στην περιοχή μεταξύ της Φούρκας και της Μόλιστας. Τα σχετικά περιστατικά περιέγραψαν οι εξής: α) Βασ. Τζαλόπουλος (1867-1952), Ηπειρωτικόν Ημερολόγιον η Νέα Ελλάς 1914, 1913 σελ. 205-217 β) Γεώργ. Τσιούμης (1871-1850), Ιστορία του χωριού Φούρκας Ηπείρου, 1933 σελ.43-51, γ) Ο ίδιος, περιοδ. "Κεράσοβο", τχ 124/2012. δ) Χρ. Εξάρχου (γενν.1911), Η Φούρκα της Ηπείρου, 1987 σελ. 71-74. ε) Δημ. Σαμαράς, Κεράσοβο, 2002, σελ. 255-261, Χρ. Χρηστίδης, Πουρνιά Κονίτσης-Ιωαννίνων το χωριό μου, 1991 σελ.70-82 ζ) Γεωρ. Γκούτος (1899-1969), εις Χ. Γκούτος (Επιμέλεια), Μολιστινά, 1983 σελ. 99-100. η) Θεοδ. Γκούτος, Γανναδιώτικα, 1986 σελ. 250, 255, 307-8.

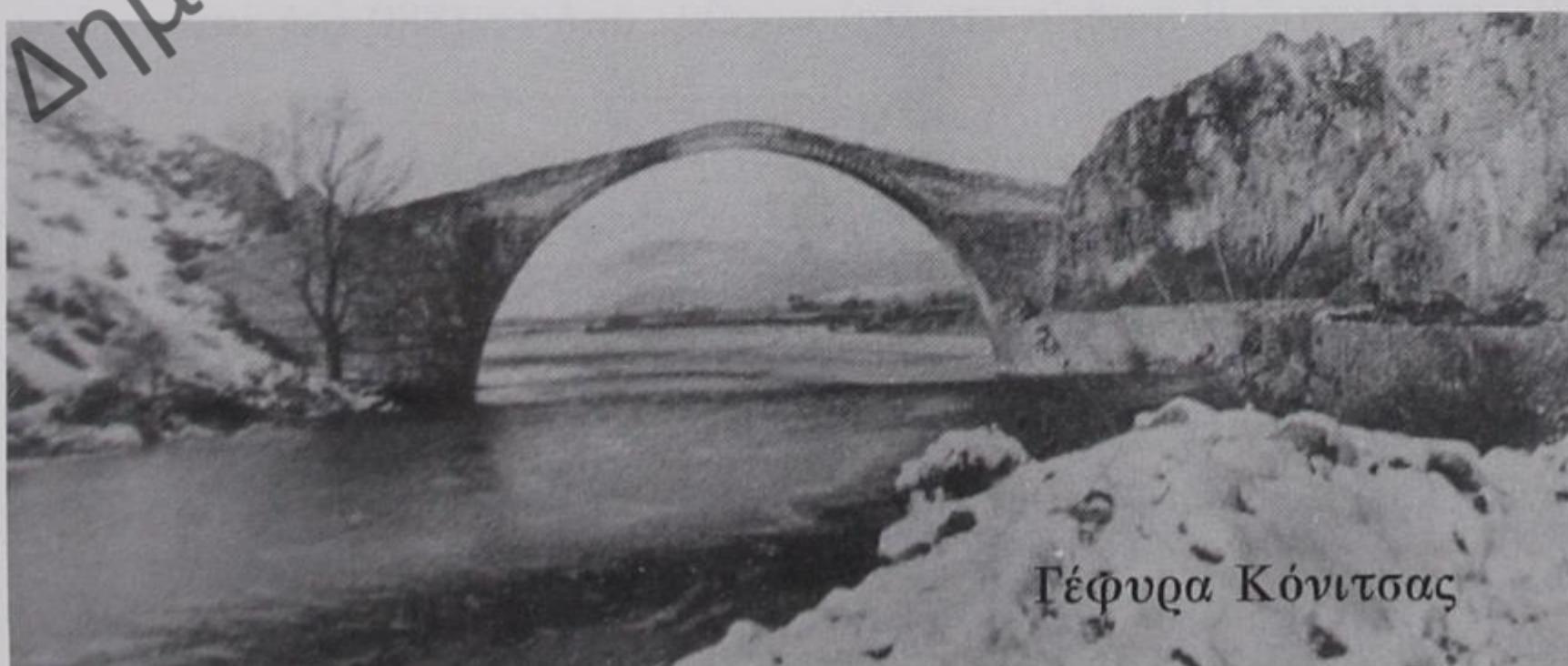
Σχετικοί με τις εξελίξεις του απελευθερωτικού αγώνα στη Βούρμ-

πιανη, στην Πυρσόγιαννη και στην Καστάνιανη είναι οι εξής βιβλιογραφικοί τίτλοι: α) *Αν. Ενθυμίου*, Η Βούρμπιανη της Ηπείρου, 1990 σελ. 431-440, β) *Νικ. Τσίπας*, Αντάμωμα σε πατρογονικούς αντίλαλους της Πυρσόγιαννης, 1987 σελ. 113-122 γ) *Χρ. Γκάσιος*, Ιστορία της Καστάνιανης Κονίτσης, 1971 σελ. 20-28.

Περιστατικά που συνέβησαν τότε στην Λάκκα Αώου καταγράφηκαν στα εξής δημοσιέυματα: "Ηλίας Παπαζήσης", Η δοξασμένη κοιλάδα, "Κόνιτσα" τ.1992 σελ. 459-461, 493-4, τ. 1993 σελ. 31-32, *Αν. Ενθυμίου*, Ιστορία του Δίστρατου Κόνιτσας, εφημ. Πρωινός Λόγος φ. της 3 και της 8 Σεπτ. 1992. Για τις εξελίξεις στην περιοχή της Μεσογέφυρας, έγραψε ο *Στ. Γκατσόπουλος*, δάσκαλος (γεν. 1899), στην "Κόνιτσα" τχ. 46/1966.

Κατά την περιοδεία του στις ελευθερωθείσες περιοχές της Β. Ηπείρου, ο διάδοχος του θρόνου Γεώργιος, μετά την Κορυτσά και το Λεσκοβίκι, επισκέφθηκε την Κόνιτσα την 5.5.1913. Για την υποδοχή του στην Κόνιτσα, έγραψαν: η αδην. εφημερίδα "Πατρίς" φ. της 8.5.1913, ο Γάλλος δημοσιογράφος *R. Ruaux* (Δυστυχισμένη Β. Ήπειρος, σελ. 149-152), ο Καστανιανής *I. Καλογήρου* ("Κόνιτσα", τχ 32-34/1964) και ο *Π. Ρούβαλης* ("Κόνιτσα", τ. 1982 σελ. 70. Στη σελ. 84 γίνεται λόγος για την επίσκεψη άλλου Γάλλου δημοσιογράφου στην Κόνιτσα την 24.8.1913)

Οι γνώσεις μας για τα ως άνω γεγονότα δα βελτιωθούν αν επισημανθούν και αξιοποιηθούν πρόσθετες ιστορικές πηγές ή παρουσιασθούν νέες αφηγήσεις σε τούτο το επετειακό τεύχος και σε μεταγενέστερα δημοσιεύματα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΒΑΣΙΛΗΣ ΤΣΙΑΛΙΑΜΑΝΗΣ. Εισαγωγικό σημείωμα	7
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	9
ΓΙΑΝΝΗΣ ΛΥΜΠΕΡΟΠΟΥΛΟΣ. Η Διοκητική οργάνωση της επαρχίας Κόνιτσας κατά την Τουρκοκρατία	11
ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΕΥΘΥΜΙΟΥ. Πώς απελευθερώθηκε η Κόνιτσα και η επαρχία από τον τουρκικό ζυγό	21
ΕΥΘΥΜΙΟΣ ΝΙΚΟΥ. Η Μπριάζα στον ξεσηκωμό και τη λαντεριά της	35
ΗΛΙΑΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗΣ. Έτσι απελευθερώθηκε το Παλαιοσέλλι	43
ΑΝΔΡΕΑΣ ΠΑΠΑΣΠΥΡΟΥ. Α' Βαλκανικός πόλεμος. Μάχη της Μόλιστας - Απελευθέρωση της Κόνιτσας	53
Περιοδεία του Διαδόχου Γεωργίου	79
Χ.Γ. Γκούτος. Υποδοχή του Διαδόχου στην Κόνιτσα	81
Ο Ημερήσιος τύπος της εποχής εκείνης	89
Πνευματικές μορφές της Κόνιτσας πριν και κατά την απελευθέρωση	93
ΛΗΔΑ ΣΩΤΗΡΙΟΥ. Η Βούρμπιανη κατά τις τελευταίες δεκαετίες της Τουρκοκρατίας 1875-1913	99
ΗΛΙΑΣ ΑΝΔΡΕΟΥ. Η παιδεία στο Παλαιοσέλλι από το 1880 έως την απελευθέρωση του 1913.....	105
ΧΡΗΣΤΟΣ ΑΝΔΡΕΑΔΗΣ. Ήπειρώτες Εθελοντές στο Μακεδονικό Αγώνα....	113
Γ.Β. ΤΣΟΚΟΠΟΥΛΟΣ. Οι εύζωνοι	119
Χ.Γ. Γκούτος. Η επαρχία μας το 1913 κατά τον Κων. Μέχιο	125
Χρονολόγιο Βαλκανικών Πολέμων	130
Χ.Γ. Γκούτος. Βιβλιογραφία για την απελευθέρωση του 1913	134

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Αίγαντσας

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΠΑΝΟΡΑΜΑ

Οι Διοικητικές, Στρατιωτικές και Θρησκευτικές αρχές Κόνιτσας μπροστά στο Στρατώνα 1905 αι.

(Φωτ. αρχ. Μυρτώ Παπαϊωάννου-Φλώρου)

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

1906. Χορός στο «Περιβόλι» Α. Κόνιτσα.

(Φωτ. αρχ. Μυρτώ Πυπαϊωάννηον-Φλόρον)

1885. Ο Πρόκριτος
Χαρ. Φλώρος με
την οικογένειά του

(Φωτ. αρχ. Μυρτώ
Παπαϊωάννου-Φλώρου)

19ος αι. Θρακελφοί
Δερδελέ, Δημήτριος
και Νικόνδος, έμποροι
στο Βόλο

(Φωτ. αρχ. Μυρτώ Πα-
παϊωάννου-Φλώρου)

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

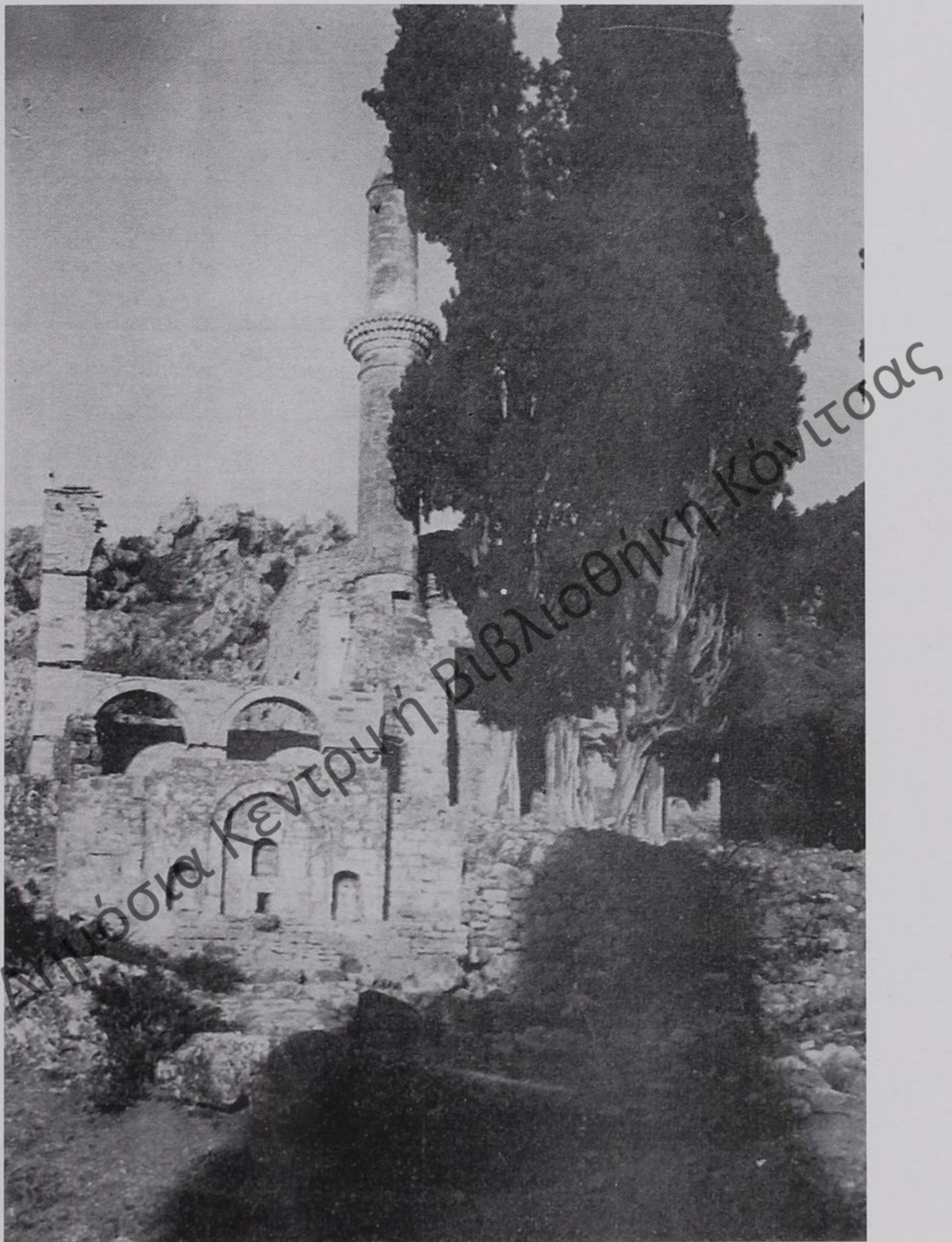
Ο Σπύρος Δόβας, γραμματέας της
Μητρόπολης Κόνιτσας

(Φωτ. αρχ. Μητρόπολης Κόνιτσας
Παπαϊωάννου Φλώρου)

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

19ος αι. Κονιτσιώτες
με τοπικές ενδυμασίες

Κόνιτσα. Το τζαμί του Σουλτάν Σουλεϊμάν (1536 μ.χ.).

(Από τη συλλογή Κων. Μπούσμπουλα)

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κονίτσιος

Δίστρατο. Δοξολογία την ημέρα απελευθέρωσης. Με τη σημαία ο Γ. Πάστας (Μαχρογιώρης)

(Φωτ. αρχ. Η. Πίσπα)

Ο Πατριάρχης Αθηναγόρας, ο οποίος έμαυε τα πρώτα γράμματα στην Κόνιτσα. Στη φωτ. όταν επισκέφτηκε την Κόνιτσα 1963

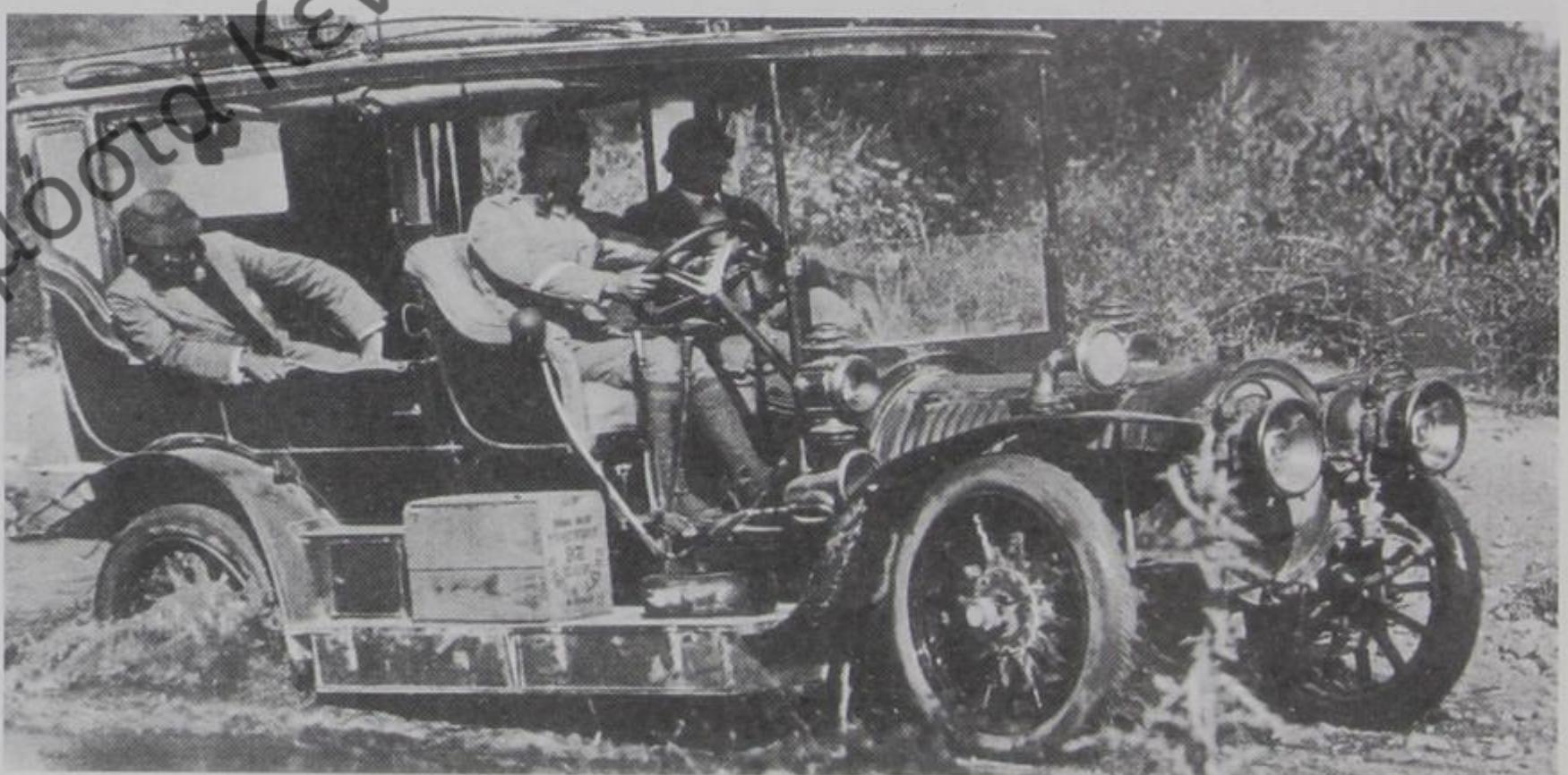
(Φωτ. αρχ. Σ.Π.Τ.)

1912. Αντάρτικο Σώμα

Η οικία του Χουσεΐν Μπέη Σίσκο. Χαρακτηριστικό δείγμα κτίσματος του 19ου αι.

Αυτοκίνητο, την εποχή της απελευθέρωσης

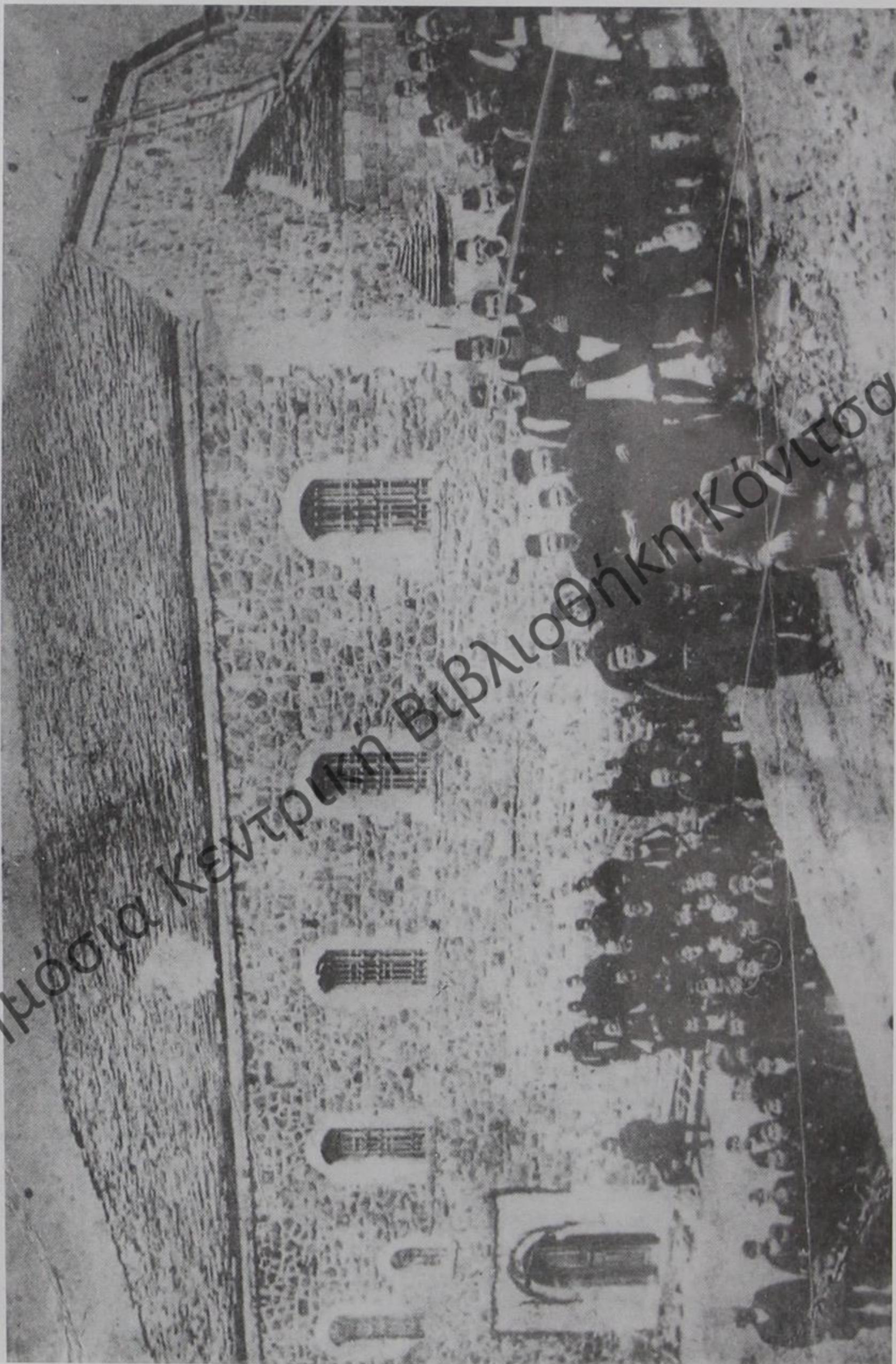
(Φωτ. αρχ.)

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κονιτσάς

Πρεσβυτήριο διδαχή του Ανδρίου

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κονίτσας

Δισπρότερο 16 Αυγούστου 1909. Εγκαίνια Κουμήσεως Θεοφόρου

(Φωτ. αρχ. Ηλίας Πισπάς)

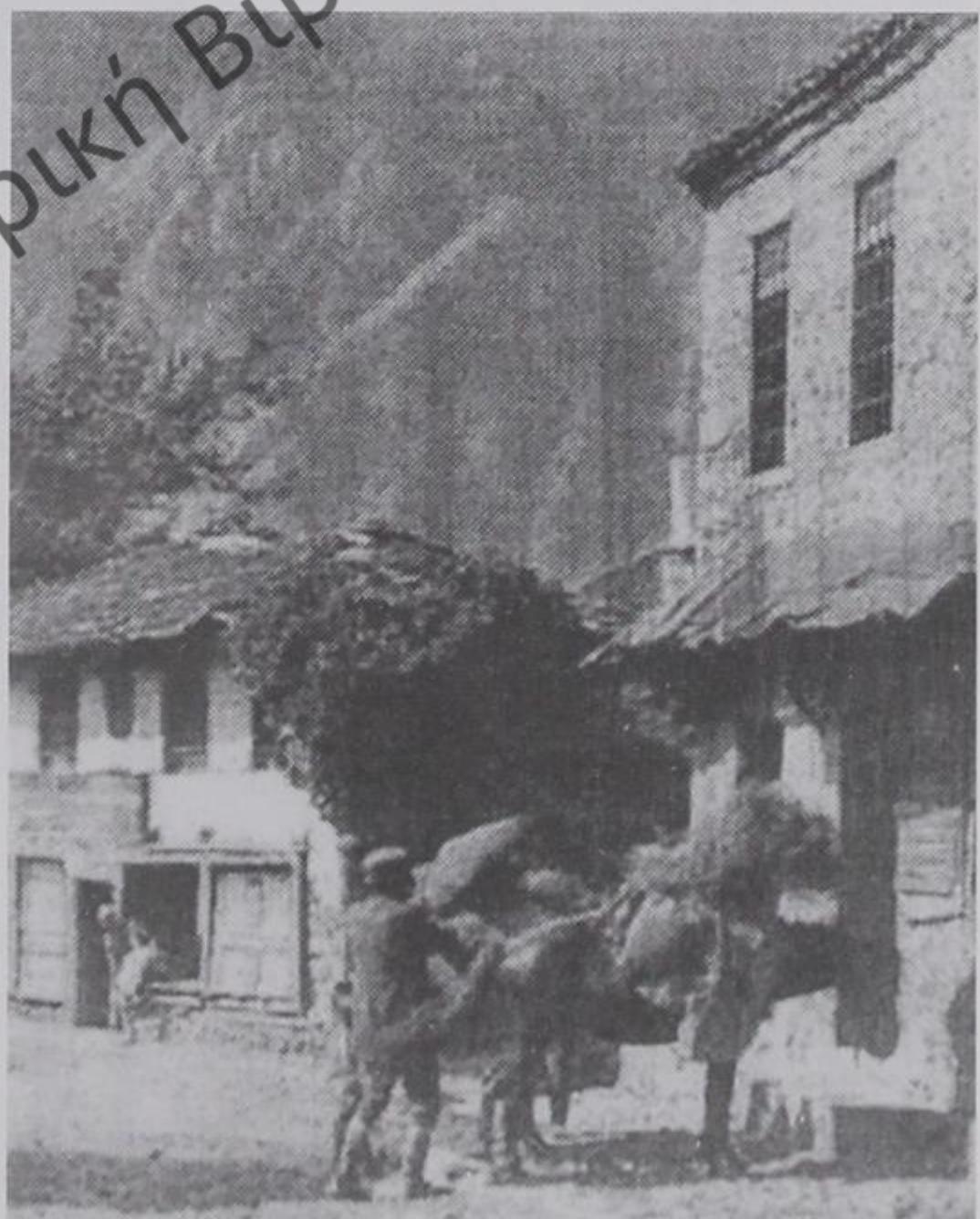
Γιώργος Πίσπας (Μανχρυγιώργης)

(Φωτ. αρχ. Ηλίας Πίσπας)

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Αγιωριάτης στην αγορά
Κόνιτσας

(Fr. Boissonas)

Δηκόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Παλιά γέφυρα Μέρτζανης. Δεξιά το Ελληνικό Τελωνείο

(Φωτ. αρχ. Σ.Π.Τ.)

Χαρακτηριστική φωτ. 19ον αι. (στο βάθος οικία όπου σήμερα είναι ο Ι.Ν. Αγ. Κων/νου και Ελένης.

(Fr. Boissonas)

Αγρότες της παλιάς εποχής

(Fr. Boissonas)

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Αλώνισμα στην Αναγνωστοπούλειο Σχολή

(Fr. Boissonas)

Αλώνισμα κάπου στην Κόνιτσα

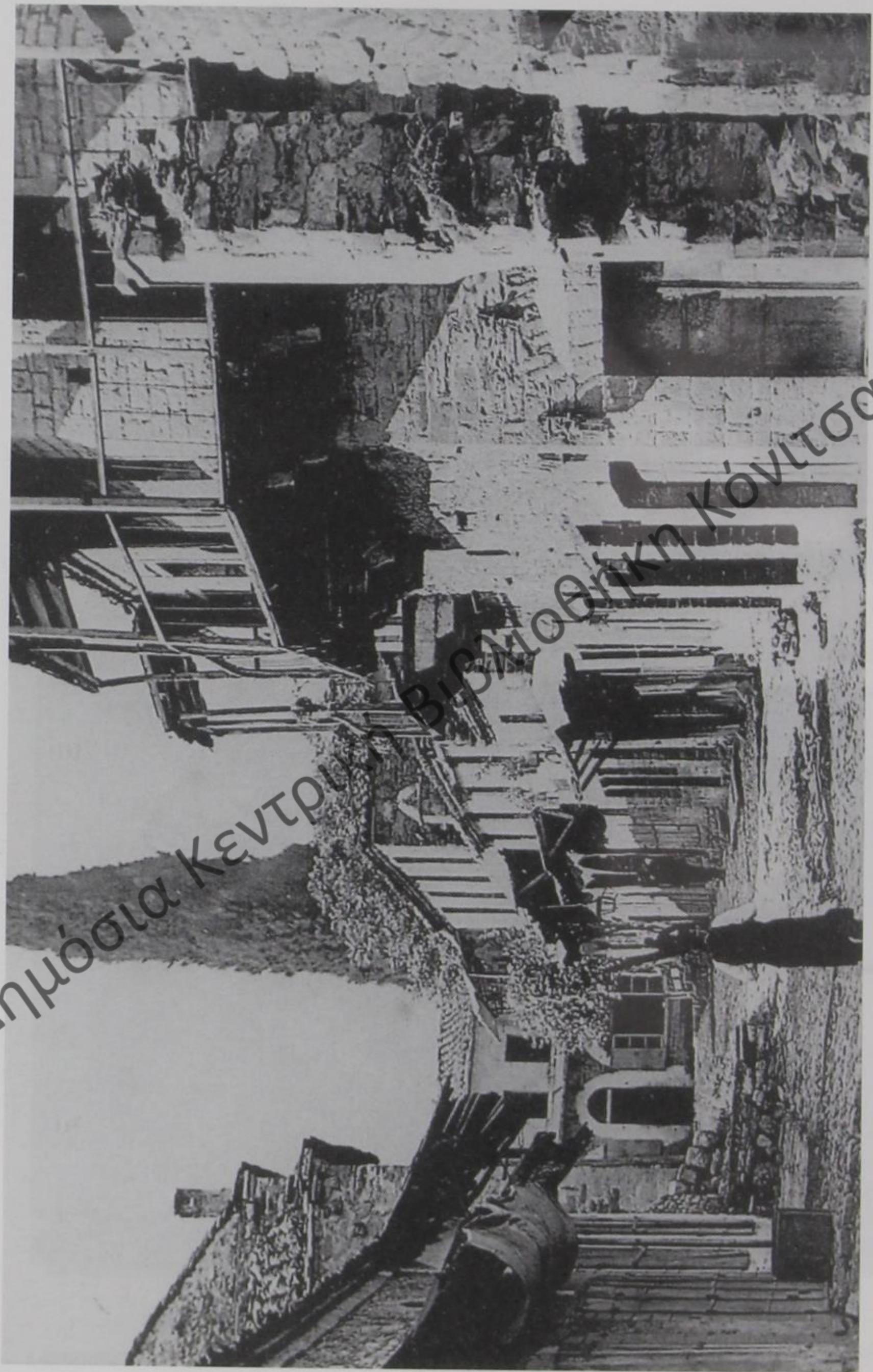
(Fr. Boissonas)

Άποψη αγοράς Κόνιτσας (αρχές του 20ου αι.)

(Fr. Boissonas)

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

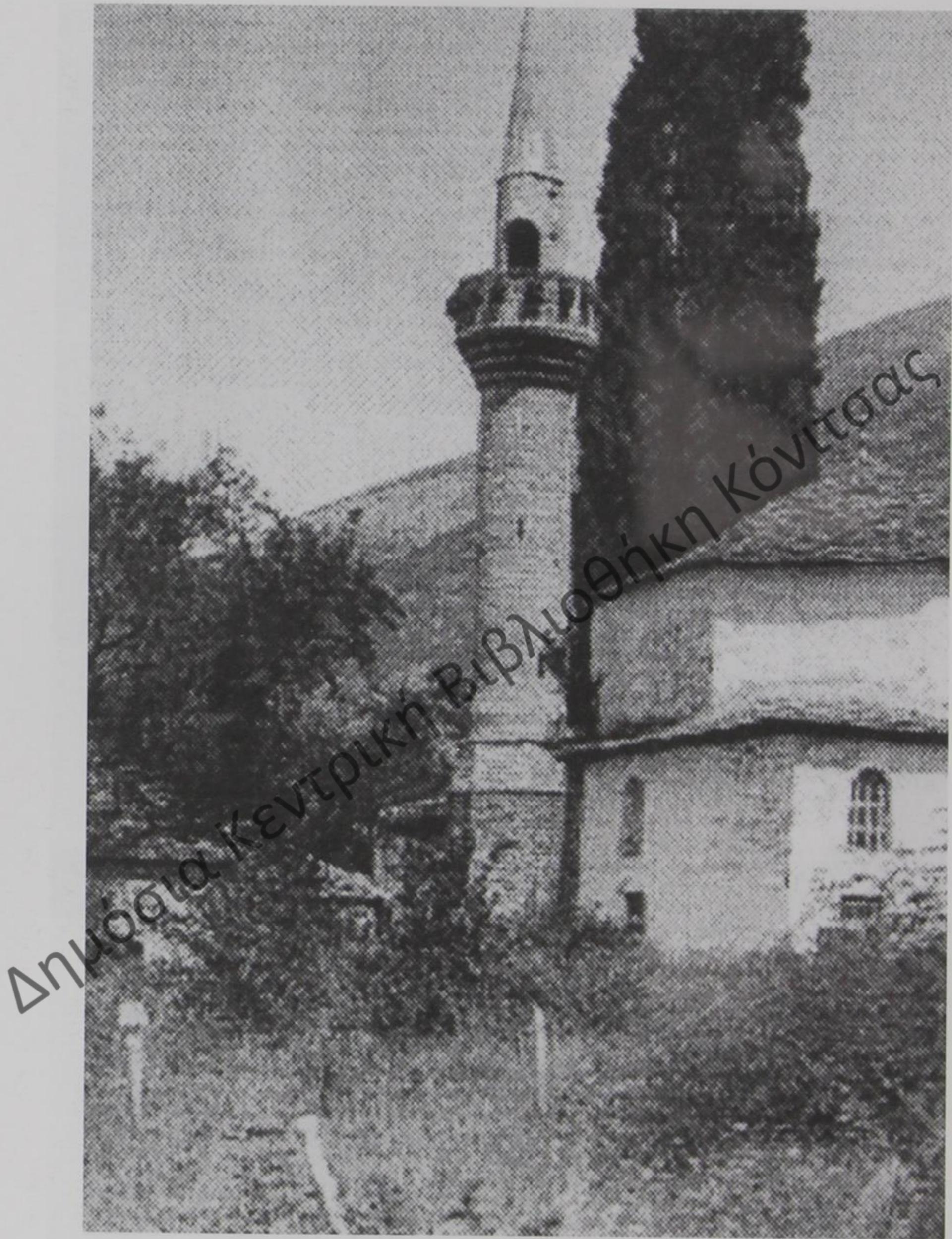
Αγροά Κόνιτσας

(Fr. Boissonas)

Το τζαμί κοντά στην αγορά Κόνιτσας, στη θέση του Ιερού Ναού Αγ.
Κοσμά (δωρεά Σουλτάνου Βαγιαζήτ Β')

(Fr. Boissonas)

Το τζαμί της αγοράς. Ανατολική πρόσοψη.

(Fr. Boissonas)

Η Γέφυρα Μπουραζανίου, αρχές 19ου αιώνα

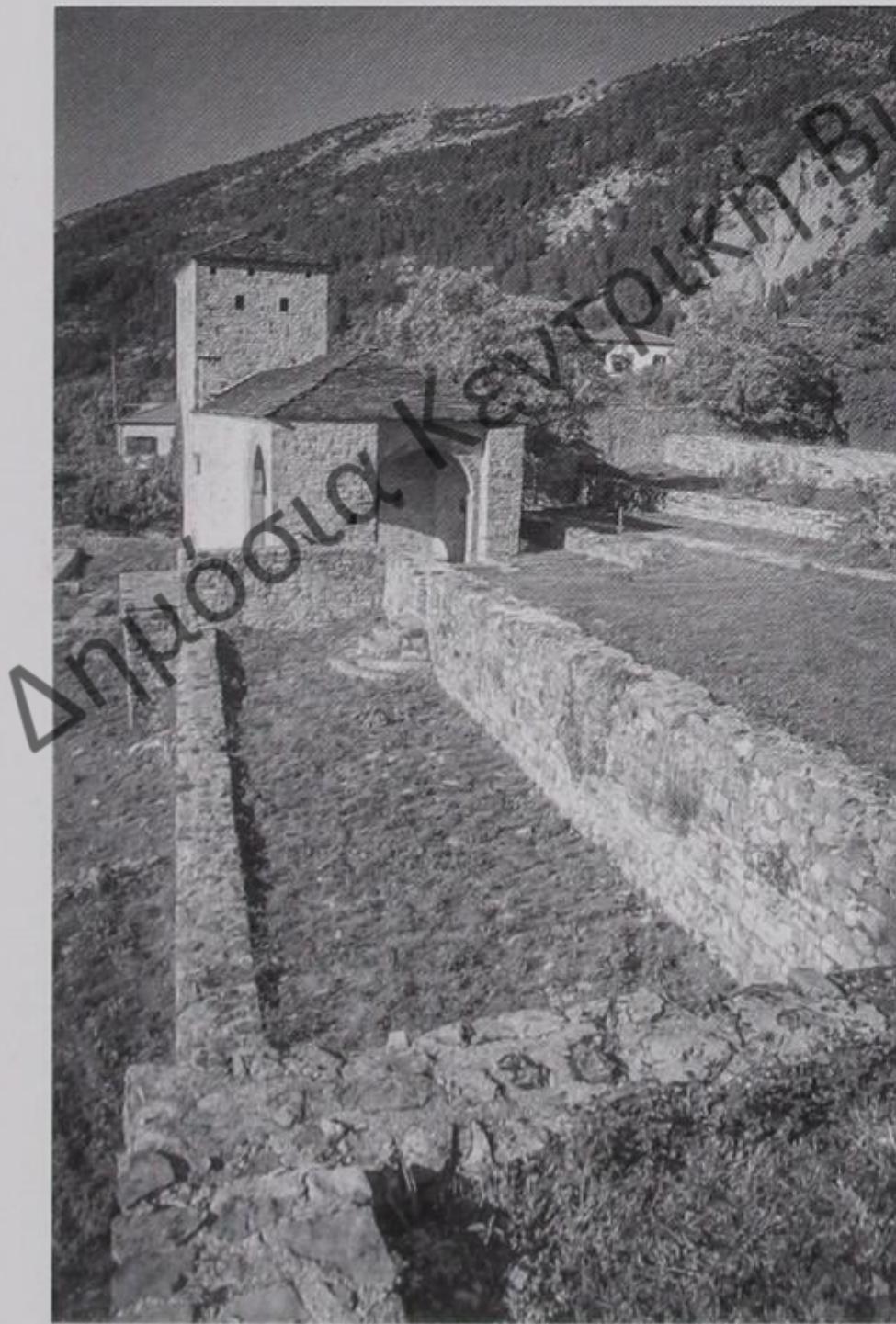
(Fr. Boissonas)

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

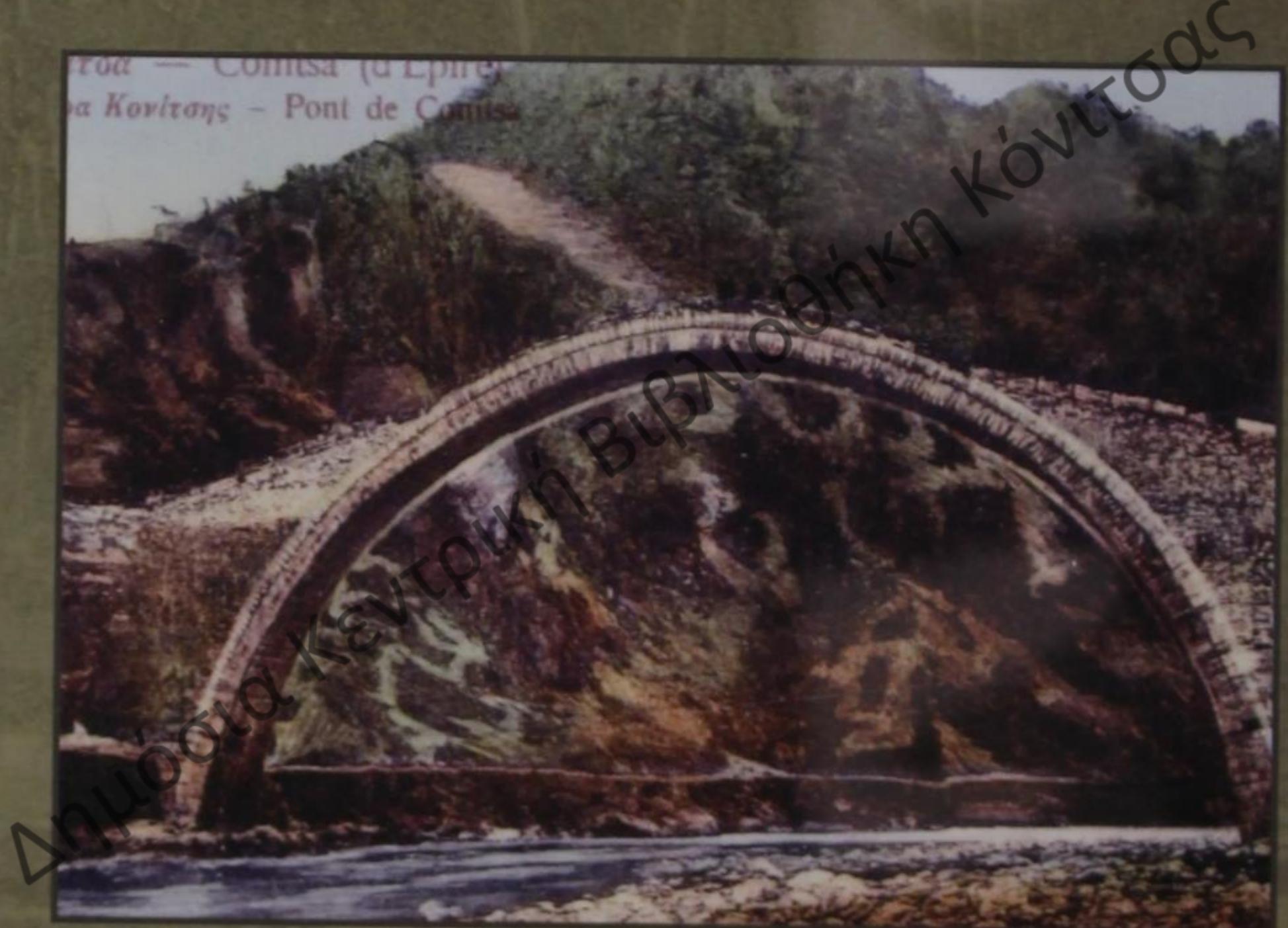
Το αρχοντικό της Χάμκως, στην Κόνιτσα (2013)

(Φωτ. Π.Σ.Τ.)

Τα ερείπια του αρχοντικού
(Φωτ. Π.Σ.Τ.)

Γέφυρα Κόνιτσας. (Παλαιά κάρτα ποστάλ).

Οι φωτογραφίες του εξωφύλλου είναι της δεκαετίας του 1910.

55242

KON